Barbu Ştefănescu Delavrancea

Poveşti

CUPRINS

NEGHINIŢĂ **3**
PALATUL DE CLEŞTAR **15**
NOROCUL DRACULUI **24**
DEPARTE, DEPARTE **37**
POVESTE **55**
BUNICUL **67**
BUNICA **71**
HAGI-TUDOSE **75**
SULTĂNICA **94**
PRAVOSLAVNICUL ŞI SLĂNINILE **119**
FATA MOŞULUI **123**
SORCOVA **139**
ŞUER **145**
VĂDUVELE ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
APĂ ŞI FOC **166**
BURSIERUL **174**

Neghiniță

A fost odată o babă, bătrână, bătrână. Abia zărea de bătrână ce era. Şi mâinile îi umblau la ciorap, iar în gândul ei se ruga la Dumnezeu s-o dăruiască cu un copil, că n-avea decât pe unchiaşul ei. Şi unchiaşul, ba la pădure, ba la arie, ba la târg, iar baba sta singură cuc, că toată ziulica i-ar fi țiuit tăcerea în fundul urechilor dacă n-ar fi strănutat şi n-ar fi tuşit câteodată. Ba uneori, ca să-şi mai ție de urât, tot ea vorbea şi tot ea răspundea. Şi râdea ea de ea, ca şi cum ar fi râs ea de altcineva, înşirând ochiurile pe cârlige.

— Ei, ei, ce n-ar plăti un flăcău la bătrâneţile noastre!

— Cât, de? Cât?

— Îhi, îhi, mult de tot!

— Adică ce, nu te-ai mulțumi şi c-o fată mare?

— Ba, ce să zic, bine ar fi ş-o fată…

— Da, dar la fată vrea zestre.

— S-ar găsi, că eu şi unchiaşul avem ce ne trebuie şi nu ne trebuie mult, trei coți de pânză albă şi câte un coşciug; iar boii moşului, iar plugul moşului, iar casa moşului şi a babei, toate ar fi ale fetei.

— Bine, mătuşă, bine, da' de unde şi fată? Tu nu ştii că

copacii uscați nu mai dau de la rădăcină?

Şi bătrâna începu să râdă şi să ofteze: „hi, hi, hi, ooof, of!”

— Ei, toate se întorc, şi apele se întorc de la Dumnezeu, numai tinerețile ba. Ce nu e la timp nu mai e niciodată. M-aş mulțumi eu şi pe un prichindel de băiat.

— Ba te-ai mulțumi şi pe-o codană. Tu să-nşiri, şi ea să deşire, tu să cerni, şi ea să risipească, tu să pui de mămăligă, şi ea să răstoarne căldarea pe foc.

— Dacă e pe-aşa, m-aş mulțumi şi pe-un copil cât ghemul, numai s-aud în casă „mamă”, că mult e pustiu când uşa se închide peste doi bătrâni.

— Da’ dacă ar fi mai mic?

— Fie şi mai mic. Şi bătrâna începu să râdă.

— Ce neroadă!

— Ba neroadă, nu glumă!

— Dar dacă ar fi cât un bob de mazăre? Şi tocmai când da bătrâna capul peste cap de râs, odată tresări că, de după uşă, se-auzi un glas ascuțit şi înțepat:

— Dar dacă ar fi cât o neghiniță? Bătrâna se uită, se uită şi începu să se închine.

— Bine, bine, zise acelaşi glas, văd eu că nu-ți trebuie copii… Baba îşi luă inima în dinți şi zise:

— Ba-mi trebuie… da’ unde eşti… cine eşti?

— Cine sunt? Neghiniță, gândul lumii. De mic ce sunt, pătrund în urechile oamenilor şi-i ascult cum gândesc. Adineauri eram în urechea ta a dreaptă, apoi am trecut în a stângă, ş-am râs de m-am prăpădit când am văzut ce-ți trec prin minte…

— Ei, aş! Ce mi-a trecut? Nimic!

— Nu e adevărat, răspunse Neghiniță râzând, omul spune mai puțin decât gândeşte. Dacă nu-ți şopteam eu că copacul uscat nu mai dă de la rădăcină, cine ştie ce-ai mai fi spus…

Baba se făcu ca para focului.

— Zău aşa… nu te ruşina, mamă, nu zău… Aşa e omul. Când e mic face nebunii fiindcă e mic; când e la tinereţe face nebunii fiindcă e tânăr, iar la bătrâneţe se gândeşte la nebunii fiindcă nu le poate face…

Bătrâna pierdu sfiala şi răbdarea şi se răsti cât putu:

— Neghiniţă, ci tacă-ţi gura şi vin să te văd! Şi pe loc se-auzi un ţâşt ca de lăcustă şi un bâzâit ca de albină. Bătrâna simţi pe mână o picătura caldă.

— Iacătă-mă şi pe mine!… Biata femeie făcu nişte ochi mari cât toate zilele şi se miră toată de ce văzu pe mână, că cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult.

Neghiniţă era frumos ca o piatră scumpă; şi era mic cât o neghină; şi avea nişte ochişori ca două scântei albastre, şi nişte mâini şi picioruşe ca nişte firişoare de păiajen.

Bătrâna dădu să-l sărute. Neghiniţă, ţâşti pe nas, ţâşti iar pe mână!

— Încet, mamă, încet, că mă striveşti, zise Neghiniţă.

— Să te sărut, că-mi umpluşi casa cu dragoste când îmi ziseşi mamă.

— Încet, să nu mă sorbi. Îl sărută.

— Cum mănânci tu, Neghiniţă al maicăi?

— Eu? Eu mă satur din fum. Până acum am mâncat la mese împărăteşti fără să ştie nimeni. Şi ce-am mai râs când ceilalţi tremurau înaintea împăraţilor, iar eu mă plimbam prin urechile lor şi le aflam gândul.

— Bine o fi de ei, Neghiniţă mamă…

— Aş, binele focului! Săracii mor de foame, iar ei mor de mâncare. De săraci e rău că n-au cui să poruncească, şi de ei e rău că trebuie să poruncească la mulţi. Pe ceilalţi oameni când îi minţi te iau de guler şi te judecă judecată dreaptă; pe ei îi minţi şi dau din cap; ba şi mai şi: ei ştiu că-i minţi, şi tac, şi înghit, şi n-au ce face, ca să nu se strice trebile împărăţiei.

— Da’ bine, Neghiniţă, ţie-ţi trebuie un an ca să umbli

cât altul umblă într-o zi.

— Da? Ei, nu e aşa deloc. Eu mă las pe-o adiere şi plutesc ca pe apă, şi mă mlădii pe apa vântului ca pe valurile mării. Ba uneori întrec rândunelele ca o săgeată de argint.

— Ce bucurie pe unchiaşul meu, zise bătrâna, când o afla că are şi el un copil. Deseară o să se îmbete de bucurie.

— Ba e vorbă, răspunse Neghiniță, eu vreau să văd pe tata acuşi-acuşic!

Şi bătrâna, când auzi cuvântul tată, se bucură de bucuria moşului şi îi zise:

— Aria moşului este cât vezi cu ochiul de departe, pusă pe-un deal mare şi întins. Unde-i vedea şase cai murgi treierând grâu, acolo să te opreşti, că dai peste unchiaşul babei.

— Iată, plec. Cum îi deschise uşa, Neghiniță se aruncă, cu mâinile întinse şi cu picioruşele deschise, într-o undă de adiere. Şi se făcu nevăzut, ca un strop de lumină.

Pe drum întâlni o cireadă de vaci. De minunici ce era, se dete afund într-o urmă de vacă şi începu să strige:

— Măi văcari, măi, veniți de mă scoateți din inima pământului, că vă fac pe voia gândului!

Văcarii se luară după glas, până deteră peste Neghiniță. Unul, mai rău şi mai prost dintre ei, vru să-l strivească şi-şi repezi călcâiul din băierile inimii. Neghiniță țâşti, şi sări alături ea, iar văcarul, lovind cu sete pământul, îşi scrinti piciorul şi începu să se vaiete. Ceilalți începură cu măciuca şi, cum izbeau, rămâneau cu jumătatea în mână, iar ailaltă se ducea zbârnâind.

— Să nu vă păziți vacile, cum vă păziți mințile. Cruce lată, minte întunecată, urechi de văcar, urechi de măgar! le zise Neghiniță, şi se dădu vântului.

Ajunse la unchiaş. I se sui pe nas, ca să-l vadă mai bine. Unchiaşul se bucură, dar nu ca baba, iar Neghiniță

se întristă. Dar ca să se-arate grozav, zise unchiaşului:

— Nu căta că-s mititel. Calul nu e mai mare ca copilul? şi-l încalecă copilul. Bivolul nu e mai mare ca omul? şi-l înjugă omul. Munții nu-s mai mari ca oile? şi-i pasc turmele. Pământul nu e mai mare ca fierul plugului? şi-l despică fierul plugului. Codrul nu e mai mare ca un topor? şi-l culcă toporul la pământ. Tu nu eşti mai mare ca mine? şi te-au ostenit murgii în arie. Ia să vezi cum îi dau eu la arie, fără bici, fără nimic.

Unchiaşul, minunat, îl duse la arie. Cum ajunse, Neghiniță sări pe-un cal şi începu să strige: „Hi, hăi, hi, hăi! „Ciupeşte pe unul, ciupeşte pe altul, caii începură să fugă, dar ce fugă, parc-ar fi avut douăzeci de bice pe şalele lor. Şi cum se crucea moşul, iată şi un negustor care trecea la scaunul împărăției.

— Moşule, îi zise negustorul, cine mână caii aşa de grozav, că eu aud „hi-hăi, hi-hăi" şi nu văd pe nimeni!

— Ei, tată, răspunse bătrânul, m-a dăruit Dumnezeu cu un copil ca o neghină, da' cu mintea cât zece ca mine şi ca d-ta.

Neghiniță opri caii şi sări în palma unchiaşului. Cum îl văzu negustorul, se gândi să ducă împăratului aşa minune.

— Moşule, zise negustorul, îți dau o pungă de bani pe el. Neghiniță, sfâr, în urechea moşului şi îi şopti ce să vorbească. Şi moşul zise, crezând că de la el zice:

— Tu, care vinzi şi cumperi, ai cumpărat vreun suflet pe-o pungă de bani?

— Îți dau… două. Şi iar moşul, după Neghiniță:

— Două pungi… pentru un suflet?

— Îți dau… zece. Moşul îngălbeni şi zise, iar după şoapta lui Neghiniță:

— Sufletele se dăruiesc Domnului şi se vând Necuratului.

— Îți dau… douăzeci! Şi moşul, călcând în gura

lăcomiei, tăcu, cu toate şoaptele bietului Neghiniță.

Neghiniță văzu lăcomia, da' tot el şopti moşului: „Fie!" Şi moşul zise:

— Fie! Bătu palmă în palmă cu negustorul. Tocmeala se făcuse. Negustorul plăti şi luă pe Neghiniță, vândut de bunăvoie. Negustorul plecă. Neghiniță strigă moşului:

— Moşule, moşule, ai fost să n-ai copii, iar biată babă, da!

Împăratul era la mare şi la greu sfat cu toți cărturarii, că bântuia seceta şi molima. Şi dacă negustorul îi spuse că are un copil ca o neghiniță, împăratul rămase înmărmurit, învățații împărăției căscară ochii mari şi se traseră de bărbile lungi.

— Nu se poate, măria-ta, aşa ceva nu scrie la carte.

— Ba se poate, zise Neghiniță, sărind pe masa sfatului, că multe se pot şi nu stau în cărți; şi mult mai multe sunt altfel de cum sunt ticluite din condei. Şi după ce se minunară cât se minunară, începu sfatul. Neghiniță se sui pe mâna împăratului, pe umăr, apoi în creştetul capului, şi de-acolo zise râzând:

— Învață, măria-ta, că cei mai mici sunt cei mai mari. Împăratul, cam de voie, cam de nevoie, răspunse:

— Aşa e, Neghiniță, aşa e. Iar cărturarii îşi deteră ghies pe sub masă şi plecară ochii în jos. Împăratul porunci să-i toarne lui Neghiniță o casă cu zece caturi, cât o nucă de mare, toată din aur-lamur şi împodobită cu pietre scumpe.

Neghiniță rămase la sfat şi se pierdu din ochii tuturora, numai ca să se ție de năzdrăvănii. Şi, încet-încet, pâşi-pâşi, până intră în urechea învățatului care căuta în stele cu ocheanele. Acolo ascultă ce ascultă, şi înțelese că acest vestit cărturar, în loc să se gândească la sfat, se gândea că împăratul are nasul cam mare. Se duse binişor şi intră în urechea cărturarului care zicea că ştie măruntaiele omului şi leacurile bolilor. Ăsta se gândea nu la sfat, ci că-i plăcea inelul împăratului. Aşa află, pe rând,

că unul se gândea la o cucoană frumoasă, că altul se gândea cam ce linguşeală să cârpească împăratului, altul că ce n-ar da el pentru o sticlă de vin, altul că bine e să fii împărat, altul că împăratul e om ca toți oamenii, numai unul, cu fruntea cât toate zilele, asculta cuvintele şi întrebările împăratului.

Neghiniță, cum află gândul tuturora, zbughi în urechea împăratului şi îi şopti tot, din fir până în ață. Împăratul, crezând că singur, el de la el, a citit în mintea lor, se mânie foc şi le zise:

— Ei, tu, care cați în stele, ți-ai făcut ochii ochean şi-mi vezi nasul cât un buştean. Astfel ți-e gândul la sfatul domnesc?

Cărturarul se cutremură şi dădu în genunchi, cerând iertare.

— Tu, se răsti împăratul către doctor, dacă ai avea inelul meu, ai omorî mai puțini oameni?

Doctorul se cutremură şi dădu şi el în genunchi.

— Tu, zise împăratul necăjit ălorlalți, te gândeşti la secături şi nu vezi că eşti cu un picior în groapă; tu îți pregăteşti limba ca să mă minți; tu crezi că într-o sticlă cu vin este mai mult duh decât în capul meu; tu nu ştii că un învățat pe scaunul domniei ar face mai multe boroboațe ca un neghiob; tu te pricepi că împăratul e om ca toți oamenii, da' nu te gândeşti că învățații sunt ca neoamenii; iar tu abia te ții să nu caşti o gură cât să înghiți împărăția toată; numai ție ți-e mintea la sfatul domnesc.

Cu toții căzură în genunchi.

— Acum ce să le fac, zise împăratul mânios, să le tai capul? Cărturarii muriră şi înviară, iar Neghiniță, care se suise în creştetul împăratului:

— Ferit-a Dumnezeu, măria-ta, fără învățați cine să mintă lumea?

— Să nu fie decât adevărul pe lume!

— Ferit-a Dumnezeu! Ce-ai face chiar măria-ta fără

minciună? Apoi măria-ta ți-ai făcut socoteala vieții? Mai multe ceasuri ai mâncat, ai dormit, ai vânat, ți-ai socotit cazanele cu bani, ai petrecut, ba cu luminăția-sa împărăteasa, ba şi fără ea, decât te-ai necăjit cu trebile şi cu nevoile împărăției. Cum ai sta măria-ta pe scaunul lumii când lumea ar afla adevărul?

Împăratul zâmbi, cu ciudă, nu e vorbă, dar zâmbi ca să dreagă treaba şi îi iertă pe toți. Văzând însă că cel din urmă cărturar, care se gândise la sfat, tremura mereu, îi zise:

— Ei, dar tu, cel mai cuminte, de ce tremuri?

— Măria-ta, zise bietul bătrân, mai bine să spun şi eu decât să afli măria-ta. Iată, socotesc că nu ştiu nimic şi tot mă gândesc că mi-e leafa prea mică.

Împăratul râse cu poftă şi-i făgădui o leafă mai mare, apoi sparse sfatul cărturarilor şi plecă cu Neghiniță în creştetul capului, nedumirit de cum ghicise gândurile tuturora.

Împărăteasa şi cuconii ei, văzând pe Neghiniță, se minunară, dar, când aflară că împăratul, la vreme de bătrânețe, ghiceşte gândurile oamenilor, se cruciră şi tot nu le venea să creadă.

— Împărate, zise împărăteasa, zău aşa, ghiceşte-mi şi mie un gând.

— Să vedem, răspunse împăratul. Împărăteasa se gândi şi începu să râdă... Neghiniță o zbughise în urechea împărătesei şi-i aflase gândul: „Că ce bine-ar fi să mai fie o dată împăratul tânăr!" Şi într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului, şi şopa-şopa-şopa. Împăratul – pace! Împărăteasa râdea şi zicea:

— Vezi că nu ghiceşti? vezi? Pasămite, împăratul era cam tare de urechea dreaptă. Neghiniță înțelese, şi țâşti în urechea stângă, şi iar şopa-şopa.

Împăratul se lumină la față, dădu din cap, râse cu hohote şi zise:

— Ei… împărătească, împărătească… da' tot muiere! De, bine te gândişi tu, da' nu se poate…

Împărăteasa se ruşină, plecă ochii în jos şi se gândi: „Dar dacă o ghici şi la ce m-oi fi gândit înainte, intru în pământ! De câte ori n-am dat dracului sfaturile împărăției când nu se mai isprăveau până după miezul nopții."

În sfârşit, ce-i veni lui Neghiniță, vru să râdă şi de împărat; şi îşi zise într-o bună dimineață: „Vezi ce e omul! Spune-i orice, spune-i mereu acelaşi lucru… omul crede, că omul e prost. Ce nu crede întâi crede mai pe urmă. Am să-i fac una şi bună împăratului, să-l las fără sfetnicii cei credincioşi şi să-l încurc cu nebunii."

Împăratul, de umbla în fruntea oştilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de mânca, de-şi mângâia cuconii, un gând nu-l mai slăbea: „Nu vezi, omule de Dumnezeu, că ți-au îmbătrânit sfetnicii şi împărăția merge rău?"

Pasămite, Neghiniță îi intrase într-o ureche. Azi aşa, mâine aşa, până nu mai avu încotro. Sparse sfatul cel vechi şi chemă altul nou.

Tot unu şi unu!

Cum veniră, cum aruncară pe bietul împărat din scaunul neamului lui…

— Acu să-l vedem! zise împielițatul de Neghiniță. Împăratul ieşi plângând din cetate. Neghiniță, sus pe umărul lui.

— De ce plângi, măria-ta? Ține-ți firea, nu fi muiere.

— Ei, ei, Neghiniță, cum să nu plâng?! Unde mi-e toiagul împărătesc?

— Ci taci, măria-ta! Ia taie un corn şi fă-ți, colea, o cârjă. Buzduganul e greu la bătrânețe, te doboară. Cârja te sprijină.

— Ei, ei, Neghiniță, unde mi-e scaunul împărătesc pe care au stat atâția moşi-strămoşi ai mei?

— Ci taci, măria-ta! Întinde-te colea, pe fânul înflorit şi

moale, şi să-mi spui drept care e mai dulce la oase? Scaunul cu scumpetea, sau fânul cu frumusețea?

— I, i, Neghiniță, unde mi-e coroana cu stemele şi cu luminile?

— Ci taci, măria-ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe şi spune-mi drept, care e mai uşoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele?

— Aşa o fi, Neghiniță, mai zise împăratul, oftând tocmai din băierile inimii, aşa o fi, se potriveşte ş-aşa, fiindcă ştii tu să le potriveşti, dar când mă gândesc în ce slavă eram ieri… îmi vine să scald tot pământul cu lacrimile mele!

— Ci taci, măria-ta! Adică ce slăvire? Toată viața, ba războaie, ba sfaturi, ba taie capul unuia, ba întinde la bice pe altul, ba citeşte jalbele, ba ascultă păsurile, ba câte şi mai câte, şi mai multe fără să vrei de câte pe vrute. Mărire să fi fost asta? Dar ia gândeşte-te măria-ta că un supus era supusul măriei-tale ş-avea un stăpân, iar măria-ta, purtând grija tuturora, erai sluga tuturora. Vezi, de-aia măria-ta ai fost cel mai slugă, cel mai nevolnic din toată împărăția. Curată socoteală: erai împărat, nu om; acum eşti om, nu împărat. Şi eşti mai mare, că unde-ți spune gândul, acolo te duc picioarele. Ş-apoi, cine ştie? Socoteşti măria-ta că boierii pot ceva fără prostime? Să ceară prostimea pe vechiul lor împărat… şi să vezi măria-ta…

Se mai îmbună împăratul la cuvântul lui Neghiniță şi se duse, în cruciş şi în curmeziş, în toată împărăția, c-o foaie de lipan pe cap şi sprijinit pe-o cârjă de corn. Şi de ce vedea se minuna şi întreba pe Neghiniță:

— Neghiniță, de ce-l bat pe ăla, de răcneşte ca din gură de şarpe?

— Fiindcă împăratul e surd şi n-aude, răspunse Neghiniță.

— Neghiniță, de ce-or fi atâția oameni goi şi desculți?

— Fiindcă împăratul e orb şi nu vede.

— Neghiniță, de ce bătrânul ăla s-o fi muncind să roadă în gingii o cojiță uscată?

— Fiindcă împăratul mănâncă prea mult.

— Neghiniță, de ce-o munci unii şi noaptea, de dau pe brânci?

— Ca să doarmă împăratul şi ziua, de i-o veni poftă.

— Neghiniță, atunci de ce să vie pe scaunul meu un împărat şi surd, şi orb, şi lacom, şi somnoros?

— Ei, poi, înainte de-a fi împărat, vedea, auzea, muncea, cumpătat la mâncare şi la băutură.

Bietul pribeag stătu pe gânduri, în mijlocul unui oraş mare, mare şi zise:

— I, i, Neghiniță, mult cuvânt ai! Acum s-ajung împărat, şi aş şti eu să fac cum e bine.

Şi, ca din senin, abia sfârşise vorba de pe urmă, ş-auzi o gălăgie, un vaiet, o duduitură, că parcă se cutremura pământul. Când colo, ce să fie? Ştafetă mare. Nişte voinici, cu sulițe lungi, aduceau vestea că norodul a băgat la dubă pe împăratul ăl nou, cu sfetnici cu tot, şi că cheamă iarăşi pe adevăratul împărat. Cum auzi bătrânul, zise voinicilor:

— Stați, că eu sunt! Şi-l cunoscură toți, şi îi deteră în genunchi. Iar Neghiniță, de colo, de pe umăr:

— Măria-ta, mai vezi, mai auzi, ori ți s-a făcut foame şi-ți vine să dormi?

La toate vine rândul, după cum se întoarce roata, că de-aia e roată, să se întoarcă, iar nu să stea locului. Şi-i veni rândul şi lui Neghiniță, gândul lumii.

Într-o zi vru să glumească cu împăratul, să mai facă vreo drăcie. Îi intră în urechea dreaptă, crezând că e în a stângă. Cu stânga n-auzea de loc. „Nu face nimic. Mi-e lene să mă mut, se gândi Neghiniță. În loc să şoptesc, voi striga.” Şi începu să strige din toate puterile în urechea cu care împăratul auzea de minune.

— Un împărat dacă n-a şti el de la el adevărul, nu-l mai află de la nimeni!

Împăratul, auzind acest glas tare în fundul urechii, îi zvâcni inima şi-şi trase o palma cât putu peste ureche, zicând:

— Iiiii, să ştii că ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche!

Şi când îşi scutură urechea în podul palmei... Neghiniță căzu leşinat...

— Tu mi-ai fost? Tu m-ai făcut să cad din scaunul împărăției? Bine! Am eu ac de cojocul tău!

Împăratul, înfuriat, porunci să-l lege de gât cu un fir lung de mătase şi-l coborî de-l înecă în puțul din curtea domnească.

Aşa sfârşi bietul Neghiniță.

Palatul de cleştar

Cam pe la începutul vremilor, până unde praştia minții nu azvârle, se povesteşte, aşa, ca din scorneală, că omul era croit din alte foarfeci şi cioplit din altă bardă.

Tot cu mâini şi cu picioare era şi pe-atunci, tot cu ochi şi cu urechi, tot cu nasul deasupra gurii şi cu călcâiele la spate, dar de învârtea copacul smuls din rădăcină şi mi-ți izbea la mir leii pustiilor, dihăniile cădeau tumba, cu labele în sus, marghiolindu-se a moarte.

Apele curgeau la vale şi munții se ridicau în sus. Nu se pomeneau flori pe cer şi stele pe pământ – ca pe la pârdalnicii noştri de stihari –, dar multe nu erau aşa după cum sunt.

Împărații de mureau în luptă de buzdugan, bine, iar de nu, li se uitau de zile. Numai dacă barba le mătura țărâna la nouă coți în urmă, chemau pe unul din feciori, pe cel mai viteaz şi mai cu minte, şi-i dăruiau năframa, inelul, paloşul, stema şi gonaciul, ca să poată împărăți şi război în locul lor.

Apărarea şi dreptatea atârnau de tăişul paloşului. Cu

mintea cântăreau şi hotărau, iar cu paloşul împărțeau. Şi spun unii că pe atunci mergea mai bine cu minte dreaptă şi fără de legi, decât, ca în zilele noastre, cu legi drepte şi cu minte strâmbă.

Pe-aşa vremuri se zice că ar fi văcuit împăratul cu stema ruptă din soare, în cel mai frumos palat de cleştar şi peste cel mai înțelept şi mai viteaz norod.

Nu era crai pe care împăratul cu stema ruptă din soare să nu-l fi domolit, că nici o oaste duşmană nu putea să-i stea împotrivă. La vreme de adânci bătrâneți sta înzăuat în fruntea ostaşilor, călare pe un bidiviu ce arunca pe nări trâmbe de fum şi limbi de foc. Şi toți ai săi prindeau la inimă şi biruiau, căci aşa li se păreau lor cum era el de bătrân şi înzilizit, tocmai ca o lance ruginită, care de-a pururea răpusese pe oricine izbise.

Dar cât era de mare şi de vestit, că se dusese vestea până unde pământul e drob şi piftie, de-a surda îi fură toate.

Într-o sfântă de vineri, cam pe la chindii, numai ce i se păru că stema din cununa împărătească se umflă şi creşte, creşte, ba cât oul de gâscă, ba cât un boşar, şi-i îndoi grumajii, şi-l plecă la pământ. Înfricoşat, împăratul se luptă ce se luptă cu namila de diamant, iar la urma urmei căzu cu fața în jos, podidindu-l un plâns de foc.

Nu trecu cât ai scăpăra din amnar, şi se apropiară de împărat, cu mângâieri şi dezmierdări, odrasla lui, de trei fete, ca trei zâne, surori şi nepoate, care mai de care mai chipeşe şi mai drăgălaşe. Apoi veniră mai-marii tronului şi slugile ohavnice. Toți cu toți ieşiră ca dintr-o lacră, să cadă cu mătănii, doară or curma focul împăratului.

Cel mai de frunte dintre sfătuitori aduse vorba cam aşa:

— Luminate împărate, care paloş ca al măriei-tale n-a mai fost atâtea veacuri întunecat şi frânt la războaie? Care împărăție a rămas, atâta amar de vreme, neştirbită şi

cinstită pe fața pământului? Care răsură e mai învoltă şi mai rumenă ca domnița, fata cea întâi născută a măriei-tale? Care mură să fie mai neagră ca ochii celei mijlocii? Care rază mai luminoasă ca domnița cea mai mică? Apoi, luminate împărate, după atâtea noroace şi bunătăți, ce-i fi având ca să te mai tânguieşti?

Împăratul, de ochii neamurilor ş-ai norodului, curmându-şi plânsul, mulțumi tuturora şi, furişând sfios ochii în sus, văzu că stema nu e nici mai mare, nici mai mică de cum trebuia să fie.

Se potoli şi făcu semn ca toți să plece, îşi sărută părinteşte copilele şi opri lângă dânsul pe sora lui cea mai mare, care era şi cea mai înțeleaptă, şi-i zise încet, că zidurile de-ar fi auzit, nu l-ar fi auzit:

— Surioară, surioară, lipeşte urechea ta de inima mea, şi ce-i auzi auzit să rămână... Pe mine m-a ajuns grea bătrânețe, că uneori stema din frunte creşte, creşte, sentunecă, şi de ce se întunecă, e mai grea, până ce mă culcă la pământ. Vezi tu, pare-mi-se că în această arătare e căderea mea ş-a neamului meu din scaunul domniei, că din cele trei împărătese ce mi-au slujit de soții n-am avut parte de parte bărbătească. Că făceau câte-o fată ş-a doua oară, cum făceau băiat, mureau şi cuconul, şi muma cuconului. Cea din urmă mi-a zis: „Măria-ta, împărăția ce stăpâneşti a fost zidită de un bărbat, şi ori cade, ori se însuteşte de o femeie, iar de cucon de parte voinicească n-ai să ai parte".

— Ei, Doamne, şi d-ta, îi răspunse soră-sa, mângâindu-l ca pe-un copil speriat, eu văd că stema e cum era, şi tot la locul ei. Cât despre vorba muierească, cea de pe urmă, ca şi cea dintâi, tot fără noimă şi fără de înțeles rămâne.

— Tatăl meu, urmă împăratul, mi-a zis: „Fătul meu, în cal îți las goana voinicului, în inima ta vitejia, în paloş biruința, iar la temelia «palatului de cleştar», odihna

norodului tău. Acolo zac, la umbră, ferecate, patimile mari şi mici, care fac pe om fericit şi nefericit. Ia seama, fătul meu, că de le-i slobozi, ai să-ți vezi supuşii pe unii în desfătări, iar pe alții în ahtieri. Ține aste patru chei, şi să nu cobori în cele patru încuieri de sub talpa palatului decât atunci când ți-o pieri o rază din frunte şi mărirea ți-o îndoi grumajii."

Împăratul scoase din sân patru chei, una de aramă, alta de argint, una de aur şi alta de diamant, şi le dete soră-săi şi-i porunci să se ducă într-ascuns să deschidă şi să se coboare sub talpa de la răsărit a palatului şi să cerceteze cuvântul înțelepciunii asupra stemei împărăteşti, care uneori creşte, se împătreşte şi se întunecă, şi de ce se întunecă e mai grea, până ce-l doboară la pământ.

Noaptea, târziu, sora împăratului îşi făcu o cruce, îşi făcu două, îşi făcu trei şi, cum învârti cheia de aramă în broasca beciului de la răsărit, o vijelie îi amuți auzul, apoi locul pe care sta i se afundă până la glezne, până la brâu, până la gât, iar de-i trecu dincolo de creştet, o văpaie, ce lumina fără să ardă, îi învălui obrajii.

La o cutremurare straşnică, două porți, țipând în copilii groşi, se deschiseră, la dreapta şi la stânga, şi sora împăratului se pomeni într-o cameră cu totul şi cu totul de aramă. Şi când trecu prin alte două încăperi, una de argint şi alta de aur, sora împăratului văzu minunea minunilor: stoluri de păsări care cântau ca din tilinci de argint şi zburau în toate părțile, şi unele i se puseră pe umeri şi-şi răsfirară aripile luminoase, zornăindu-le ca pe nişte bănuți de aur vânturați din mână în mână.

Când descuie broasca de diamant, sora împăratului împietri de spaimă... în prag se zvârcolea o namilă de balaur şi-şi despica fălcile cât să înghită un călăreț cu cal cu tot.

Limbile lui, ca nişte săgeți pârjolite, le azvârlea din beregată şi le înfigea pe nările nasului, scuipând clăbuc,

care se închega şi se rostogolea băşici albe de mărgăritar. Solzăria lui era ca un curcubeu de-a lungul spinării.

— Ah! muiere cu suflet de bărbat, zise balaurul, ține-ți îngerii, şi ce-i vedea să nu te sperii că cine ține cheile tainelor e şi mai mare şi mai tare ca mine!

N-apucă să-şi vie în fire sora împăratului, că strălucirea camerei de diamant îi luă ochii cu sclipirile de toate fețele.

Când se trezi, se feri în lături. Lângă uşă, trei femei, în cătuşe şi priponite la zid de trei belciuge groase. Cea dintâi ar fi fost frumoasă de n-ar fi zâmbit şi n-ar fi mişcat gura necontenit, clevetind fără noimă. A doua bolboşa ochii săi verzurii, scăpărând scântei de mânie. A treia, groasă ca o butie, rumenă şi voinică, şi tot semăna, ca o soră bună, cu celelalte două costelive şi pițigăiate.

— Domniță, ce mai e pe lumea de pe tărâmul vostru? nici-o ceartă? nici-o ocară?

— Domniță, te-aş face praf şi fărâme dacă nu m-aş teme că n-aş mai avea pe cine urî!

— Domniță, de când v-am părăsit, nu mai e pui de om fericit! Aşa ziseră pe rând cele trei surori: Zavistia, Pizma şi Prostia. Sora împăratului se simți, o clipă, rea, cum nu mai fusese, cu o mâncărime în vârful limbii şi proastă ca un buştean.

Se strecură pe lângă toate tainele încătuşate în cruci, până în dreptul altor trei, cu părul din frunte zbârlit, cu coamele despletite, care zbierau de se zguduia din temelie peştera de diamant, muşcând din carnea lor de le țâşnea sângele.

Lângă ele sta una neclintită, senină, pe gânduri, cu privirea dulce şi fără pic de amăgire.

Numai ea, dintre toate, era slobodă. Şi, din privire, socotea, osândea şi ierta. Alta nu putea fi decât Înțelepciunea.

De-a dreptul la ea se duse sora împăratului şi-i dădu

în genunchi, îi sărută mâna dreaptă, o puse la frunte, apoi îi zise:

— Tu, care eşti mai frumoasă ca revărsatul zorilor, mai dulce ca laptele îndoit cu miere din faguri, mai blândă ca mielul de trei zile şi, după atotştiutorul, cea mai adâncă la înțeles, tu ştii de ce şi cine m-a trimis pe acest tărâm. Povățuieşte-mă, îndurătoareo, ca să pot mângâia zilele tulburate ale împăratului cu stema ruptă din soare.

— Spune viteazului bătrân că, trecând pe lângă toate patimile, la hotarul nebuniei, ai dat de Înțelepciune. Şi spune-i că l-au ajuns zilele, că dacă stema îl apasă aşa de greu, nici nu se măreşte, nici se micşorează, ci-l apasă, aşa cum atârnă şi el de greu pe perina de pe scaunul împărăției. Şi spune-i că, neavând copil de parte bărbătească, să cunune pe una din fete cu flăcăul care, zicând din fluier, îi va preface părul în inele de aur, cu flăcăul care se înveleşte cu cerul şi doreşte mai mult ca fiecine din toată împărăția. Acestuia să-i dea năframa, inelul, paloşul, gonaciul şi stema.

Când sora împăratului plecă, se năpustiră asupra ei, s-o soarbă şi mai multe nu, Furia, Smintenia şi Pizma. Ce valmă de vaiete şi blesteme, că se clăti încăperea din temelie, şi grinzile porniră din locul lor! În acel vuiet, glasul Înțelepciunii se risipi ca nisipul în luptă cu vijelia. Iar sora împăratului, pierzându-şi cumpătul, se repezi pe uşă afară, scăpând cele patru chei, care zornăiră pe pardoseală...

Când se trezi pe tărâmul împărăției, toate uşile i se pecetluiseră în urma ei. Şi plânse ce plânse cheile pierdute, apoi se gândi cum să mintă împăratului de-o veni vorba despre chei, căci plecase cu mintea de nouă coți şi i se scurtase de zece.

Când împăratul auzi cuvântul Înțelepciunii, puse de răscoli domnia în cruciş şi în curmeziş, doar de-o afla pe cel ce ar dori mai mult ca fiecine, cât, cu dorul şi cu

cântecul, să poleiască cosițele unei domnițe de-a sale şi să se vrednicească de scaunul împărăției.

Şi-a întâlnit, în crețul crângurilor, vânători ce prind iepurii de coadă, în văgăunile munților, delii ce rup ursul în două, parc-ar rupe un fuştei de ceapă, la picurişul izvoarelor, năzdrăvani care adună scânteile din coada licuricilor de fac vâlvătăi în miezul nopții. Dar unii doreau bogăție, alții slavă, alții tinerețe fără bătrânețe. Şi cosițele domnițelor au rămas tot ca mai înainte, şi împăratul tot fără chef.

Într-o zi, cam pe înserate, cercetaşii domniei, rupți de oboseală, pe malul unui râuleț ce şerpuia ca o fâşie de argint, deteră peste un voinic cu pletele revărsate, ce zicea din fluier de te slăvea.

Şi ce mândrețe de voinic! Cum îl văzură, ascultară teacă de pământ migala de şuierături care se-nşira şi se deşira ca o binecuvântare a sufletului.

— Ce doreşti, voinice, grăi ceauşul împărătesc, ce doreşti tu după pofta inimii?

— Cinstiți boieri, alt nimic, să trăiesc, să cânt, să mor… N-apucă să sfârşească bine cuvintele, şi se zăriră câțiva călăreți, gonind năuci de înghițeau poştiile.

De sub copitele armăsarilor vâjâiau pietrele ca nişte gloanțe. Cum ajunseră, flăcăii se opriră ca un zid.

— Stați, zise unul dintre ei, să-mi luați pe-acest băiat şi drept la scaunul împărăției să mi-l duceți.

Bietul băiat se împotrivi: „Ba că nu merg, ba că n-am furat nimic, păcatele mele…” Dar n-avu ce face.

Când ajunseră în fața palatului, tot norodul era de față cu mănuchiuri de flori. Buciumaşii, fluierarii şi surlaşii sunau ca de alai mare. Şi cu toții se ploconeau la flăcăiandrul cu coama neagră şi lucie ca păcura. Iară el căsca ochii mari şi, suflet smerit, nu-i trăsnea prin cap de ce şi cui să i se facă aşa sărbătorire.

Pe scările palatului, împăratul, rezemat pe toiag,

aştepta voios şi, de cum zări pe flăcău, îi sări de gât, sărutându-l şi pe-o parte, şi pe alta.

— Tu eşti dorul nevinovat, zise împăratul, prin barba albă ce i se lungise până la pământ, alesul Înțelepciunii şi al meu, hai de-ți vezi mireasa şi să domneşti pe scaunul pe care am domnit şi eu.

Nu se dezmeticise voinicul, şi se trezi dus pe sus într-o cămară cu jeţuri aurite. Acolo îl aştepta, printre sfătuitorii tronului şi jupânesele cu cuconii lor, fata cea mai mică a împăratului.

Şi era fragedă şi subțirică din creştet până în bărbie, cu nişte cosițe ca o beteală de aur – lumină şi dragoste – că bietul om ameți. Palatul, cu mulțime cu tot, i se învârti sub picioare şi căzu în genunchi şi-i sărută condurul.

— Scoală-te, fătul meu, zise împăratul. Şi voi, sfetnici credincioşi, aduceți năframa, paloşul, stema şi gonaciul, că lui i se cuvin, pe lângă cea mai frumoasă din fetele mele.

Dar, în clipa când împăratul vroi să binecuvânteze pe noii stăpânitori ai domniei, cerul se întunecă, norii se posomorâră, cutreierând pacea văzduhului. Vânturile porniră bătaie oarbă, făcând una cu pământul copacii neclintiți de veacuri întregi. Un potop de ploaie se sparse din culmea întunecimii şi împrăştie, care pe unde nimerea, mulțimea norodului.

Împăratul şi adunarea înmărmuriră; palatul de cleştar se clăti pe temelie; cutremurul zgudui pământul; mesele, jeţurile şi policandrele căzură zdrobite pe pardoseală; oamenii nu se mai cumpăniră pe picioare.

Împăratul, trezit de spaimă şi de mânie, strigă către soră-sa cea mai mare:

— Muiere, ce e asta? Ce-ai făcut cu cheile patimilor? Un' ți-ai uitat mințile să-ți fi uitat oasele!

Cuvântul lui se înecă într-un vuiet de cutremur. Geamlâcul şi uşile se zguduiră şi săriră din țâțâni.

Tavanul se crăpă drept în două. Pe uşi şi pe ferestre se năpustiră nişte femei despletite, care vărsau, pe nări şi pe gură, fum şi pară de pucioasă. Răcnind ca fiarele, ele aruncară la pământ pe toți cei de față... Şi peste trupurile lor întinseră dansul patimilor...

La o nouă zbuciumare, pământul se despică în două. Palatul de cleştar, trosnind, se porni şi se făcu nevăzut într-o prăpastie fără fund.

Mânia, Furia şi Nebunia, şi după ele altele, plecară vârtej în alte părți ale lumii acesteia.

Iar la urma urmelor, tocmai la coadă, Prostia, rumenă şi voinică, se târa mulțumită, de-a înboulea... Dar ce-i păsa?... Ca ea nu era nimenea. Şi, la dreptul lui Dumnezeu vorbind, nici una din celelalte, de-atunci şi până azi, n-a sălăşluit mai fericit în mai multe capete omeneşti.

Norocul dracului

— Ba e noroc!

— Ba nu e noroc!

— Ba e noroc, muiere!

— Ba nu e, mă omule, nu!

— Adică, nu muncesc eu, femeie?

— Ba munceşti pentru unul, şi noi suntem opt guri, şi cu Plăviţa, nouă.

Şi Plăviţa mugi, şi patru copii mărunţi începură să strige:

— Mi-e foame!

— Şi mie mi-e foame!

— Şi mie!

— Şi mie! Omul vărsă un ştergar cu mălai în copăiţa femeii.

— Scutură ştergarul.

— L-am scuturat.

— Copaie plină, copaie pe jumătate, copaie pe sfert, şi azi să lingi fundul copăii. Opt guri, opt, şi cu Plăviţa, nouă!

Şi Plăviţa, parc-ar fi înţeles, mugi de după casă, mestecând un cocean uscat, iar copiii începură să plângă.

— Că mie mi-e foame!

— Şi mie!

— Ba şi mie! Omul se uită lung, se scărpină în cap, băgă ştergarul în sân şi plecă zicând:

— Ba e noroc, dar n-am eu noroc. Iar femeia din prag îi strigă:

— Ba nu e şi nu e, omule! Dacă munceşti, e, dacă nu munceşti, nu e.

Şi omul plecă să caute de lucru, dar se tot gândea: „Nu e, zice ea; cum nu e? Dacă n-ar fi, n-ar fi lumea cum e. Eu n-am arat, n-am săpat, n-am prăşit, n-am plivit ca ceilalți? Ba da, şi ogorul meu a ieşit sterp; piatra pe mine m-a bătut; şi, rămas numai cu mâinile, muncesc, şi nimeni nu mă crede; iar când la măsurătoarea muncii, lucrul meu scade, şi făina din copaie scade, şi foamea copiilor creşte”.

Se duse la arendaş.

— Nu e de lucru, omule. Bătu la uşa popii.

— Nu e de lucru, omule. Dete pe la un chiabur.

— Am destui argați, omule. Se opri la cârciumar.

— Pe rachiu, ar fi ceva de săpat.

— Să fie pe mălai.

— Pe mălai nu e. Şi omul, întorcându-se acasă, auzi de departe:

— Mamă, eu nu m-am săturat!

— Nici eu!

— Nici eu! Şi nici Plăvița, care mugea, colindând bătătura uscată, fără firicel de iarbă verde. În prag, muierea:

— Nimic în ştergar?

— Nimic.

— Copaia goală…

— N-am noroc, femeie.

— Nu e minte, omule. Omul îşi şterse fruntea de năduşeală cu mâneca cămăşii. Ea se uită la el, el se uită la ea. Ea dete din cap, el dete din cap, apoi se duse după casă, îşi făcu mâna căpătâi şi închise ochii. Dar unde să adoarmă? Jos, pământul tare şi rece; sus, întuneric adânc; în casă, copiii adorm plângând; în curte Plăvița pufăie pe nări a foame; şi el, prigonit de gânduri şi de

nenoroc. „Dar mâine? Dacă n-oi avea ce scutura în copaie? Ce mă fac mâine? Dumnezeu e sus, e sus, dar nu pe el îl întâmpină muierea în prag şi nici nu-i zice: «Opt guri, măi omule, şi cu Plăviţa nouă!» Dumnezeu e sus, dar de n-oi găsi de lucru, de n-oi avea noroc nici mâine, beau câteva rachiuri şi mă duc la târg… Ei, şi dacă mă duc la târg?… Fie ce-o fi, şi să nu mai aud: «Mamă, mi-e foame!» Mă duc la târg şi fur… ce-oi putea fura”…

Omul tresări. Cine-i zisese:

— Ce să faci, dacă n-ai noroc!

— Tu eşti, muiere?

— Eu, socoteam că dormi.

— Ai auzit ceva?

— Ce s-aud?

— Nimic. Şi femeia intră în casă, şi omul închise ochii mormăind:

— Ce-o fi să fie!… Să nu mai aud: „Mamă, mi-e foame!” Dar cine i-a zis iar:

— Ce să faci, dacă n-ai noroc!

— Tu eşti, femeie? Întuneric. Nimeni.

— Doar n-o fi dracul! Şi omul adormi mormăind:

— Ce-o fi să fie!… Nu se crăpase bine de ziuă, şi o gură mare se auzi:

— A venit cu mălai, mamă, că mi-e foame…

— Şi eu nici n-am plecat, zise omul sărind drept în picioare. Şi plecă fără să se uite îndărăt. Şi tocmai de departe îşi întoarse capul. Casa i se părea în spate, cu gura căscată, adică cu uşa dată de perete. Ce Dumnezeu sfântul, doar nu s-o fi ţinând casa după el! Ş-o luă la picior, iute, mai iute, până la curtea ciocoiului.

— Poate mâine, că azi nu e de lucru. La taica părintele.

— Poate poimâine, că azi nu e de lucru.

— Mâine, poimâine, zise el oftând, dar astăzi cu ce potolesc eu opt guri şi cu a Plăviţei nouă? Ei, de-acum la cârciumar, la târg, ş-apoi, ce-o fi să fie, că cu mâna goală

nu mă mai întorc acasă!...

La cârciumă arvoni pe Plăvița şi-i bău aldămaşul: cinci rachiuri unul după altul. Şi glonț la târg.

La târg se uită în dreapta, se uită în stânga, la fasole, la pâine, la peşte, la pastramă, dar nu fu chip. Toți îşi cuprindeau marfa cu ochiul. Şi negustorii, cum îl vedeau oprindu-se, îl întrebau râzând:

— Ce pofteşti, nea Sărăcilă? După ce se învârti toată ziulica, plecă.

— Nici la furat n-am noroc! Când să treacă streaja târgului, un creştin, beat mort, îşi târa punga după el.

Omul, după ce privi în toate părțile, puse mâna pe pungă, îi rupse băierile, o înfăşură în ştergar, o băgă în sân, şi la picior. Când ajunse într-o câmpie, întinsă şi pustie, vru să-şi vadă norocul. Desfăcu ştergarul, întinse gura pungii, ş-odată zvâcni din ea un drac mic, c-o limbuliță de foc ce-o scotea pe gură şi pe nări. Omul, speriat, aruncă punga şi plecă făcându-şi cruce şi scuipând îndărăt. Nu făcu însă câțiva paşi, şi ştergarul din sân începu să se umfle. Scoase repede ştergarul, îl desfăcu şi se minună văzând punga pe care o aruncase.

Deschise punga, şi dracul, țâşti! tremurând limba în gură ca o văpăiță albastră. Omul strânse bine punga la gură, o puse jos şi, potrivind călcâiul, îi trase una cu sete, că punga plesni ca o băşică de bou şi un foc pâlpâi sub opincă şi se stinse, risipind un miros de pucioasă.

Omul răsuflă.

— De-aia a zis cine a zis: să nu furi, că vezi pe dracul! N-apucă să facă zece paşi, şi ştergarul iar se umflă. De astă dată îl trecură năduşelile. Scoase ştergarul; îl pipăi. Punga dracului tot în ştergar. O aruncă, cu ştergar cu tot, şi o rupse de fugă.

Cum ajunse acasă, toți copiii îi ieşiră înainte.

— Tată, mi-e foame!

— Şi mie!

— Şi mie! Omul se uită în sân, îngălbeni ca ceara... Punga în sân, ştergarul nu. Şi pe când se închina, femeia îl întreba:

— Ce mi te-nchini, mă omule? Ce te uiți în sân? Ce-ai adus copiilor?

— Muiere, zise el, să arzi cuptorul, să-l arzi pân' s-o face roşu, că am să coc patru pite ş-un purcel. Apoi, mai încet: Acu n-ai să scapi, dimon împelițat!

Duduia focul în cuptor. Omul se închina mereu, iar copiii săreau veseli împrejurul mesei, înghițeau cu poftă şi ziceau pe rând:

— Patru pite ş-un purcel!

— Patru pite ş-un purcel!

Când omul văzu că cuptorul e roşu ca focul, ceru o lopată şi goni pe toți de lângă dânsul. Puse punga pe lopată, o vârî binişor până-n fundul cuptorului şi o răsturnă, trăgând lopata înapoi. Luă capacul de pământ şi-l potrivi în gura cuptorului şi se dete la o parte, aşteptând sa vadă ce are sa se întâmple.

Nu trecu mult, şi-odată s-auzi o pocnitură ca de puşcă. Piatra din creştetul cuptorului sări în sus zbârnâind, şi o limbă albastră de foc ieşi pe gaură, flutură în văzduh şi pieri.

— A plesnit purcelul, strigă un copil.

— Ba vreo şoimană de pită, zise altul. Un miros de pâine caldă se împrăştie în toată curtea.

Femeia zise omului:

— Prea am ars cuptorul, să crap niţel capacul.

— Crapă-l, zise omul, ştergându-şi năduşeala şi tremurând de frică.

Femeia se uită pe gura cuptorului şi zise mirată:

— Vezi dumneata, a fost prea iute.

— Ce să văd, muiere?

— Ce să vezi? S-a copt şi purcelul, şi pitele.

— S-au copt?...

— Dar ce ai, omule, de-ntrebi aşa, ca un copil speriat?

— Nimic!... Şi, pipăindu-se, dădu de pungă. Un fior rece îi fulgeră din călcâie şi până în creştetul capului. Apoi, văzând pe cel mai mic dintre copii cum se aşezase pe vine şi sorbea cu lăcomie mirosul cald din gura cuptorului, se uită la nevastă şi îi zise:

— Ce-o fi să fie, muiere! S-au copt purcelul şi pitele?

— Cum, ce-o fi să fie?! Vezi bine că s-au copt. Şi vârând lopata în cuptor scoase purcelul, apoi cele patru pite.

— Omule, dă-mi ştergarul ca să ridic tava.

— L-am pierdut, muiere.

— Cum l-ai pierdut?

— Vezi că ce e al tău se duce şi ce e al dracului rămâne.

— Dar asta... ce-o mai fi?

Copiii mâncară, se săturară şi adormiră cu feţele în sus, doi pe prispă şi cinci în casă.

Omul se dete după casă, puse mâna sub cap şi adormi, visând turme de oi, cirezi de vaci, herghelii de cai... Şi toate ale lui! Şi se făcea că zicea nevestei: „Vezi că e noroc?" Iar ea se făcea că-i zice: „Norocul e de la Diavolul".

Se albise luna ca un rotocol de hârtie. O apă de lumină se revărsa de la răsărit. Omul se deşteptă speriat, căci se făcea că n-o să-i fie de-a bună până la isprăvit.

„Să mă uit încă o dată în ea, se gândi el, să-l apuc bine pe spiriduş şi să-l strâng de gât pân-o plesni."

Scoase punga. Se uită în ea. Ce să vadă? În loc de dimon, bănuţi de aur, ce luminau ca jăraticul. Omul, şi speriat, şi necăjit, aruncă un pumn de bani la răsărit şi altul la apus, zicând:

— Duceţi-vă dracului, banii dracului! N-apucă bine să sfârşească cuvântul, şi zări de la răsărit turme albe şi de la apus turme negre ce izvorau din lumină şi din neguri ca

nişte ape creţe şi nemărginite. De behăitul lor se deşteptase lumea. Turmele cuprinseră casa, învăluiră curtea, încinseră satul şi nu le mai încăpea locul. Un cioban, cu plete lungi şi cu căciula ca o căldare, se apropie şi zise:

— Să trăieşti, jupâne, ale d-tale sunt toate de-aci până unde bate ochiul.

— Ale mele? Nu se poate! Eu n-am după ce bea apă!

— Ale d-tale, răspunse ciobanul, căci stăpânul lor, murind, ne-a zis nouă: „Porniți, unii din răsărit şi alții din apus, şi la casa unde se vor întâlni turma albă cu turma neagră, alei case să le dăruiți".

Omul uită tot de bucurie şi alergă la nevastă.

— Fă muiere, tot ce vezi este al nostru!

— Ei, minunea dracului! zise muierea.

— Minunea cui? Şi omul cu noroc şi-aduse aminte de pungă şi se gândi: „Cum aş scăpa eu de ea şi să rămân cu turmele?" Se uită în sân. Punga, acolo, umflată şi îndesată cu bănuții de aur pe care îi aruncase el în două părți ale lumii. Şi frica, frică, dar omul, om. Ce se socoti el? „Dar dacă aş mai scoate ceva din pungă până să scap de ea?"

Şi luă banii, şi un pumn îl aruncă spre miazănoapte şi altul spre miazăzi. Şi din miazănoapte porniră cirezi de vaci, şi din miazăzi, herghelii de cai.

Când deschisese ochii n-avea un pumn de mălai, când fu să-i închidă, era cel mai bogat om din lume.

— Asta trebuie să fie norocul: ba furi, ba te dai dracului!… zise norocosul, şi îl trecură năduşelile.

— Nu vii în casă, măi creştine de Dumnezeu, că ți-am aşternut moale şi pernă lângă căpătâi?

— Nu, femeie.

— Apoi, pe-nserate e răcoare, noaptea se lasă frig şi dimineața cade brumă. Vino în casă, măi creştine.

— Suflarea oilor e caldă şi clopotele berbecilor m-or deştepta înainte de-a cărunți bruma pe deasupra

turmelor.

— Atunci să dorm şi eu cu tine, bărbate, zise femeia veselă, şi-l apucă de mâneca cămeşii.

— Nu, femeie…

— Ba zău aşa, bărbate, că ce-avem, şapte guri, nimica toată. Zău aşa… să fie cu soț… că ce-a lăsat Dumnezeu fără pereche?

El nu vru. Femeia intră tristă pe uşă, bombănind: „Dar nu mă las, Doamne fereşte, pân' n-or fi cu soț… mai bine paisprezece decât şapte!"

Omul cu noroc se duse după casă, îşi puse mâna sub cap, închise ochii şi începu a se gândi cum să scape de ăl din sân. Tot gândindu-se, şopti:

— Am să sap o groapă adâncă, adâncă. Şi din întuneric auzi:

— Adânc… adânc…

— Tu eşti, muiere? întrebă omul speriat. În cireadă unele vaci mişcară clopotele: ting-tang-tâng.

— E clopotul vacilor.

Închise ochii.

— Şi după ce-oi săpa o groapă adâncă, adâncă, am s-o arunc în fund, în fund, ş-am să pun tot pământul peste ea, peste ea…

Din întuneric se auzi:

— Peste ea, peste ea…

— Tu eşti, femeie? întrebă omul sărind în sus. Nimeni nu-i răspunse. Din turma neagră se auzi: bea, beaaa.

— E behăitul oilor… Omul cu noroc luă cazmaua, sapa şi lopata şi se duse după coşar. Măsură ce măsură, apoi începu să sape. Toată noaptea săpă şi aruncă pământul. Pân' la genunchi, pân' la brâu, pân' la umăr. Până a doua zi de dimineață, când veni muierea după el, groapa îi trecuse de cap cu trei palme. Curgea năduşeala din el ca dintr-un burete stors şi izbea mereu pământul umed, ce se desfăcea felii mari şi lucioase.

— Ce faci, omule? întrebă femeia mirată.

— Sap groapă Dracului, răspunse el fără să ridice ochii.

— Toată noaptea n-ai dormit…

— Toată noaptea n-am dormit…

— Nu te culci?

— Nu mi-e somn…

— Nu-mbuci ceva?

— Nu mi-e foame…

— Un pahar de vin?

— Nu mi-e sete…

— Dar ce faci, mă omule?

— Sap groapă Dracului, răspunse el necăjit, şi înfipse cazmaua atât de înverşunat, încât intră în pământ c-o palmă peste limba de fier.

Femeia plecă închinându-se.

— Să te ferească Dumnezeu de prea mult noroc! Şi omul, încet-încet, se ducea în pământ. Pe seară, femeia se plecă pe groapă şi strigă:

— Hei, omule, nu vrei nimic?

— Să baţi un ţăruş unde ai tu călcâiul drept, de ţăruş să legi o frânghie, frânghia s-o dai în groapă şi mâine până-n zori să frigi un berbec şi să iei o botă cu vin, c-am să mănânc tot berbecul şi să beau tot vinul dintr-o sorbitură.

Glasul lui ieşea ca dintr-un puţ adânc. Femeia bătu un ţăruş, legă de ţăruş o funie, dădu cu piciorul funia în groapă, apoi plecă să îngrijească de vin şi de berbec.

Se înnoptă şi nu se mai auzi nimic pe nicăieri. O umbră ieşi din groapă. Câinii începură a urla. Omul cu noroc se lăsă pe brânci şi privi în fundul gropii. Adânc, întuneric. Trase funia. Vârî mâna în sân. Aruncă punga şi ascultă… banii sunară.

Omul începu s-arunce pământ. Din fund se auzi strigând:

— Mai încet, ce-ai cu norocul tău? Omul, speriat, aruncă mereu. Din fund s-auzi râzând:

— Ha, ha, să nu cazi şi tu! Omul căzu pe spate, se sculă repede şi aruncă, aruncă, până nu se mai auzi nimic. La revărsatul zorilor umpluse groapa. Omul plecă urechea pe mormântul adânc şi auzi întunecat un plâns şi un râs năbuşit, ca de pe altă lume. Atunci se repezi vesel în casă.

— Mi-e foame, mi-e sete, mi-e somn! Femeia aduse berbecul şi bota cu vin.

— Sa mănânci, să bei şi să dormi, bărbate, dar să ştii că şapte guri e nimica toată, eu vreau cu soț, mai bine paisprezece decât şapte!

El luă un picior de berbec, îl aduse la gură, dar se opri. Se pipăi. Punga-n sân! Încremeni cu berbecul la gură.

— Nu mănânci, măi omule?! zise femeia dându-i ghes.

— Nu mi-e foame!

— Nu bei?

— Nu mi-e sete!

— Culcă-te nițel.

— Nu mi-e somn!

— Ah! ce norocul dracului! zise femeia închinându-se.

— De unde ştii? întrebă omul scos din fire. Şi se sculă de la masă şi plecă ca o vijelie pe uşă afară.

După ce se descurcă din turmele, cirezile şi hergheliile sale, se gândi, apucând spre biserică: „În foc nu, în groapă nu, am s-o azvârl în altar, doar de-o plesni fierea într-însul”. Dar cum puse mâna pe uşa bisericii, se opri tremurând. Cine îl înhățase de păr şi-l trăgea înapoi? Se uită în toate părțile… Nimeni!

— Cine m-o fi oprind, strigă omul, ăl din pungă, sau ăl din biserică?

Se întoarse şi apucă câmpii, neştiind încotro s-apuce. Şi-i era foame, şi-i era sete, şi-i era somn, şi se tot ducea

prigonit de norocul din sân.

Hei, departe, întâlni în mijlocul drumului un cerşetor.

— Moşule, zise omul, ia uită-te la mine. Moşul îşi ridică sprâncenele cu mâinile şi se uită lung. Omul cu noroc scoase punga din sân. Şi aruncă un bănuț de aur la răsărit şi altul la apus. Într-o clipă, de la răsărit veni o oaie albă ca zăpada, iar de la apus, o oaie neagră ca tăciunele.

— Vrei tu, moşule, să-ți dau ție punga asta?

— Cum de nu, taică, cum de nu?! Moşul luă punga. Vărsă bănuții de aur în mână şi aruncă un pumn la răsărit şi altul la apus. La răsărit şi la apus se încolăci două fulgere ca doi balauri, şi cu fulgerele pieriră şi oaia albă, şi oaia neagră.

Cerşetorul, speriat, se închină şi zise, lăsându-şi sprâncenele pe ochi:

— Piei, demone, bătu-te-ar crucea!

— Moşule, strigă omul cu noroc, la tine e punga?

— Nu, ducă-s-ar în pustii!

— E la mine-n sân, răspunse omul, şi începu să fugă.

Tălpile-i crăpaseră de fugă, când dete de o apă repede. Deznădăjduit, îşi făcu vânt şi se aruncă cu capul în jos, în mijlocul ei. La un stânjen mai la vale, apa îl aruncă în sus. Şi pluti ca o băşică umflată.

— Nici să mă înec n-am parte!

Rupt de osteneală, sângerat de drum, înfricoşat de noroc, se întoarse la cârciuma din satul lui. Cum intră pe uşă, bărbații îşi scoaseră căciulile, femeile se ploconiră şi un bătrân îi zise:

— Cu sănătate şi noroc!

— Cu sănătate da, dar norocul… ducă-se dracului! răspunse omul, şi ceru o oca de vin.

Cum puse gura pe oală, o sorbi până-n fund, fără a se uita la ceilalți, care îl priveau cu smerenie, ca pe cel mai bogat om din lume. Mai ceru încă o oca şi o bău şi pe-aia pe nerăsuflate.

— Dă la oameni să bea, să bea cât or vrea.

— Noroc! zise o femeie bătrână.

— Muiere, ducă-se dracului norocul! strigă el, privind-o cu nişte ochi roşii că parc-ar fi picurat sânge din ei.

Şi bău, şi bău, şi bău. Abia îl mai țineau picioarele. Trânti căciula, aruncă zăbunul, scoase punga din sân, îi lărgi gura ş-o puse pe tarabă. Bănuții de aur sclipeau parc-ar fi fost vii.

— Iacă, zise el râzând cu hohote, s-o bem toată... Un flăcău se apropie de pungă.

— Uf! ce frumos clipesc, parcă sunt ochi de fată mare!

— Aş! mormăi o bătrână cocoşată, banii sunt ochii dracului.

— De unde ştii? întrebă repede omul cu noroc, scăpând oala cu vin de la gură. Să-mi dea rachiu, o oca de rachiu, mie şi babei, că baba-i calul dracului!

— De unde ştii? zise baba, şi din buzele ei negre scoase, ca o gheară de pisică, un dinte ascuțit.

Şi bău, şi bău, şi începu să cânte, să dea chiote, să joace, până odată se opri şi privi lung la roata dimprejurul lui. Îi ardea capul.

— Măi oameni buni, zise el, aducând mâna la brâu, ştiți voi una? Să te ferească Dumnezeu de noroc!

— Aş! ce vorbă! răspunseră toți odată.

— Măi oameni buni, ştiți voi una? Eu de-oi vrea să mă înec nu pot, că plutesc ca o băşică!

— Ei, aş!

— Măi oameni buni, ştiți voi una? Eu de-oi vrea să-mi tai beregata nu pot, că nu intră cuțitul!

— Ei, aş!

— Să vedem! zise baba cocoşată, desfăcând o gură pân' la urechi. Omul trase cuțitul din brâu şi se izbi în beregată. Cuțitul intră ca într-o cârpă, de colo până dincolo. Sângele gâlgâi şi omul căzu, lung şi greu, ca un buştean.

Toți înmărmuriră. Uşa prăvăliei se deschise şi se închise fără să fi ieşit nimeni. Afară s-auzi un râs ascuțit: „Hi, hi, hi!”. Apoi, un glas:

— Unde e punga? Toți îngălbeniră şi începură a se închina, şoptindu-şi speriați:

— Cine-a fi râs?

— Unde-a fi punga?

— Era aci şi ne pieri din ochi…

— Dar baba unde e?

— Care babă?

— A cu un dinte în gură şi cu cocoaşă în spinare?

— Eu am văzut-o – zise un flăcău, şi-i clănțăneau dinții de frică – a intrat în perete parc-ar fi sorbit-o o vultoare!

Un bătrân trase cuțitul din gâtul omului.

— E rece ca gheața.

— A scăpat de noroc.

— Şi cui rămân toate bogățiile lui?

— Altora.

— Ce, nu ştiți, zise un moş cu barba până-n brâu, nu ştiți că nimeni nu are noroc pentru el? Norocul e al dracului: îți vine ție ca să folosească altora…

Şi-a plâns muierea pe bărbatul său. Dar cu atâtea turme, şi cirezi, şi herghelii curând s-a mângâiat. Şi nu s-a lăsat până n-a ajuns de la şapte la paisprezece, că decât fără soț… mai bine paisprezece decât şapte…

Departe, departe

..... Sub castanii din via părăsită, mai mulți copilaşi, în cămăşi albe, mă înconjuraseră. Stam pe pământul cald, cu mâinile sub cap, privind adâncul cerului albastru, şi povesteam.

O fetiță îmi sorbea cuvintele, dând într-o parte şi alta, pletele negre ce-i acopereau ochii ei mari şi verzi...

Departe, departe, era odată un palat de marmură lângă un lac adânc, limpede şi liniştit; şi în lac tremura răsturnat palatul şi grădina lui cu naramzi şi portocali.

Şi nici o lebădă nu se lăsa pe lac, nici o privighetoare nu cânta în portocali. Nimic nu se auzea în curte, nimic în palat. Uşile nu se deschideau. Porțile curții, totdeauna încuiate. Vântul nu bătea pe-aici, oprit de cine ştie cine, departe de aceste locuri în veşnică odihnă.

Numai, hei, uneori, la miez de noapte, s-auzea pocnind în porțile de stejar. Porțile se deschideau țipând, ca şi cum ar fi fost vii şi le-ar fi bătut cineva.

Cine bătea în porți la miezul nopții? Cine deschidea porțile la miezul nopții? Adormisem la umbra zidului. Pe la miezul nopții, speriat de nişte lovituri înfricoşate, sării în

picioare.

O umbră intră pe porțile înalte; şi porțile se închiseră în urma ei. Apoi auzii o uşă trântindu-se, şi alta, şi alta, încet, mai încet, mai încet, până nu ştiu bine dacă mai auzeam sau mi se părea.

A cui să fie umbra?

Vreo stafie? Înăuntru plânge cineva... se roagă, a leşinat... nu se mai aude. E întuneric. Mi se bate inima. De n-ar fi stafie! Şi ameții pe marginea lacului.

A doua zi mă deşteptai. Soarele ardea. În lac tremura răsturnat palatul de marmură cu grădinile sale. Începui să mă închin, fericit că era cald şi lumină... Mă gândeam acasă şi mi-era dor, mi-era dor de mama de nu mai puteam... Săraca, o fi crezând că m-am înecat... şi m-o fi plâns... cât m-o fi plâns, săraca...

O rupsei la fugă.

Mă uitai îndărăt; văzui palatul mic şi fumuriu; apoi începui să-mi caut drumul cu ochii.

Eu ştiam nişte plopi înalți... aşa venisem, din plop în plop.... Unde să fie? Mă uit în toate părțile... nimic, nicăieri... Suisem nişte dealuri... unde să fie? Mă uit în toate părțile... nimic, nicăieri.

M-am dus, m-am tot dus, până când palatul de marmură nu se mai vedea decât ca o jucărie de copii. Şi am căutat, am căutat, doar de-oi găsi o cărare umblată de picior omenesc, şi nici o fâşie de drum n-am întâlnit.

Şi când mi se păru că palatul se şterge de pe fața pământului, o rupsei la fugă îndărăt, căci ce m-aş fi făcut în aşa pustietate? Şi de ce goneam, de ce palatul se ridica uşor din grădinile fumurii.

Lacul e roşu ca sângele. Apune soarele. Mă rezemai de-o salcie scorburoasă şi începui să mă gândesc. Mi-e foame. Ce să mănânc? Mă uitai în apă. Văzui până în fund. În aer, nici o pasăre, în apă, nici un peşte.

Să sar zidurile grădinii ca să fur portocale? Dacă m-oi

întâlni cu ea, cu umbra pe care o văzusem intrând, la miezul nopții, în curtea palatului? Şi zidurile sunt aşa de înalte… M-am încercat, dar mi-am întors unghiile pe dos şi mi-am sângerat degeaba buricele deştelor.

Stele nu răsar. Nici luna. Şi nu e pic de nor. Ce fel de cer se întinde pe deasupra acestui palat adormit? Unde sunt? De frică, mă hotărâi să mă duc pân' la porțile mari şi să bat în ele. Dibuind zidul, ocolii grădina şi ajunsei în dreptul porților.

Să bat sau nu? Dar dacă îmi va deschide ea, umbra pe care o văzusem intrând la miezul nopții?

Întorsei capul. Din întuneric se desfăcură o mulțime de idoli uşurei, care goneau în văzduhul de cerneală. Atunci izbii cu pumnul în porți. Porțile sunară. Sunetul se duse departe, departe, şi în toate uşile palatului mi se păru că aud lovitura mea…

— Cine e? Ah! ce glas!

— Cine e?

— Eu.

— Cine, tu?

— Nu ştiu.

— Cine te-a trimis?

— Nimeni.

— Ce cauți?

— Nimic.

— Ce vrei?

— Mi-e frig, mi-e frică, mi-e foame!

Porțile se desfăcură în două. O bătrână cu părul alb, galbenă ca ceara, c-o văpaiță în mână… încolo, nimic.

Închisei ochii şi căzui mototol, ca o cârpă.

Când mă deşteptai, era ziuă. Ce bine e într-un pat moale şi cald! Pe un scaun, lângă mine, bătrâna răsucea un fir de borangic. Cum mă simți că deschisesem ochii, începu să mă mângâie. Mână uscată, uşoară, blândă.

— Eram cu părul ca păcura de când n-am mai văzut

om ca toți oamenii, şi azi sunt albă ca zăpada, zise bătrâna, şi mă sărută pe frunte.

Parcă-mi luase frica cu mâna. Mă întorsei spre ea şi o întrebai:

— Cât e de-atunci?

— Nu ştiu, bunico, nu ştiu, că pomii nu s-au mai scuturat de frunze şi de rod; păsările au adormit şi nu s-au mai mişcat în frunzişul lor. În palat, de atunci şi până acum, nimeni nu s-a schimbat. Afară de mine, care am albit, tot ce vezi aici e ca o cadră pe hârtie: toate stau cum le-a prins ceasul somnului din urmă. Nimeni nu a intrat şi nimeni nu a ieşit pe porțile pe care ai intrat tu, dragul mamei.

— Nimeni nu a intrat?

— Nimeni.

— Nimeni nu a ieşit?

— Nimeni.

— Dar cine a bătut alaltăieri, la miezul nopții, în porțile palatului?

— Nimeni, răspunse bătrâna, uitându-se în jos.

— Cine a deschis porțile palatului alaltăieri, la miezul nopții?

— Nimeni, răspunse bătrâna, şi rupse firul de borangic şi aruncă fusul în fundul odăii.

Fusul se învârti în jurul măciuliei.

— Dar eu am auzit…

— Ți s-a părut! zise bătrâna, sculându-se în picioare.

— Şi am văzut o umbră…

— Ti s-a părut! răspunse bătrâna, plimbându-se prin odaie.

— Pe urmă, cineva plângea şi se ruga, se ruga…

— Taci! zise bătrâna, taci! Ah! ce minut fericit îmi risipişi, dragul mamei…

Începui să tremur. Închisei ochii. Mi-era frig. Mi se păru că plutesc în aer. Mama o fi crezând că m-am înecat

şi m-o fi plâns… cât m-o fi plâns, săraca?

Aş fi crezut că văd nişte ochi roşii de stafie… şi ochii ei erau buni şi mângâietori, ca ai mamei. Se aşează lângă mine, îmi luă mâinile în mâinile ei şi-mi zise:

— Tu, dragul mamei, n-ai să te mai întorci de unde ai plecat, e atât de departe de-aici până acolo, că drumul e mai lung ca viaţa ta…

Începui să plâng.

— Plângi, dragul mamei, plângi.

Până mă făcui bine, bătrâna dormi la capul meu pe un jeţ vechi, negru de vechi ce era.

Mă dădui jos din pat. Ea mă luă de mână şi-mi zise:

— Să-ţi arăt palatul. Ce coridoare lungi şi triste! Prin umbrele lor, săgeţi de lumină.

— Ştii, îmi zise bătrâna, că aici nimic nu se mişcă, ci stă aşa cum au apucat să stea.

În faţa noastră, o perdea. Vrusei s-o dau la o parte; perdeaua era împietrită; vrusei s-o turtesc de perete; cutele ei, ca nişte drugi de fier. Pusei mâna pe un scaun nalt şi subţirel, degeaba; nu putui să-l mişc. La o scară de marmură mă oprii speriat: un câine mare sta cu ochii ţintă la mine şi cu gura căscată.

— Ce, ţi-e frică? zise bătrâna zâmbind. Aşa a rămas, tocmai cum lătra.

Bătrâna băgă mâna printre dinţii lui ascuţiţi şi lucioşi. Câinele nu se clinti, uitându-se înainte, lăsat pe picioarele dinapoi.

În vârful scării, o pisică neagră, cu laba aruncată după un fluture alb cu bobiţe albastre. Fluturele plutea nemişcat în aer, cu aripile întinse. Pisica se uita cu nişte ochi vii şi lacomi.

— Câţi, zise bătrâna, nu se asemănă cu pisica asta!

— Cum?…

— Între ei şi ceea ce vor, încă niţel, încă niţel, şi ăst niţel nu se mai isprăveşte…

Bătrâna vorbea şi eu râdeam de pisică: „Prinde-l, motane, ah! ce bun ar fi… ce frumos e… încă nițel, încă nițel, şi aripioarele lui vor curge ca nişte flori mărunte”…

— Vrei să vezi masa împăratului?

— Masa împăratului?

— Da.

— Vreau, dar mi-e frică.

— De ce ți-e frică?

— Să nu fie oameni…

— A, nu! răspunse bătrâna dând din cap. Oamenii au pierit ca fumul, au rămas numai tacâmurile…

— Tacâmurile?

— Da. Tot este gata. Când s-or umplea locurile goale, cuțitele au să sune şi paharele or să se ciocnească, vinul are să curgă…

— Dar cine a întins masa?

— Cei care s-au dus.

— Şi n-au mâncat tot?

— Aşa cred oamenii, c-or mânca tot… Şi, neînțelegând nimic, ajunserăm la nişte uşi poleite. Deasupra lor, o scorpie de aur, cu aripile gata să izbească.

Cum intrarăm pe uşă, mă minunai de ce-mi văzură ochii. O masă mare. În mijlocul ei, un cerb fript. Fusese cald, căci aburii închegaseră împrejurul lui. O mulțime de furculițe cu bucăți de carne şi de pahare cu vin stăteau aplecate în aer, ca şi cum cineva le-ar fi adus la gură. De la un pahar în jos, un şir de picături de vin ca nişte boabe de rubin.

— Acolo era locul împăratului. A fost cel din urmă pahar pe care l-a băut, zise bătrâna, făcând cu deştul, capul, mâinile şi trupul împăratului.

Şi deştul ei parcă lăsa dungi în aer. Închisei ochii, o apucai de mijloc şi-i zisei tremurând:

— L-am văzut! Ea se uită drept în ochii mei şi-mi zise:

— Peste zece zile, la miezul nopții, o să-l vezi şi mai

bine. Mă înfiorai. O rugai să ne coborâm în odaia noastră. Se întunecase. În dreptul unor uşi cu lanțuri groase şi cu lacăte cât plosca auzii un oftat lung şi năbuşit.

— Cine-a oftat?

— Nimeni, răspunse bătrâna, iuțindu-şi paşii, nimeni, ți s-a părut. Nici vorbă că sărisem înaintea ei. Să mă fi tăiat, nu m-aş fi uitat îndărăt.

Mă întinsei în pat. Ea aprinse o feştilă într-o scoică de argint. Flacăra galbenă juca în vârful feştilei. În fundul urechilor mi se oprise acel oftat năbuşit. Bătrâna trase jețul şi se aşează la capul meu. Încet-încet, mă liniştii. Îi sărutai mâna. Era rece. Vroiam să ştiu unde mă aflam. Ce s-a petrecut în acest palat de marmură? Cine oftase în odaia pecetluită cu lanțuri?

— Cine e închis acolo?

— Unde? răspunse bătrâna tresărind.

— Acolo…

— Ți s-a părut, n-ai auzit nimic.

— Atunci, spune-mi unde sunt. Bătrâna se plecă pe capul meu, mă sărută pe frunte şi-mi zise:

— Văd eu că nu adormi pân' nu ți-oi spune o poveste.

Ridicai capul din pernă şi bătrâna începu.

A fost odată, când şi pe-aici bătea vântul şi se mişca apa, a fost un împărat mare şi viteaz, dar rău, că moartea de om la el era jucărie. Şi bătrâni, şi femei, şi copii despicase în două. Când ieşea la plimbare, toți căzeau cu frunțile la pământ îndată ce-l zăreau. Şi mergea cu capul în piept şi c-o mână pe mânerul paloşului. Privirea lui era cruntă şi zalele se scuturau pe el, lucind ca soarele la soare. În palatul de marmură era răcoare, dar când intra el pe toți îi apucau fiorii. Şi avea o împărătească frumoasă, frumoasă, şi blândă, blândă, ca un miel plăpând. Doar de-o vedea pe ea se descreța fruntea împăratului şi i se oprea în mustăți un surâs de care ți-era frică. Şi trecu un an, trecură doi de la cununie, şi n-avură copil.

Împăratul se posomorî. Chemă pe toți doctorii şi le zise:

— Iacă o pungă cu diamante şi paloşul meu. Căruia o ghici leacul, ca să rămână împărăteasa grea, punga, iar de nu, paloşul.

Trei ani de-a rândul izbi cu mâna lui câte zece capete de doftori, şi capetele se rostogoleau pe marmură.

Într-o zi era la chef mare. Şi bău, bău, că ochii din cap erau ca două picături de sânge, parcă să pice pe masa de borangic galben. Se ridică în picioare. Trase paloşul şi-l învârti pe deasupra împărătesei. Părul ei se lumină ca de fulger. Şi împăratul, băgând paloşul în teacă, zise:

— Muiere, mai aştept un an! Mesenii înmărmuriră. Împărăteasa se făcu albă ca hârtia. Până la isprăvitul mesei, împăratul tăcu şi bău, uitându-se drept înainte. Când se sculă de la masă, se opri în prag, se uită la împărătească şi zise:

— Un an mai aştept! Împărăteasa oftă. Două lacrimi mari îi picară din amândoi ochii: pic, pic. Şi se duse în odaia ei de culcare.

Acolo îngenunche la icoane şi se rugă, se rugă, până când adormi în genunchi. Pe la miezul nopții, trei femei bătrâne intrară la dânsa. Slabe, uscate, deşirate. Se pipăi să vadă dacă visează. Dădu să țipe, dar nu putu. Babele o întrebară pe rând:

— Vrei un copil?

— Da, răspunse împărăteasa.

— Vrei un copil?

— Da.

— Vrei un copil?

— Da.

— Bine! ziseră tustrele, şi ieşiră pe uşă afară. Dar s-au oprit. Vorbesc între ele. Împărăteasa le aude.

— Să fie fată.

— Să fie.

— Să semene mă-sii, că la 16 ani împăratul să creadă că e mă-sa.

— Să fie.

— Să fie muma ei şi fata ei, şi împăratul bunic fiului şi tată nepotului său…

— Numai atunci când fata îi va întinde două mâini, c-o mână…

— Şi tot ce-o fi rău să piară şi ce nu o fi rău să-ncremenească, iar el să fie umbră şi veşnic să ceară iertare, şi iertare să nu aibă.

Împărăteasa dădu un țipăt şi căzu leşinată. A doua zi când se deşteptă înmărmuri, văzând pe împărat lângă dânsa.

Împăratul începu s-o mângâie, iar ea îi zise plângând:

— Oh! Măria-ta, măria-ta, mai bine mi-ai fi tăiat capul decât să te fi culcat lângă mine! Împăratul începu să râdă… şi ce râs!

Nu trecu mult, şi toată împărăția află că împărăteasa rămăsese grea.

Eu, de bucurie, îi sărutai mâna şi îi zisei:

— Ai scăpat, măria-ta.

— De-o fi băiat, am scăpat, da' vai de mine de-o fi fată… Şi-o podidi plânsul.

— Şi dacă ar fi fată?…

— Va fi muma ei şi fata ei, şi împăratul bunic fiului şi tată nepotului lui…

Şi-mi spuse tot ce vorbise cele trei femei, iar eu mă gândii că femeile grele aiurează.

Când îi sosi ceasul, abia apucă să nască, şi întrebă pe împărat:

— Ce e, măria-ta, băiat ori fată?

— Fată… şi ce fată! răspunse împăratul, şi se întoarse la împărătească.

Împărăteasa era rece ca gheața, cu mâinile încleştate peste amândoi ochii. Împăratul o pipăi. Se căută la

cingătoare, şi, văzând că nu are paloşul, strigă de se zgudui palatul de marmură:

— Luați-o de-aci, că-i turtesc capul! Eu înfăşurai copila într-un cearşaf cald şi fugii cu dânsa. Mă închisei în iatacul acela pecetluit cu lanțuri.

Împărăteasa oftă când căzu pământul peste ea. O auziră toți, afară de împăratul, care privea cu mâna pe mânerul paloşului şi zicea celor care aruncau pământ: „Mai iute! mai iute!”…

Şi fata creştea şi nu vedea soarele decât prin gratiile ferestrelor. Trecură zece ani ca zece zile.

Părul bălai şi lucios ca mătasea i se învolta în umeri; ochii ei ca smarandul priveau galeş, aşteptând ca din umbra portocalilor să răsară mama ei, de care întreba necontenit.

— O să vie?

— Da, bunico…

— Şi un’ s-a dus?

— Departe, departe…

— Şi când s-a dus?

— Demult, demult…

— O să vie?

— Vezi bine…

— Dar tata? De ce nu mă lasă prin grădină? El e când aud zale zuruind?

— El, îi răspunsei eu, şi începui să-i spun câte-n luna şi-n soare, până când o fură somnul cu capul în poala mea, întrebând necontenit prin vis: „0 să vie?”

Alți şase ani, ca şase zile.

Împăratul se războise în patru părți ale lumii. Se întorcea biruitor. Pe zaua lui, stropi de sânge. Mă chemă. Dădui în genunchi şi întrebai, cu fruntea lipită de pardoseală:

— Ce porunceşti?

— Mi-e dor de fată! N-o văzuse de la naştere. Într-o

clipă mă repezii pe scări, deschisei iatacul, o luai de mână şi-i zisei:

— Te cheamă împăratul. Cum o văzu, sări în picioare. Scutură zalele, şi de pe ele căzură câteva picături de sânge.

— Fata mea? Semăna atât de mult… nu semăna… era chiar mă-sa din cap până-n picioare.

— Fata mea? zise împăratul, ca şi cum l-ar fi sugrumat cineva. Amândouă încremenirăm.

— Ieşiţi! strigă împăratul, şi căzu pe un jeţ de argint.

Cum intrarăm în odaie, fata îşi rezemă capul de fereastră şi începu să plângă. Eu mă ghemuii într-un colţ şi mă înfiorai aducându-mi aminte de vorbele împărătesei: „Va fi muma şi fata ei, iar împăratul bunic fiului şi tată nepotului”… Cum mă gândeam, fata tresări şi-mi zise:

— Vin’ de vezi… Privii pe geam. Pe malul lacului un cioban cânta din fluier, şi cânta aşa de duios, că oile se strânseseră împrejur şi ascultau, uitând să mai bea apă.

— Ce frumos cântă şi ce bine-mi face! Du-te şi-i spune că în fiece zi să cânte sub ferestrele mele.

Mă întorceam de la cioban. Pe scări, împăratul, galben ca ceara şi dus pe gânduri. Cum mă văzu, îmi zise:

— Ce face fata? Şi, până să-i răspund, se făcuse nevăzut, trântind uşa după dânsul.

A doua zi, abia se crăpase de ziuă, şi fata, la fereastră. Ciobanul se zărea în depărtare, într-o ceaţă albastră. Turma, ca un nor târându-se pe pământ.

Fata îmi petrecu amândouă mâinile pe după gât, mă sărută şi-mi zise plângând:

— Ce am, bunico, ce am? Şi ciobanul sosi pe malul lacului; îşi aruncă pălăria; îşi scutură pletele şi începu să cânte aşa de frumos, că oile uitară să mai bea apă. Şi de la picioarele lui în jos, în lacul luminat, un alt cioban ţinea fluierul la gură.

Fata se rumeni şi nu mai zise nimic.

Într-o zi (tocmai îi desfăcusem coadele ca să o pieptăn) intră pe uşă o roabă, o arăpoaică, şi îi spuse că o cheamă împăratul.

Ea începu să tremure şi plecă. Nu trecu mult, şi auzii un țipăt ascuțit, apoi nişte paşi mărunți şi repezi. Era ea. Dădu să vorbească şi nu putu. După ce răsuflă bine, îmi zise:

— M-a strâns în brațe... o! aşa m-a strâns în brațe... dă-mi nițică apă... aşa m-a strâns... nițică apă, că nu mai pot!

Bău şi mă întrebă:

— Sunt fata lui?

— Da...

— Doamne!... Doamne!...

Începu să se închine. Se trânti în pat. Mă chemă lângă dânsa şi mă rugă să-i spun adevărat cine a fost mă-sa, cum a sosit ea pe lume şi ce să facă ca să scape de împărat?

Îi spusei tot. Cele trei femei, la împărăteasa. Au vorbit la uşă. A rămas împărăteasa grea şi a murit într-o clipă, îndată ce el i-a spus că e fată.

Biata domniță şopti podidită de plâns: „Să fie muma ei şi fata ei, iar împăratul bunic fiului şi tată nepotului"...

Unde am apucat amândouă, acolo am rămas până-ntr-un târziu. Aprinsei o văpaiță. Ea sări din pat. Se uită la icoane.

— Cum să-i întind două mâini c-o mână? Ce clipă fericită ar fi aceea în care ar pieri tot ce se mişcă în acest palat de spaimă şi de moarte!

Apoi îmi spuse că altă scăpare nu e: să fugă cu ciobanul şi să-şi ia lumea-n cap.

A doua zi se sculă, mă sărută şi ieşi din odaie în vârful picioarelor. Nu se luminase bine de ziuă, şi ciobanul era pe malul lacului, şi cânta, cânta să adoarmă apele. Nu ştia el... dac-ar fi ştiut! Pasămite, împăratul nu dormise toată

noaptea, frământat de urgia gândurilor. Şi auzind cântecul, deschisese fereastra, ca să vadă de unde vine. Tocmai atunci ajunsese şi domnița la cioban.

I-a văzut! Nu cred ca împăratul la vreun măcel să fi răcnit mai înfiorător. Mie mi s-a lăsat o perdea peste amândoi ochii şi m-am uitat, m-am uitat, dar n-am mai văzut nimic. Ca prin vis auzeam un freamăt în tot palatul. Nu-mi era nici frică, nici milă. Nu mai simțeam nimic. Uitasem tot.

Pe la prânz mă chemă împăratul. Sta încruntat pe un scaun. Nu-mi aduc aminte dacă am căzut în genunchi. Ştiu că mi-a dat o cheie şi mi-a zis:

— Na, şi du-te de-i spune că, de-o vrea să-mi fie soție, scapă şi ea şi el. Trei zile aştept. Iar de nu, pe el îl tai şi pe ea o zidesc acolo.

Doi gealați m-au dus la beciul de piatră. Intrai. În întunericul beciului ea plutea ca o lumină. Cum mă văzu, mă pipăi şi începu să plângă de bucurie că trecuseră atâtea ceasuri şi tot trăiam. Apoi mi-arătă un zid şi îmi zise liniştit:

— El e aici. La noapte o să cânte. Ascultă cum vorbim. Bătu de trei ori în zid, şi de dincolo se auzi bătând iar de trei ori.

— Ce faci tu?

— Bine, dar tu?

— Bine.

— Vrei să cânt?

— La noapte, că ne-aud. Şi n-apucă să-i spun porunca împăratului, că ea îi strigă:

— Pe tine or să te taie…

— Bine, dar pe tine?

— Şi pe mine…

— Să cânt?

— Nu, la noapte, că ne-aud. Începui să plâng, şi ea zise:

— Nu, câinele de împărat nu va fi tatăl nepotului şi bunicul fiului său!

Când vrusei să plec, îmi spuse la ureche că au început să găurească zidul, ca până în trei zile el să-i sărute mâna ei şi ea pe a lui, ş-apoi... Dumnezeu să ierte păcatele împăratului...

Împăratul porunci o masă mare; la mijlocul mesei era să-i aducă, pe tipsie, mâna dreaptă şi capul ciobanului, cu fluierul în gură.

Împăratul se puse la masă, împreună cu sfetnicii săi. Mă chemă. Îmi dete o cheie şi o tipsie şi mă trimise, cu doi gealați, ca să aduc mâna dreaptă şi capul ciobanului cu fluierul în gură. Împăratul îngălbenise, se uscase, râdea cu hohote, bea mereu, şi de pe barba sa zbârlită curgeau picături de vin roşu ca sângele.

Aiurită, mă coborâi cu gealații în beciul ciobanului. El, cum mă văzu, zise blând: „Ştiu de ce ați venit". Şi îngenunche. Frumos şi blând, mai blând ca mieii lui, care jeleau pe marginea lacului.

Gealații traseră paloşele. În zidul de la mijloc se auzi bătând de trei ori. Gealații se opriră. Domnița începu să vorbească.

— Tu eşti bine?

— Da, răspunse ciobanul, dar tu?

— Şi eu.

— Ție ți-e dor?

— Da, dar ție?

— Şi mie!

— Da? ce aud zângănind?

— Nimic, ți se pare.

— Nu e nimeni la tine?

— Nimeni.

— Ah! ce frumos vis am visat ast-noapte!

— Ce?

— Se făcea că ne iertase şi ne cununam...

— Drăguța mea, ți se izbândeşte visul…

— Când?

— Chiar acum… Gealații ridicară paloşele şi îi cerură mâna dreaptă. Eu închisei ochii şi auzii un vâjâit. Mâna îi căzu din umăr pe tipsie, şi tipsia răsună. Sângele țâşni.

— Ce faci tu? întrebă domnița de dincolo de zid.

— Bine, răspunse ciobanul şi se târî în genunchi pân' la zid. Cu stânga izbi de mai multe ori şi desfundă o gaură şi vârî mâna până-n umăr. Într-o clipă, gealații îi tăiară şi mâna stângă, apoi capul i se rostogoli în tipsie bolborosind.

Căzusem în genunchi, ş-odată mi se păru că mâna stângă a ciobanului trece prin zid… şi auzii un țipăt sfâşietor.

Domnița săruta, săruta mereu şi striga:

— Spuneți împăratului, spuneți-i că vreau, vreau tot ce-o vrea el… să-i fiu tot, să-mi fie tot!

Alergai şi spusei împăratului ce zisese domnița. Împăratul porunci s-o gătesc ca pe-o mireasă şi s-o aduc la masă. Fata nu vru să iasă din beci până nu s-o găti şi nu voi s-o ajute nimeni ca să se îmbrace. Eu aşteptam la uşă. Ea îmi ceru un fir lung şi gros de mătase. Îi adusei firul şi rămăsei iar la uşa beciului.

Ieşi… luminoasă ca o sfântă… Mâna dreaptă şi-o înfăşurase în cutele rochiei. Mi se păru că ascunde ceva.

— Ce ai, o întrebai eu, ți s-a umflat mâna?

— Da, ast-noapte am bătut prea tare în zid, căci el adormise mai greu ca acuma.

— Acuma doarme?

— Da, acum doarme bine…

Când intrarăm în sala de mâncare, toți se sculară în picioare şi ridicară paharele pline.

Împăratul făcu un pas, aduse paharul spre gură şi zise:

— Dă-mi să-ți sărut mâna, fericirea celui mai viteaz

dintre împărați!

Fata se apropie de împărat, scoase mâna dreaptă din cutele rochiei, i-o întinse şi zise:

— Na! sărută şi fii fericit! Împăratul îi luă mâna, o aduse la gură, ş-odată începu să tremure.

— Sărută! strigă fata. Împăratul scăpă paharul.

— Sărută! Împăratul căzu pe scaun.

— Sărută!

Ca prin minune, toți pieriră, ca şi cum n-ar fi fost nimic. De pe scaunul împăratului o umbră se ridică cu o coroană neagră în cap şi se făcu nevăzută, văietându-se.

Şi tot, din palatul de marmură şi dimprejurul lui încremeni, aşa cum le apucă astă clipă din urmă, iar fata căzu jos.

Mă apropiai de ea. Parcă era vie… cu ochii deschişi… privea fericit prin două lacrimi, prinse de gene ca două diamante.

Când vrusei s-o ridic, o scăpai din brațe… avea două mâini în umărul drept…

— Cum avea două mâini în umărul drept? Răsuflarea mi se oprise.

— Cu firul de mătase îşi legase de mâna ei mâna ciobanului, răspunse bătrâna.

— Şi ştii unde e acum?

— Unde?

— Nu ți-aduci aminte de uşa cu lanțuri groase?

— Ba da… am auzit un oftat năbuşit… Începui să tremur.

— Ei, da…

— Cine ofta?

— Ea…

— Cine… ea?… Capul îmi căzu în pernă.

— Ea… n-a murit…

— N-a murit?

— Nu, doarme, doarme de-a pururi, gătită cu rochia

albă de mireasă, întinsă pe o fâşie de catifea neagră. La cap îi ard două lumânări de ceară, adică nu ard, ci au împietrit aşa, cu două flăcări galbene. Şi din când în când se încearcă să ridice mâinile, şi nu poate, şi oftează lung şi năbuşit…

— Brrr… ce frig e aici! Mai e mult pân' să răsară soarele?

— Ti-e frig? răspunse bătrâna, şi începu să mă mângâie pe obraji.

Mâinile ei erau ca nişte sloi de gheaţă. Aş fi vrut să tac, dar gura mea, nu eu, o întrebă:

— Dar umbra împăratului? Ce face umbra pe care am văzut-o intrând aici?

— A… da… eu îi deschid. Cum intră, mă ia de mână şi ne ducem împreună până la poarta cu lanţuri. Îndată ce s-apropie, lanţurile cad şi răsună tot palatul. Uşa se deschide. Umbra îngenunche înaintea miresei, şi se roagă, se roagă, şi plânge, şi-i cere iertare. Fata doarme, uneori vrea să ridice mâinile, şi nu poate, şi oftează lung şi năbuşit. Când cântă cocoşii, dinspre ziuă, umbra se repede pe uşă afară, urlând. Uşa se închide, parc-ar trânti-o cineva, şi lanţurile se prind la loc.

— Mai e pân' la ziuă?

— S-a făcut ziuă, răspunse bătrâna. Vrei să ne plimbam la soare? Deschisei ochii şi începui să mă închin. Era soare, lumină şi căldură. Ce binecuvântată e lumina după o spaimă aşa de lungă!

Mă luă de mână şi plecarăm în grădina cu portocali. Ce miros, ce căldură, ce lumină! Înviorat, începui să mă gândesc la ceva, dar mi-era frică s-o întreb.

— Ştiu la ce te gândeşti, zise ea uitându-se la mine.

— Eu? Nu mă gândesc la nimic.

— Ba da, te gândeşti cum de eu n-am pierit ca ceilalţi.

— Aşa e…

— Dar de unde ştii că nu sunt o umbră?

— O umbră? Începu să-mi zvâcnească inima. Eram pe malul lacului.

— Da, o umbră…

— Nu se poate… nu m-ai mângâiat… nu ți-am sărutat mâna?…

— Vrei să vezi? Şi până să zic „nu”, bătrâna mă luă în brațe şi sări cu mine drept în mijlocul lacului… Ah!… privii în sus… o mireasă, ca o năluca albă, se înălța la ceruri… lumină… îngeri… apoi adânc… întuneric… adânc…

Şi de-atunci nu m-am mai întors la palatul de marmură.

Poveste

O, poveşti, poveşti… lumea toată este o poveste, căci ce-a fost odată ca niciodată o fi fost ca şi astăzi, şi ce este astăzi va fi odată ca niciodată.

Câte focuri, câte lumânări şi câte văpaițe n-ai ars, poveste, şi toate s-au stins, şi multe se vor aprinde ca să se stingă iarăşi, numai tu, poveste, nu te vei stinge decât cu cel din urmă om… şi numai ăla va şti bine că lumea asta a fost o lungă şi aceeaşi poveste.

A fost odată un împărat. Împăratul avea o nevastă. Amândoi aveau o fată. Împărăteasa îşi iubea fata ca luminile ochilor, dar împăratul se prăpădea după ea.

Împăratul, bătrân, bătrân, de câte ori o lua pe genunchi, zicea:

— Tu mi-ai deschis pleoapele, că, p-aci-p-aci, era să le închid de veci, fata tatei!

Iar peste capul fetei cu cosițe de aur cădea barba lui albă ca nişte şuvoaie de apă. Şi fata, despicând în două barba mai lungă ca ea, scotea capul, ca prin gura cămăşii, şi zicea râzând:

— Bau, tată… Şi împăratul plângea de bucurie, şi lacrimile alunecau de-a lungul bărbii până la sfârcuri, şi

de-acolo picurau, ca din nişte feştile, pe genunchii goi ai domniței.

Iar împărăteasa avea haz, căci începea şi ea, adunându-şi lacrimile în pumni, şi-l certa că prea plânge ca o muiere de fiece şi orişicând.

Şi începeau:

— Ba iar ai plâns.

— Ba n-am plâns.

— Ba te-am văzut eu.

— Şi eu te-am văzut pe tine.

— Ba eu am râs.

— Şi eu am râs. Iar domnița, mică-mică, dar cu ochii în zece, îi da de gol pe amândoi:

— Tata a plâns că m-a usturat pe genunchi, şi mama a plâns că are ochii roşii.

Acum nu mai aveau ce zice şi începeau să râdă, mormăind, ca să nu se audă unul pe altul.

— Ce nătâng (sau ce nătângă), de azi înainte nu mai plâng, că plânsul nu e de-a bună…

Aşa au petrecut ei mulți ani, până când domnița a început a nu mai fi mică şi barba împăratului de până la brâu i-a trecut peste genunchi.

Şi două lucruri necăjeau pe împărat: că nu-l mai răbdau puterile să-şi joace copila pe genunchi ş-apoi că prea se făcuse frumoasă din cale-afară.

— Unde să-i găsesc eu potrivă, zicea împăratul toată ziulica, dând cu toiagul de colo-colo o pietricică pe care căşuna în neştire.

Şi două lucruri necăjeau pe împărăteasa: că n-o mai ajungeau mâinile pân' la sfârşitul părului când îşi pieptăna fata ş-apoi… or ține-o zilele să vadă un nepot şi o nepoată, frumoşi ca domnița ei?

De se întâlneau, ea cu el, fiecare cu focul lui, se înțelegeau din ochi, deşi abia se mai vedeau, şi cu glas uscat se luau iute la harță, parc-ar fi fost necăjiți unul pe

altul.

— Ei, ce mai ai şi astăzi?

— Măria-ta ce ai?

— Ce să am, ale pustii de bătrâneți. Nu mă mai țin genunchii ca să-mi joc copila. Ce n-aş da să-mi mai facă bau prin barbă!

— Da' eu, măria-ta, trebuie să mă sui pe-un scaun ca să-i ajung cu pieptenele în creştet, ş-apoi să mă grămădesc broască la pământ ca să dau de cârlionții de la sfârcul pletelor.

— Ia vezi, nu glumi, să nu-i rupi părul, că te-ai topiiiit!

— Bătrânețile, măria-ta, câteodată…

— Ce-ai zis?

— Bătrânețile… uneori îmi rămâne câte un fir lung, ca un fir de beteală, în dinții pieptenelui…

— Nu, nu, să nu-ți rămână nici unul! Auzitu-m-ai tu, ori nu m-ai auzit?

Şi împăratul pleca mânios, tremurând, izbind cu toiagul în pământ. Iar domnița ajunse fată mare. Când îşi încingea talia cu betelie de aur şi pornea uşor ca o umbră, la toți ai curții li se făcea frică ca nu cumva vântul să-i ofilească lumina feței, ori că mijlocul să se frângă sau că picioruşele, în conduri de argint, să nu-i scapete în crăpăturile pământului. Şi când împărăteasa o scălda, căci nu lăsa nici o altă mână s-o atingă, atât se rumenea fața şi cutele apei, că împărăteasa nu-i mai zicea „ai de te scaldă", ci „ai de fă apa mărgean".

Într-o zi, ce-i veni domniței, că se strecură de lângă mă-sa şi se duse, pe un zăduf de foc, să bea, ea singură, apă de la puțul de piatră, din fundul curților împărăteşti. Acolo, o babă bătrână, uscată ca o scândură şi ciuruită în obraji ca un burete, ridica de pe colacul de piatră un ulcior cu apă proaspătă şi rece.

— Bunico, zise domnița, să sorb şi eu o gură de apă pe gurguiul ulciorului, că mult țâşnesc din el boabe ca de

mărgăritar.

— Ei, măria-ta, unul scoate şi o mie beau! răspunse baba şi se încruntă. Altul ară şi altul cară; pe cine nu-l pârleşte soarele nu-l degeră nici gerul. Dar ține şi bea, şi când ăi înghiți să nu te îneci, că numai flămândul se îneacă la masa sătulului.

Baba rânji şi îi întinse ulciorul. Bietei domnițe i se făcu frică; puse mâna pe gâtul ulciorului; mâna îi tremură şi, scăpând ulciorul de pe colacul de piatră, îl făcu praf şi fărâme.

Domnița încremeni, iar baba oftă de i se subție pântecele, se-nnegri ca bozul şi zise:

— Răpi-ți-ar Necuratul mințile cum mi-ai răpit tu bucuria apei, şi orice ai face, orice ai drege, blestemul meu să te-ajungă cum ți-ajunge umbra ta de călcâiele tale!

Aşa o blestemă baba şi, făcând cu mâna în patru părți, plecă ca o vijelie.

Domnița intră, podidită de plâns, în iatacul ei de cleştar. Se trânti în pat şi adormi cu genele ude şi cu mâinile încrucişate pe piept.

Când tresări din somn şi deschise ochii, şi mă-sa şi tată-său se uitau la ea cum se uită bătrânii la icoane. Împărăteasa tăcu, iar împăratul zise încet:

— Nu mă lăsa, lumina şi toiagul bătrâneților mele! Şi nici o vorbă nu mai scoaseră tustrei, ci se uitară unul la altul până scăpătă soarele.

Şi tot acolo adormiră, fără să se mişte, parc-ar fi fost de piatră. Împăratul îngenuncheat pe barbă, împărăteasa c-o tâmplă pe dunga patului, iar domnița aci fiartă de călduri, aci cutremurată de fiori.

A doua zi împăratul adună pe toți doctorii şi le zise:

— Jumătate din împărăția mea aceluia care-mi va vindeca fata! Şi nici un doctor nu-i ghici leacul. A treia zi adună pe toți vracii şi pe toate vrăjitoresele şi le zise:

— Toată împărăția mea aceluia care va tămădui pe

domnița! Şi nimeni nu ştiu ce să facă şi ce să zică, numai o babă, uscată ca scândura şi ciuruită ca un burete, zise împăratului rânjind:

— Măria-ta, domniței i-a abătut de măritiş.

— Mai ştii minune!... zise împărăteasa.

— Da' unde să-i găsesc potriva? şopti împăratul în urechea împărătesei.

Şi pe loc porni vestea pe la toate împărățiile cu feciori de domn care de mult râvniseră la fata cu păr de aur.

Până să s-adune feciorii de împărat, trecu vreme la mijloc, că unii porneau din revărsatul zorilor, alții tocmai din scăldătoarea soarelui, şi alții de unde noaptea se ridică ca un zăbranic negru, şi alții chiar de pe unde pământul e drob şi piftie.

În ajun de-a-i trece pe dinainte şirul băieților de împărat, domnița, care nu se mai mişcase din pat, pofti să se scoale şi să se plimbe, singură-singurică, prin grădina împărăției.

Frumoasă şi galeşă şi rezemată c-o mână pe umărul împărătesei, iar cu cealaltă petrecută pe după gâtul împăratului, intră în grădină şi, cu toate rugăciunile părinților de-a-i lăsa şi pe ei, domnița le închise binişor uşa în obraz şi-i lăsă cu inima arsă.

Cum rămase singură, cutreieră cărările cu naramzi şi chiparoşi, cu luminişuri de smarald şi cu bolți umbrite şi răcoroase.

După ce umblă cât umblă, cu ochii pe jumătate închişi, oftă fără să ştie de ce, fără să ştie ce vrea, şi se lungi pe iarbă, la umbra unei perdele de chiparoşi.

Cum sta lungită, o apucă o piroteală şi, cum privea într-un adânc fără fund, printre genele lungi, i se păru c-aude un cântec de chitară.

Tim, tam, tam, tam, tam, uşor, încet, prelung... o adiere de sunete, o mângâiere dulce, un farmec de pe altă lume... Tim, tam, tim, tam, tam... ca o licărire depărtată

care s-apropie, şi iar s-afundă, şi iar se întoarce… Dar cântecul o gâdilă pe obrajii rumeni şi-i furnică din tălpile mititele până în creştetul luminos… Şi i se păru c-aude un glas, un glas fericit care cânta şi vorbea după tremuratul uşurel al chitarei.

— Tim, tam… adormi şi rămâi deşteaptă. Tim, tam, tam… care e adevăratul vis, ziua ori noaptea?… Făt-Frumos vine noaptea şi pleacă de cu ziuă… Făt-Frumos este şchiop, da' nimeni nu cântă ca el şi nimeni nu mângâie şi nu sărută mai dulce ca el… Tim, tam, tam…

Şi domnița simți nişte buze de foc pe amândoi obrajii. Şi tresări şi, sprijinindu-se într-un cot, privi speriată înainte, pe cărarea îngustă cu stropi de umbră şi de lumină.

Şi în fund, în fund de tot, văzu pe minunatul cântăreț, care-i zâmbea şi-i făcea semn să se apropie. La şoldul stâng purta paloş lat, în mâna dreaptă ținea o chitară cu gât lung şi ochii-i scânteiau ca doi cărbuni aprinşi.

Domnița dădu să țipe şi nu putu. Sări în picioare, vroi să fugă, da', ca şi cum ar fi fost prinsă de talie de nişte brațe lungi, începu să păşească spre cântărețul care o aştepta cu mâinile întinse.

Când se apropie de el, deschise brațele şi, voind, fără să vrea, ca să-l strângă în brațe, mâinile îi trecură prin el, apoi simți un sărutat sub bărbie şi, uitându-se înainte, văzu pe cântăreț ca o umbră, o umbră şchioapă care se ducea cântând.

— Tim, tam, tam, tim, tam, tam… Făt-Frumos este şchiop… şi nimeni nu leagănă mai bine ca el, şi nimeni nu mângâie şi nu sărută mai dulce ca el… Tim, tam, tam… umbra s-a topit, adormi şi rămâi deşteaptă, fată cu plete de aur…

Domnița, dreaptă şi nemişcată ca o făclie, se uită după umbra şchioapă cum se ducea, se tot ducea, mică, mai mică, şi mai mică, până ce se înecă în ceața depărtării.

Apoi, fără să mai simtă ceva, afară de un vuiet adânc, adânc, în fundul urechilor, intră în iatacul de cleştar, se trânti în pat şi începu să plângă.

Iar împăratul şi împărăteasa îi culegeau fiece lacrimă în năframele lor ş-o întrebau:

— Spune-ne nouă ce vrei, lumina şi toiagul bătrâneților noastre!

A doua zi, împăratul şi împărăteasa stăteau încremeniți pe jeţurile lor de sidef presărate cu pietre scumpe.

Domnița bolea, lungită în pat, cu ochii pe jumătate închişi, iar pe dinaintea ei treceau feciorii de împărat, ca să-şi aleagă unul, ea, dorita tuturor.

Trecu ăl dintâi, numai în zale de sus până jos, cu chivără de argint; şi când păşea, zalele sclipitoare zuruiau ca şi cum ar fi fost vii. Domnița nu dădu nici un semn. Voinicul plecă ruşinat.

Trecu altul, cu parul lung şi negru corb, cu cămaşa uşoară, albă ca floarea şi cu chenare de găitan aurit, încins pe la mijloc cu un brâu de mătase verde. Şi când păşea, pletele i se legănau pe umeri, iar cutele albe, din şolduri până la călcâie, se îndoiau frumos după legănatul trupului.

Domnița nu se uită nici la el. Şi drăguțul se duse cu inima secată. Trecu al treilea, numai în fireturi şi steme, şi nici pe el nu căzură ochii domniței.

Aşa, până-n deseară, se încheie şi se ruşină lungul şir de feciori de împărați.

Tocmai la isprăvit, şontâc-şontâc, veni şi un cântăreț şchiop. Pe şoldul stâng purta un paloş lat, în mâna dreaptă ținea o chitară cu gâtul lung. Împăratul şi împărăteasa, cum îl văzură, se înfiorară. Ce gură mare şi strâmbă! Şi ochii din cap îi scânteiau ca doi cărbuni aprinşi. Nalt, deşirat, c-un picior mai scurt şi cu altul mai lung.

Şontâc-şontâc, şi, când ajunse în dreptul patului, domnița tresări, deschise nişte ochi mari, sări drept în picioare şi-i întinse mâna.

Împăratul şi împărăteasa plecară ochii în jos, iar domnița, dându-le în genunchi, le zise:

— Iată mirele meu… nimeni nu cântă ca el… nimeni nu sărută ca el…

Împăratul îşi ridică mustățile cu o mână, şi cu alta apăsându-şi barba, zise, ca şi cum şi-ar fi dat sufletul:

— Fie! Împărăteasa se cutremură şi se duse să poruncească de masă. Se puse masă împărătească, dar masă tristă, mai tristă ca întunericul. A doua zi era să fie nunta, şi a treia zi era să fie război mare cu toți feciorii de împărați ruşinați de cântărețul şchiop şi deşirat.

În jurul mesei, lângă împărătească, se aşeză fie-sa, lângă ea cântărețul şi, mai departe de cântăreț, oftă şi stătu bietul împărat.

Împăratul nu mai lua ochii de la el şi, dând din cap, îi zise:

— Ginere, de ce înghiți carnea nemestecată?

— Mi-e foame, tată, mi-e foame. Aş înghiți nouă suflete nemestecate. Viu tocmai de la marginea pământului.

Aşa răspunse cântărețul şi mai înghiți o halcă de carne.

— Ginere, da' de ce-ți scânteiază şi-ți dogoresc ochii ca doi cărbuni aprinşi?

— În ochii mei vezi stemele măriei-tale, răspunse cântărețul uitându-se în jos.

Împăratul îşi luă coroana de pe frunte şi o aruncă cât colo.

— Ginere, de ce c-o mână bagi pâinea în gura şi cu alta o scoți? Numai carnea îți place?

— Cine-a frământat azima îi mirosea mâinile a ceapă.

— Vezi, tată, vezi? zise fata înduioşată.

— Ginere, ce-ți țăcănesc dinții şi măselele, ca şi cum ar

fi de oțel?

— Din greşeală am strâns furculița în dinți, răspunse cântărețul şi trânti furculița pe farfurie.

— Ginere, dar de ce-ți sunt unghiile aşa de lungi şi de ascuțite?

— Ce unghii? Şi parc-ar fi fost o pisică, aşa îşi trase unghiile sub piele. Ce unghii, măria-ta? Ieri mi le-am tocit cu gresia, ca să nu zgârii mâinile albe ale drăguței mele…

— Ginere, da' mult păr ai pe mâna dreaptă, parc-ai fi lup, aşa e de des şi de aspru!

Cântărețul se făcu negru-verde şi răspunse, încheindu-şi banta:

— E un semn, un petic de păr, pe care-l avem din moşi-strămoşi, dar încolo sunt alb ca zăpada şi rumen ca răsura.

— Ginere, mai zise împăratul tremurând, ce ai pe frunte, ca două umflături de berbec tânăr?

— Socrule, răspunse el necăjit, într-o parte m-a izbit cu buzduganul un uriaş, şi în alta un zmeu. Ei au crăpat în luptă, iar eu am rămas cu două cucuie.

— Vezi, tată, vezi? îngână domnița şi-şi înghiți lacrimile, căci mult i se părea tată-său de rău. Cântărețul se sculă de la masă.

— Sunt obosit de-atâta drum. Să mă iertați, mă duc să mă culc.

— Ginere, se răsti împăratul, dar nu faci barem o cruce după masă?

Cântărețul îşi întoarse fața, clănțăni din dinți şi zise:

— Eu mă închin la mine, să nu mă vadă nimeni. Şi plecă pe uşă afară.

Fata se culcă în iatacul ei de cleştar. Împăratul ceru împărătesei crucea din paraclisul domnesc ca s-o puie sub căpătâi.

Împăratul se culcă şi avea la cap două sfeşnice mari de argint şi la picioare alte două, câteşipatru cu făclii aprinse.

Trase un somn şi tresări… nimeni… Trase două şi iar tresări… iar nimeni… A treia oară, tresărind şi mai tare, văzu la capul lui o dihanie deşirată, cu păr ca de lup, cu ochii ca doi cărbuni aprinşi, clănțănind din nişte dinți de oțel mai lungi ca piroanele.

Împăratul scoase crucea de sub căpătâi şi o ridică deasupra dimonului strigând:

— Piei, dimone, ucigă-te-ar crucea! Împăratul văzu atunci ce nu mai văzuse în toată viața lui. Dihania se cutremură, se lungi şi se subție şi, ca şi cum ar fi fost un fir de ață, se strecură prin gaura broaştei. Dar cât de repede se strecură, împăratul tot văzu că are un picior mai lung cu zece coți ca celălalt.

Şi când împăratul se uită pe jos, văzu o chitară cu gâtul lung şi cu coardele plesnite şi, înhățând-o, răcni:

— El este! Se repezi în iatacul fetei, trântind uşile ca o vijelie.

Pipăi patul… Fata nicăieri…

Atunci alergă la grajdul murgului care mânca jăratic şi strigă:

— Murgule! Într-o clipă murgul rupse ştreangul, dărâmă uşa şi îngenunche înaintea stăpânului său.

Împăratul încălecă şi porunci:

— Ca gândul! Şi porni bidiviul mai iute ca vântul, în urma împăratului, barba, despicată în două, îi fâlfâia ca două steaguri albe. Văile şi dealurile i se pierdeau în urmă rotocolindu-se. Codrii îi păreau ca nişte ape tulburi fugind la miazăzi. Vântul pe care-l lăsa în urmă îndoia stejarii, frângându-i ca pe nişte nuiele.

Înaintea lor, cântărețul gonea şi se lungea de ce-l apropiau… cât o beldie, cât un brad, cât un plop, aruncând piciorul ăl lung în văi şi p-ăl scurt în dealuri. În cârca lui, domnița.

Când mai trebui o aruncătură până la dihanie, se revărsă de ziuă. Cocoşii cântară de trei ori. Pocitura se

opri în loc, se răsuci ca un sfredel şi intră în pământ, lăsând pe iarbă pe domnița fără simțiri.

Murgul îngenunche. Împăratul îşi ridică fata. C-o mână o luă de mijloc şi alta i-o înfipse în păr.

Încălecă şi porni.

— Încet, Murgule, să n-o deşteptăm. Atât mai zise împăratul şi, dând ochii peste cap, căscă gura şi fălcile îi trosniră din încheieturi, închise ochii, şi două lacrimi îi înghețară sub gene ca două diamante. Împăratul încremeni pe cal, iar de-a curmezişul, în brațele lui reci, sta leşinată domnița cu părul de aur, lung până-n pământ, ca o beteală lungă. Peste ea curgea barba albă a împăratului.

Încet-încet, îi duse Murgul zile şi nopți, împăratul sta țeapăn, cu ochii închişi, iar mâinile domniței, albe şi moi, se clătinau, bătând uşurel coastele Murgului.

Când intrară în curtea palatului, împărăteasa, toți boierii mari şi toți curtenii le dădură în genunchi.

Iar când Murgul necheză, împărăteasa şi boierii, punând mâna pe împărat şi pe domniță, înmărmuriră. Împăratul era rece ca gheața, domnița, caldă şi i se bătea inima.

Şi voind să ridice pe împărat de pe cal, le-a fost cu neputință; şi voind să ia pe domniță din brațele împăratului, mâna lui nu i se descleştă din creştetul ei.

Atunci au chemat popi mulți şi mitropoliți, câți erau, şi au început sfintele slujbe ca să dezlege pe împărat din spinarea calului şi creştetul domniței din mâna rece a împăratului.

Şi isprăvindu-se slujba, o babă bătrână, uscată şi ciuruită ca un burete, a zis în gura mare:

— Fetele, dacă îmbătrânesc la uşa părinților, înnebunesc, dar şi dacă fug, le ia dracu.

— Amiiin! zise prelung un diacon care rămăsese în urmă cu slujba.

Şi atunci, ca prin minune, împăratul alunecă la vale pe şeile calului şi mâna i se dezlipi din creştetul domniței.

Iar mulți au auzit un oftat greu când împăratul căzu, lung şi țeapăn, la pământ.

Domnița deschise ochii, începu să jelească pe tată-său, şi-l jeli ani mulți, dar de frica dracului nu s-a mai măritat.

Cine ştie?... ce-a fost odată ca niciodată o fi fost ca şi astăzi... şi ce este astăzi va fi odată ca niciodată...

Bunicul

Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme.

Bunicul stă pe prispă. Se gândeşte. La ce se gândeşte? La nimic. Enumeră florile care cad. Se uită-n fundul grădinii. Se scarpină-n cap. Iar enumeră florile scuturate de adiere.

Pletele lui albe şi creţe parcă sunt nişte ciorchini de flori albe; sprincenele, mustăţile, barba... peste toate au nins anii mulţi şi grei.

Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi şi mângâietori.

Cine trânti poarta?

— Credeam că s-a umflat vântul... o, bată-vă norocul, cocoşeii moşului!

Un băietan ş-o fetiţă, roşii şi bucălai, sărutară mâinile lui „tata-moşu”.

— Tată-moşule, zise fetiţa, de ce zboară păsările?

— Fiindcă au aripi, răspunse bătrânul sorbind-o din ochi.

— Poi, raţele n-au aripi? De ce nu zboară?

— Zboară, zise băiatul, dar pe jos.

Bătrânul cuprinse într-o mână pe fată şi în cealaltă pe băiat.

— O, voinicii moşului!...

Şi zâmbi pe sub mustăți, şi-i privi cu atâta dragoste, că ochii lui era numai lumină şi binecuvântare.

— Tată-moşule, da' cocorii un' se duc când se duc?

— În țara cocorilor.

— În țara cocorilor?

— Da.

— Dar rândunelele un'se duc când se duc?

— În țara rândunelelor.

— În țara rândunelelor?

— Da.

— Tată-moşule, aş vrea să-mi crească şi mie aripi şi să zbor sus de tot, până în slava cerului, zise băiatul netezindu-i barba.

— Dacă ți-o creşte ție aripi, zise fata, mie să-mi prinzi o presură şi un sticlete.

— Da... hî... hî... poi ce fel... şi mie?

Fata se întristă.

Bătrânul o mângâie şi zise băiatului:

— Bine, să prinzi şi pentru tine, să prinzi şi pentru ea.

— Ție două şi mie două... nu e-aşa, tată-moşule?

— Fireşte, ție două, lui două şi mie una.

— Vrei şi tu, tată-moşule? întrebă băiatul cu mândrie.

— Cum de nu?! Mie un scatiu.

Ce fericiți sunt!

Băiatul încălecă pe un genunchi şi fata pe altul. Bunicul îi joacă. Copiii bat în palme. Bunicul le cântă „Măi cazace, căzăcele, ce cați noaptea prin argele"...

O femeie uscățivă intră pe poartă cu două doniți de apă. Copii tăcură din râs şi bunicul din cântec.

E muma lor şi fata lui.

Cum îl văzu, începu:

— I... tată, şi d-ta... iar îi răzgâi... o să ți să suie în cap...

Bunicul ridică mâna în sus, aducând deştele ca un preot care binecuvântează, şi zise prelung:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

— Biiine, tată, biiine… dar ştii… o, bată-i focul de copii!…

Femeia intră în casă.

— Să-i bată norocul şi sănătatea, şopti moşul ca şi cum ar fi mustrat pe cineva, şi sărută în creştetul capului şi pe unul, şi pe altul.

Şi iar începu râsul, şi jocul, şi cântecul.

Se osteni bunicul. Stătu din joc. Copiii începură să-l mângâie.

Din vorbă în vorbă, copiii se făcură stăpâni pe obrajii bunicului.

— Partea asta este a mea.

— Şi partea asta, a mea!

— Mustața asta este a mea.

— Şi asta, a mea!

La barbă se-ncurcară. Bunicul îi împăcă, zicându-le:

— Pe din două.

Şi copii o şi despicară, cam repede, că bătrânul strânse din ochi.

— Jumătate mie.

— Şi jumătate mie.

Şi după ce o împărțiră frățeşte, începu lauda.

Băiatul:

— Mustața mea e mai lungă.

Fata:

— Ba a mea e mai lungă!

Şi băiatul întinse d-o mustață şi fata de alta, ba a lui, ba a ei să fie mai lungă.

Pe bunic îl trecură lacrimile, dar tăcu şi-i împăcă zicându-le:

— Amândouă sunt deopotrivă.

— Ş-a mea, ş-a ei!

— Ş-a mea, ş-a lui!

La obraji cearta se aprinse mai tare.

— Partea mea e mai frumoasă.

— Ba a mea, că e mai albă!

Bunicul zâmbi.

— Ba a mea, că e mai caldă!

— Ba a mea, că e mai dulce!

— Ba a mea, că nu e ca a ta!

— Ba a mea, că are un ochi mai verde!

— Ba a mea, că are un ochi şi mai verde!

Bunicul abia se ținea de râs.

— Ba a mea!

— Ba a mea!

Şi băiatul, înfuriindu-se, trase o palmă în partea fetei.

Fata țipă, sări de pe genunchiul bătrânului, se repezi şi trase o palmă în partea băiatului.

Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui, şi fata, suspinând pe a ei.

Mama lor ieşi pe uşă şi întrebă răstit:

— Ce e asta, viermi neadormiți!

Obrajii bunicului erau roşii şi calzi. Şi surâzând fericit, răspunse fie-sei:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

Bunica

O văz, ca prin vis.

O văz limpede, aşa cum era. Naltă, uscăţivă, cu părul alb şi creţ, cu ochii căprui, cu gura strânsă şi cu buza de sus crestată în dinţi de pieptene, de la nas în jos.

Cum deschidea poarta, îi săream înainte.

Ea băga binişor mâna în sân şi-mi zicea:

— Ghici…
— Alune!
— Nu.
— Stafide!
— Nu.
— Năut!
— Nu.
— Turtă-dulce!
— Nu.

Până nu ghiceam, nu scotea mâna din sân.

Şi totdeauna sânul ei era plin.

Îi sărutam mâna.

Ea-mi da părul în sus şi mă săruta pe frunte.

Ne duceam la umbra dudului din fundul grădinii.

Ea îşi înfigea furca cu caierul de in în brâu şi începea să tragă şi să răsucească un fir lung şi subţire. Eu mă

culcam pe spate şi lăsam alene capul în poala ei.

Fusul îmi sfârâia pe la urechi. Mă uitam la cer, printre frunzele dudului. De sus mi se părea că se scutură o ploaie albastră.

— Ei, ce mai vrei? îmi zicea bunica.

Surâsul ei mă gâdila în creştetul capului.

— Să spui…

Şi niciodată nu isprăvea basmul.

Glasul ei dulce mă legăna; genele mi se prindeau şi adormeam; uneori tresăream ş-o întrebam câte ceva; ea începea să spună, şi eu visam înainte.

— A fost odată un împărat mare, mare…

— Cât de mare?

— Mare de tot. Şi-şi iubea împărăteasa ca ochii din cap. Dar copii nu avea. Şi îi părea rău, îi părea rău că nu avea copii…

— Bunico, e rău să nu ai copii?

— Fireşte că e rău. Casa omului fără copii e casă pustie.

— Bunico, dar eu n-am copii şi nu-mi pare rău.

Ea lăsa fusul, râdea, îmi desfăcea părul cârlionțat în două şi mă săruta în creştetul capului.

Câte-o frunză se desprindea din ramuri şi cădea legănându-se. Eu mă luam cu ochii după ea şi ziceam:

— Spune, bunico, spune.

— Şi aşa, îi părea grozav de rău că nu avea copii. Şi… nu mai putea de părere de rău că nu are copii… Într-o zi veni la el un moş bătrân, bătrân, că-şi târa barba pe jos de bătrân şi de cocoşat ce era. Şi era mic, mic de tot…

— Cât era de mic?

— Poate să fi fost, aşa, cam ca tine.

— Va să zică, nu era mic, mic de tot…

— Era mic, da' nu aşa mic de tot. Şi cum veni îi zise: „Măria-ta, ai doi meri în grădină, unul lângă altul, că nu ştii care sunt ramurile unuia şi care sunt ale altuia; şi

când înfloresc nu ştii care sunt florile unuia şi care sunt ale altuia; şi ăşti doi meri înfrunzesc, înfloresc, se scutură şi mere nu fac. Măria-ta, să ştii că atunci când or lega rod ăşti doi meri, împărăteasa o să rămână grea şi o să nască un cocon cu totul şi cu totul de aur”... Piticul se duse, şi împăratul alergă în grădină, şi căută, căută peste tot locul, până dete peste ăi doi meri. Merii se scuturaseră de flori, că sub ei parcă ninsese, dar rod nu legaseră.

— De ce nu legau rod, bunico?

— Ştiu eu?... Dumnezeu ştie...

Era aşa de cald... aşa de bine în poala bunicii... o adiere încetinică îmi răcorea fruntea... norii albi, alunecând pe cerul albastru, mă ameţeau... închideam ochii.

Ea spunea, spunea înainte, mulgând repede şi uşurel firul lung din caierul de in.

— Şi se gândi împăratul ce să facă, ce să dreagă ca merii să facă mere. Unii îl sfătuiau ca să-i ude mereu; şi i-a udat mereu; alţii ziceau să le dea mai mult soare; şi împăratul a tăiat toţi pomii de jur împrejur. Şi merii înfloreau în fitece săptămână, şi se scuturau, şi rod nu legau. Într-o zi veni la împărat o babă bătrână, bătrână şi zbârcită, ca mine de zbârcită, şi mică, mică, ca tine de mică...

— Ca moşu de mică?

— Da, ca moşu...

— Atunci nu era mică de tot...

— Aşa mică de tot nu era. Şi zise împăratului: „Măria-ta, până n-oi mulge un ulcior de lapte de la Zâna Florilor, ce doarme dincolo de Valea Plângerii, într-o câmpie de muşeţel, şi n-oi uda merii cu laptele ei, merii nu leagă rod. Dar să te păzeşti, măria-ta, că îndată ce te-or simţi florile, încep să se mişte, să se bată, şi multe se apleacă pe obrajii ei, şi ea se deşteaptă, că doarme mai uşor ca o pasăre; şi vai de cel ce l-o vedea, că-l preface, după cum o apuca-o

toanele, în buruiană pucioasă or în floare mirositoare, dar d-acolo nu se mai mişcă”…

— Dar ce, ai adormit, flăcăul mamei?

Tresăream.

— A, nu… ştiu unde ai rămas… la-a-a… Zâna Florilor…

Auzisem prin vis.

Pleoapele-mi cădeau încărcate de lene, de somn, de mulțumire. Şi mă simțeam uşor, ca un fulg plutind pe o apă care curge încet, încetinel, încetişor…

Şi bunica spunea, spunea înainte, şi fusul sfâr-sfâr pe la urechi, ca un bondar, ca acele cântece din buruienile în care adormisem de atâtea ori.

— Şi împăratul a încălecat pe calul cel mai bun…

— Cel mai bun… îngânam eu, de frică ca să nu mă fure somnul.

—… ş-a luat o desagă cu merinde şi a plecaaat…

—… ş-a plecaaat…

— Şi s-a dus, s-a dus, s-a dus…

—… s-a dus, s-a dus…

— Până a dat de o pădure mare şi întunecoasă…

—… întunecoasă…

—… de nu se vedea prin ea. Şi acolo şi-a legat calul d-un stejar bătrân, ş-a pus desagile căpătâi şi a închis ochii ca să se odihnească. Şi… pasămite pădurea cânta şi vorbea, că era fermecată. Şi… cum îi aducea şoapte de departe, de pe unde ea era ca un fum, împăratul adormi, şi dormi, şi dormi…

Când m-am deşteptat, bunica isprăvise caierul.

Dar basmul?

Cu capul în poala bunicii, niciodată n-am putut asculta un basm întreg.

Avea o poală fermecată, şi un glas, şi un fus cari mă furau pe nesimțite şi adormeam fericit sub privirile şi zâmbetul ei.

Hagi-Tudose

I

Dincolo de „Crucea de piatră”, de-a stânga Şoselei Vitanului, se ridică biserica „Sfânta Troița”. Mândrețe de biserică. Ce zugrăveli, pe dinăuntru şi pe dinafară, cum arar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de asculți la troițeni, mai cu seamă la cei bătrâni, te apucă amețelile când încep ei să-şi ridice biserica în slava cerului. Mă rog, nu au atâtea degete la amândouă mâinile câte minuni se află în sfântul locaş. Şi când se încurcă, se fac foc bătrânii troițeni; ba îşi muşcă degetele la numărătoare, căci iată, cum au apucat ei să numere minunile: ridică amândouă mâinile în dreptul ochilor, ți le vâră sub nas cu degetele răsfirate, apoi la fiece laudă zice „una la mână” şi moaie câte un deget în gură. La înfierbânțeală, uită că degetele sunt ale lor, şi le muşcă, şi vorba se preface în supărare, supărarea în ceartă şi cearta în gâlceavă. Cum să cază ei la învoială?... Fiecare vrea să laude şi să numere numai cum vrea el, iar nu cum laudă şi numără ceilalți.

De cumva nu eşti din partea locului, trei-patru bătrâni – care de obicei ascultă, cu gurile căscate şi cu şepcile pe

ceafă, la cântecele copiilor din şcoala vestitului dascăl Nicuță, cum te-or zări, te simt, ca nişte copoi, că eşti străin, că n-ai mai văzut biserica lor. Îşi freacă mâinile; tuşesc; îşi dreg glasul; apoi, rara-rara, cu nişte paşi lungi şi semeți, îți ies înainte, îți caută prilej de vorbă, toți cu aceleaşi cuvinte, cu aceeaşi tărăgănire de glas şi cu capul dat pe spate:

— Ei, flăcăule, de pe unde?... Ce vânturi?... Pe la noi... ai?... Şi de ce?... Ce zici de biserica noastră?... Nu, mă rog, ce crezi d-ta, că n-o să-ți tăiem capul...

De te împinge păcatul să spui ceva de sfinții uscați şi drepți – unii cu sulițe, alții cu paloşe, unii călări, alții pe jos şi cu mâinile aşa de încrucişate pe piept, că palmele le ies afară din trup – pe loc bătrânii îşi ridică pulpanele giubelelor în cingătoarea de plisă roşie şi-ți suflă cuvântul din vârful limbii:

— Ei, puişorule, mai sunt zugravi, grozavi de tot... Am văzut şi noi... am prea văzut cum o dau în păgâneşte şi-ți toarnă la sfinți cu ochi de om, cu mâni şi picioare ca şi ale noastre... Da' de, vezi d-ta, sfinții ăştia, aşa cum i-am apucat noi, de când am deschis ochii, sunt adevărat sfinți. Voi, tinerii de astăzi, la legi umblați cu şoalda, la scris cu şoalda şi la sfinți tot cu şoalda...!

II

Aşa m-au judecat şi pe mine, şi n-oi mai uita mai ales ochii mici şi vărgați ai ctitorului, care-mi tălmăcea zugrăvelile, înfigând degetul arătător asupra sfinților şi oftând parcă ar fi voit să plângă vremile apuse şi credințele de odinioară.

Erau patru. Trei – cu giubele lungi, cu şepci cu cozoroace de lac, crăpate şi şterse de lustru. Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de elastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn şi picată cu ceară.

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalți trei îmi râdeau în obraz, ca şi cum mi-ar fi spus: „Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe ş-a pățit şi mai multe”…

— Uite, îmi zicea ctitorul mâniat, ce pofteşti? Nu-ți place Sfântul Gheorghe? Ce vitejeşte stă pe cal! Şi cum omoară balaurul spurcat, parcă ar ucide un vierme, nici nu se sinchiseşte. Iacă şi mucenicul Mina cum îşi bate joc de Necuratul. Dar capul arhiereului Nicolae… ce mândrețe, ce curățel şi frumos bătrân! Ei, nenişorule, o să trăiți, şi cu d-alde astea n-o să vă mai întâlniți! În ziua de astăzi?… vardie națională cu cozi de cocoş muiate în băcan… şi barabance… şi triu-liu-liu-triu-triu… la dreapta… la stânga… dreeeepți!… Iar sfintele locaşuri… ruşine!

Ctitorul abia răsufla, roşu ca para focului. Mă hotărâsem să tac. În uşa amvonului: draci cu gheare de trei ori mai lungi ca degetele, oameni cu părul vulvoi, îngeri slabi şi lungi şi, mai presus de toți, bunul Dumnezeu, pe nori cenuşii, rotocolit cu un curcubeu.

Ctitorul nu se mai putu stăpâni. Ridică mâinile. Mânecile i s-adunară în umeri şi începu, ascuțindu-şi glasul:

— Nu vezi cum s-agață dimonii de talerul drepților, dar ei tot mai sus, tot mai sus la cântar, căci o faptă bună ridică de la pământ doi draci şi mai bine… Nu vezi că ăştia-şi apasă degetul pe un şir de oameni dezbrăcați şi albi ca varul, cari o porniseră spre rai – au fost buni, milostivi, şi n-au râvnit la ale altuia, şi n-au zavistit, şi n-au furat, şi n-au luat numele Domnului în deşert, şi n-au avut nouă băieri la pungă, ca în ziua de azi…

Hagiul plecă capul în jos, strângându-şi poalele scurteicii.

Doi din bătrâni iar zâmbiră şi iar înțeleseră cu zâmbetul lor şiret: „Bine mai vorbeşte ctitorul! Dă-te prins,

dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul, că te face puzderie!”

— Iacă, urmă ctitorul, iacă şi bogaţii nemilostivi cum se duc în focul ghenii cu sacii în spinare, deşelaţi de aur şi de argint!

Hagiul tuşi, trase cozorocul şepcii pe ochi şi întoarse spatele „judecăţii d-apoi”.

— Strângeţi-vă vouă comori în ceruri… strigă ctitorul, ameninţând cu pumnul pe bogaţii nemilostivi, cari să duceau liniştiţi în iad… strângeţi-vă vouă comori în ceruri, căci mai lesne va trece funia corăbiei prin urechile acului decât bogatul în împărăţia cerurilor!

Ctitorul rămăsese cu pumnul încleştat asupra zidului; ceilalţi doi îşi descoperiră capul, îşi făcură cruce, îngânând: „Doamne, Doamne, mare şi milostiv eşti, Doamne!”

Jupân Hagiul o şterse binişor-binişor şi se făcu nevăzut.

— Fugi Hagiul… fugi… Nu-i vine la socoteală, – începu iar ctitorul – nu dă un sfanţ la cutia bisericii (ctitorul ţinea mult la cutia bisericii), şi acasă – nomol de galbeni bătuţi şi ferecaţi! Îngroapă mereu cazanele, şi n-are decât o nepoată, pripăşită pe lângă dânsul de când a plecat la hagialâc, ca să-i păzească coştoroaba. Şi nu măritată fată mare, nu sleieşte un puţ, nu dăruieşte un crâmpei de salbă iconostasului unde se miruieşte, caiafa de el!

Şi vorba se încinse ca focul.

— Să dea Hagiu?… Hagiu să dea?…

— Dar nu l-aţi văzut cum mişună prin cârciumi şi băcănii? zise ctitorul. Intră într-una, ia binişor o măslină, o aduce la gură ş-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă… „E, cum dai măslinele, dragă cutare?…” „Atât”… „Scump, scump de tot la aşa vremuri. Vremuri grele!” Şi pleacă… Intră peste drum. Şterpeleşte icrele de cosac. Rupe o bucăţică, îi face vânt. Pleasc, pleasc… „Cum petreceţi icrele?”… „Atât”… „Scump, scump. Vremuri

grele!” Şi pleacă… Se duce la pastramagiul din colţ. „Ia să vedem, vericule, cum ţi-e marfa, că nu mai dau pe la cutare”… Ia o feliuţă, îi face de petrecanie. „Cum o daţi?” „Pe parale şi atât.” „Aş, v-aţi scumpit de tot! S-au dus vremurile alea… Vremuri grele!” Şi pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragagerie. „Ei… să gust… ce başbuzuc aveţi?” Suge un fund de tinichea, ghiorţ, ghiorţ, ghiorţ. „Zeamă de aguridă. Cin’ s-o bea? Cin’ s-o plătească? Vremuri”… Şi pleacă. Aşa mănâncă şi se răcoreşte, şi pe el îl dau banii afară din casă.

Şi bătrânii – hi-hi, ho-ho, hi-hi – râd cu lacrămi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai şiret la cuvânt şi mai subţire la coada ochilor, răsucindu-şi stropii de mustăţi, întorşi ca nişte colţi albi împotriva nasului.

— Carâmbii cizmelor?… De când era flăcău…

— I se scâlcie tocurile?… Le bate singur câteva flecuri…

— Pe mine, de câte ori mă vede: „Dă-mi o pustie de ţigară, că-mi uitai păpuşa acasă”.

— Aş! ce-a uitat acasă?… Bea peliniţă. O adună vara, o usucă, o freacă în mâni ş-o aşează în lacră. Bea toată iarna şi tuşeşte să-şi dea sufletul.

— Da’ v-aţi uitat pe sub scurteica Hagiului? zise ctitorul, râzând şi ciupindu-şi mustăţile. Nu?… Bine… Să vă spui eu… Într-o zi, după slujbă, stam de vorbă… mai mulţi inşi şi câteva cocoane. Hagiul se uitase într-un jeţ… Pândea o prescură. Paracliserul, un drac şi jumătate, îi arătă, jos, înaintea noastră, o firfirică de paispre’ce şi-i zise: „Jupân Hagiule, mi se pare că dumitale ţi-a căzut la miruială”. Hagiul sări în capul oaselor. Se apropie de firfirică. O ţintui cu ochii, că să-i fi dat cu piciorul n-ai fi mutat-o din loc. Întinse mâna… Când se aplecă de jumătate, pe noi, din spatele lui, bărbaţi şi cocoane, ne bufni un râs straşnic, şi râzi, şi râzi… Hagiul îşi uitase acasă turul pantalonilor… De râsul nostru, neîndrăznind să se aplece până la firfirică, se uită lung la dânsa şi, cu

lacrămile în ochi, ieşi din biserică, mormăind: „A mea era!… era a mea!”

Paracliserul ştia de la nepoata Hagiului că Hagiul de zece ani taie din turul pantalonilor ca să-i cârpească pe unde se cosesc. Scurteica fusese încă p-atât de lungă, dar o scurtase mereu din poale, ca să încăputeze mânecile.

III

Fum pe coşul Hagiului nu s-a pomenit. Ridice viscolul nămeții până la streşini. Apele să înghețe tun. Treaba lor! Hagiul nu vrea să ştie de crapă pietrele la gerul Bobotezei, nici dacă în iulie turbează cânii de căldură. Iarna tremură, vara gâfâie.

Toată viața lui, de câte ori nepoată-sa – trăind aciolată pe lângă dânsul – îi pomenea, la Crăciun, să taie şi ei un porc, ca tot creştinul, bătrânul răspundea:

— Îmi face rău, nepoată, s-aud guițând… Îmi face rău… c-aşa sunt eu… milos…

— Cumpără-l, nene, tăiat gata.

Dacă aşa îl aducea din cuvânt Leana, înghițind în sec, cu gândul la şorici, bătrânul răspundea liniştit:

— Un porc… carne multă… Se strică… Două guri suntem…

Venea Paştele.

— Nene, să înroşim şi noi ouă…

— Ce prostie!… Ouă roşii?… Nu e mai bine să le mănânci proaspete?… Ouă roşii, ouă stătute…

— Să roşim puțintele.

— De roşim puțintele, ardem focul degeaba, cumpărăm d-a surda băcanul… Cheltuială zadarnică… Vremuri grele!

— Da… o ciozvârtă de miel…

— Miel?… Ce fel miel?… Cum miel?… Miroase a oaie… Paştele prea e în vară…

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă şi

fulguieşte?!…

— Ei, fulguieşte, fulguieşte… tu nu vezi că nu ține? Unde ține? Cum cade, se topeşte… Eu mor de căldură… Uf!… uf!…

— Şi eu mor de frig…

— Mori de frig… crăpi!… Aşa te-am pomenit… lacomă… nemulțumitoare!

Leana tace şi înghite în sec. E săracă. N-are pe nimeni. Tace, că bătrânul, de se mânie, strigă, trânteşte uşile, apoi se aruncă în pat şi se vaietă până la miezul nopții, uitând să-i dea şi de pâine.

De mic copil Hagiul fusese copil cuminte şi aşezat. Nu i s-auzea gurița, nici paşii. Nu rupea pantofii. Nu-şi hărtănea rochița. Pe ce punea mâna punea bine.

Ajuns calfă la găitănărie, vorbea frumos şi cu patimă în mijlocul tovarăşilor săi.

— De când eram d-o şchioapă pricepusem lumea, le zicea el. Înțelesesem bine de tot că o cârpă din gunoi este o muncă de om pe care te faci stăpân dacă o pui deoparte. Şi dacă mama îmi dădea un ban de trei ca să-mi iau un simit, eu mă uitam în ghiozdan: de aveam felia de pâine, sănătate bună, aveam ce mânca. Nu te saturi cu pâine? Ce-ți trebuie simiți? Şi puneam banul bine. Şi un ban peste altul fac doi, peste doi dacă pui altul, fac trei… Râdeți voi… râdeți… Da', vânturați banii în mâni şi veți simți ce răcoare ține când vă e cald, şi ce cald când vă e frig. E destul să te gândeşti ce poți face cu banii, ca să şi guşti bucuria lucrului pe care nu l-ai cumpărat. Ai simțit bucuria?… De ce să-l mai cumperi?… Râdeți voi, râdeți… Ce lucru poate fi mai luminat ca un jeratic de galbeni întinşi pe o masă?… Voi râdeți… râdeți cu hohote… Nişte risipitori… În viața voastră n-o să gustați adevărata bucurie…

Într-o zi, o calfă, văzându-l cum tremură şi cum i s-aprind ochii când vorbeşte de bani, i-a zis în glumă:

— Strângi tu, băiete, strângi, şi într-o zi… fiut… fiut… p-aci l-e drumul… şi ia-i de unde nu-s…

Tudose, la aşa nelegiuire, s-a ridicat în vârful picioarelor, a încleştat pumnii, i-a adus la gură şi a strigat, închizând ochii:

— Numai de veți vârî tot pământul în buzunar… numai atunci veți fura şi banii mei!… Aşa să ştiți!… Aşa!… Că n-am bani… N-am chioară lăscaie… P-aşa vremuri nu poți să ai…

În sfârşit, Tudose muncea; strângea; nu bea; nu ochea prin mahala; mânca pâine cu bragă. După zece ani, ajuns la parte, după alți cinci, tovarăş pe din două cu stăpânul său.

În primii ani de tovărăşie slăbise, îngălbenise, îmbătrânise la 30 de ani. De frică şi de griji, bolea pe picioare. Fostul său stăpân îl luă la masă la el ca să-l mai îndrepte. Şi ce frumos mânca! Oscior peste oscior şi nimic pe oscior.

Se mai întremase. Erau cu toții pe iarbă verde, sărbătorind şi udând cu pelin ziua de întâi mai. Jupânul i-aduse vorba:

— Tudose, nu vrei tu să-ți găsesc o fată bună, de treabă, cu ceva zestre? Ei, şi ştii, un copil, doi, ai pentru ce trăi.

— Nu se poate, jupâne, nu se poate! Femeia, copiii cer demâncare, vesminte, învățătură… şi n-am de unde… Ce bruma am sunt în negoț, şi banul din negoț este al oricui ar voi să te înşele.

— Tudose, băiete, nu vorbi cu păcat, să nu vorbeşti într-un ceas rău.

Ceas rău? Îşi strânse fermeneaua la piept, apoi mormăi pe gânduri:

— Nu se poate, jupâne… copiii cer pâine, îmbrăcăminte, învățătură, şi femeia… rochii… plimbare… scurteică de tibet… fuste în gherghef… Nu se poate,

jupâne… să mă crezi că nu!…

IV

Oh! ce fericire pe Hagiu când rămase singur stăpân în prăvălie! În prima zi l-apucă căldurile. Obrajii îi ardeau; capul i se încinsese; ochii îl usturau. La ceas, la ceas, ieşea din prăvălie s-o privească pe dinafară. Îi da târcoale. Îi cerceta încăperile şi zidurile cu d-amăruntul. Se ridica în vârful picioarelor ca să-şi arunce privirile până peste acoperişul ei. Prăvălia?… Era copilaşul rumen şi frumos. El? Părintele fericit că are pe cine mângâia. Prăvălia? Femeia fermecătoare. El? El, nebunul care-i da în genunchi, cu ochii închişi şi cu inima speriată.

I s-a izbândit visul, singurul vis pe lume! A rămas singur. Ale lui sunt sculurile, jurubițele şi ghemurile de găitane; ale lui războaiele, rodanele şi maldărele de lână; numai el singur deşchide tejgheaua; numai el singur tocmeşte, face prețul şi primeşte, numai în mâna lui, banii frumoşi şi rotunzi.

În prima seară, zăvorând uşile şi obloanele, ochii îi jucară în toate părțile, mustrând pe ucenici la fitece mişcare.

— Încet, încet, încetinel, că uşile nu sunt de fier!

— Ia seama, trândavule, să nu spargi geamurile, că nu sunt de fier!

— Nu trânti obloanele, ponivosule, că nu sunt de fier!

— Încet, încet cu lacătele, mototolule, că nu sunt… şi dacă sunt?… au broască, au meşteşug, costă parale!

De zece ori se întoarse din drum ca să mai privească o dată, încă o dată, prăvălia. La urmă o privi lung, îi surâse, i se umplu ochii de lacrimi şi plecă, mormăind:

— Mititica… tristă şi ea… cu obloanele în jos, cu uşa închisă… ca un om care a închis ochii!… Se crapă de ziuă?… Face ochii mari, cât geamurile ei, şi parcă

vorbeşte, momind pe trecători să intre, să-i dea o bună-ziuă şi să-i târguiască câte ceva… Linguşitoarea…

Cu capul în jos, ciulind mustățile, ştergându-şi sudoarea de pe frunte, iuțind şi muind paşii, mestecând şi tuşind, se duce acasă. Vorbeşte. Se vede în luptă cu ceilalți: cu ucenicii, cu calfele, cu muşteriii mărunți şi cu toptangiii. La unii surâde, unora le strânge mâna, cu alții se ceartă, la urmă se împacă cu toți, îi atrage, îi momeşte, îi înşeală.

Obosit, ajunge acasă.

La răspântia din care se desface drumul înspre Calea Vergului, se pituleşte căsuța Hagiului, în mijlocul unei grădini stufoase.

Deschide uşa tinzii; o încuie grabnic; intră într-o odaie mică şi întunecoasă; aprinde o lumânare de seu; se aşează pe pat; îşi ia capul în mâni şi-şi reazemă coatele de genunchi.

Păreții sunt cojiți şi galbeni; grinzile tavanului, negre şi prăfuite; icoanele, cu sfinți şterşi; patul de scânduri, acoperit cu o pătură lățoasă, vărgată cu alb şi vişiniu. Două perne de paie la perete şi una de lână îmbrăcată într-o față soioasă. Pe jos, pardoseală de cărămizi reci. Odaie tristă, întunecoasă, un mormânt pe ai cărui ochi de geam, ca un sfert de hârtie, ț-ar fi frică să priveşti, de frică să nu vezi morții odihnindu-se cu fețele în sus.

Hagiul tresări şi suflă în lumânare.

— Costă parale. Mă gândesc eu şi pe întuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun eşti, ce înțelept eşti! De n-ar fi soare, câte lumânări mi-ar trebui să arz ziua în prăvălie!… Ce cheltuială!…

Abia se lungi în pat, şi gândurile începură, întâi blânde, prietenoase, ş-apoi îndoielnice, posomorâte.

Bine că a rămas singur stăpân în prăvălie! Jupânul era bun, era cinstit, da' de… două chei la o tejghea… două mâni în parale… douăzeci de degete în firfirici… patru

buzunare şi două socoteli… Cine ştie!… Din greşeală… bani sunt mici… uşor îți scapă printre degete… ba în buzunar… în pungă… în căptuşeala hainei… Stăpânu-său era bun, era cinstit, dar ierta de multe ori pe calfe, pe simbriaşi, pe ucenici, când rupeau şi spărgeau prin prăvălie. Venea un cerşetor, doi, douăzeci: „Să le dăm, că avem copii”. Da, dar el n-avea copii. Da, dar jumătate din acei bani aruncați era munca lui, erau banii lui, erau mângâierea şi fericirea lui. Unde pui hainele pe cari i le cumpăra cu d-a sila, lumânările de Paşte, discurile, miruiala, căci îl ducea de guler la biserică… dar cutia bisericii, de care îi era spaimă… Socoteală limpede: masa, creditul şi numele stăpânului său produceau mai puțin ca mila stăpânului, hainele pentru masa stăpânului, evlavia stăpânului şi nepriceperea stăpânului la vânzarea găitanului.

Hagiul se rostogoleşte în pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. Râde şi oftează. E deştept şi visează. Ce vis! De nu s-ar sfârşi! Dacă aci, în zăduf şi întuneric, ar sta în picioare, şi banii ar creşte, ca o revărsare de apă, de la tălpi în sus până peste creştetul capului… Oh! ce fericit ar fi Hagiul! Înainte să-şi dea sufletul, ar vedea fața şi vecinicia lui Dumnezeu. Moartea să aibă coasă de aur, el şi-ar înfige amândouă mâinile în tăişul ei!

Picături de ploaie bat în geamurile Hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se şterge pe frunte de năduşeală. Răsuflă greu, ca p-un suiş de deal c-o povară în spinare. Îi bate inima: visul unei morți fericite i s-a prefăcut într-o viață de spaimă. Picături grele izbesc în geamuri. Gândul că ar putea să-l jefuiască cineva îl face să sară din pat. Aprinde lumânarea. E galben ca ceara. Părul, nepieptănat şi lung, i-atârnă în viținoane pe ceafă şi pe frunte. Se uită la icoane. Se închină. Şi-aduce aminte de Dumnezeu. Fireşte că se gândeşte la el! Se gândeşte că suferă pe pământ din cauza leneşilor şi a tâlharilor. Lui nu i-ar fura o băşică cu zece

mii de galbeni, îngropați sub cărămizile de supat, ci l-ar fura de zece mii de ori, i-ar fura sufletul turnat în fitece galben. El niciodată n-a priceput ce este zece, o sută, o mie. Astea sunt vorbe, sunt numere pe răboj ori pe hârtie. În zece galbeni este inima lui de zece ori; într-o sută, inima lui de o sută de ori; într-o mie, inima lui de o mie de ori. În zece mii, el nu vede un purcoi de galbeni, ci zece mii de copii ai lui, fiecare cu chipul şi cu viața lui. Iacă de ce se gândeşte la Dumnezeu.

— S-aprind candela, deşi Milostivul ar trebui să vază şi pe întuneric! zise Hagiul şi se ridică, tremurând, în dreptul icoanelor.

Scoase binişor paharul din candelă; îl puse pe pat; stoarse şi îndreptă firul de iască; turnă în păhărelul murdar untdelemn dintr-un urcior; măsură cu ochii roata untdelemnului...

— Un deşt de untdelemn!... un deşt!... e prea mult... risipă... se revarsă de ziuă... Cum o să mai vază atotştiutorul o limbuliță gălbuie când soarele o potopi lumea cu lumina lui?...

Puse paharul pe un taler de pământ şi turnă apă. Untdelemnul se scurse în taler, rămâind în pahar un rotocol d-o muchie de cuțit.

Se vârî în pătură. Candela sfârâi şi trosni. Hagiul, amețit, mormăi în mustăți:

— De ce-o fi trosnind? Semn rău! Am turnat destul untdelemn... De ce-o fi trosnind?... De nu mi-ar arde prăvălia!...

V

Aşa petrecu viața Hagiul până la bătrânețe. Un şir necurmat de chinuri fericite, nebăgând nimic în el, nepunând nimic pe el. Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimeni; tresărind când umbra i se încurca în picioare;

închizându-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopțile în odaie cu o lumânare de seu în mână, ca o stafie uscată.

La bătrânețe, găitănăria nu mai mergea. Desfăcu prăvălia. Vându tot.

— M-am ales şi eu c-o pâine, după o muncă câinească de la opt şi până la şaizeci de ani.

Dar în acest bătrân, pentru care prietenii, copiii şi nevasta erau banii agonisiți şi ascunşi, un singur gând, mai presus de orice, îi turbura fericirea:

— Dumnezeu vede toate... plăteşte toate. Vede toate!... Cum vede?... N-am furat pe nimeni... N-am luat banul nimănui!

„Vede toate, plăteşte toate". Icoanele şi vorbele din biserică i se deşteptau în minte. Ce strică bogatul nemilostiv dacă nu fură şi nu bate pe nimeni? Dacă bogații ar da în fiece zi la săraci, săracii s-ar îmbogăți şi bogații ar sărăci. În ce ar fi D-zeu mai câştigat? Trupul lui n-a vroit femeie; buzele lui n-au avut copil de sărutat; pântecele lui n-au poftit la mâncări grase, şi o vecinicie toată să nu vază fața luminoasă a idolului său?

Într-o zi bătrânul, nemaiputând răbda aceste gânduri, s-a hotărât:

— Da, da, am să mă iau bine cu Dum... Să văd locurile sfinte! Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea?

Locurile sfinte... lemn sfânt... cei cari nu se duc... se poate vinde lemnul sfânt... p-acolo toate pădurile trebuie să fie sfinte...

Şi bătrânul s-a dus la hagialâc şi s-a întors aghios – „hagiu" – sfânt, dar mai soios de cum plecase.

Şi tuturor, de câte ori îl întrebau cum e p-acolo, strecura vorba de minunile lemnului sfânt. Văzuse el, cu ochii lui, leproşi vindecați cu lemn sfânt. Le atingea rănile cu o bucățică mică, mititică, de lemn, şi rănile se închideau, şi pielea se netezea pe unde fusese carne vie. Un pusnic a trăit zece ani, fără să bage nimic în gura lui,

mirosind lemn sfânt. Unui nebun i-a venit mințile la loc cum l-a atins cu lemn sfânt pe frunte.

Povestind aşa minunile şi închinându-se, Hagiul a vândut lemn sfânt bătrânilor, babelor şi văduvelor.

De multe ori Hagiul, vesel că s-a pus bine cu Dumnezeu şi fericit că şi-a întors paralele cheltuite cu hagialâcul – ba a mai şi câştigat –, bombănea, uitându-se în toate părțile:

— Ce negoț, ce daraveri, ce bănet s-ar face! Lemnul sfânt merge găitan! Acum patruzeci de ani o prăvălie cu lemn sfânt ar fi fost un potop de aur. Astăzi lumea începe să fie rea… credință puțină… Doamne! Doamne!

Şi Hagiul îşi făcu cruce că lumea să ducea la pieire.

Pustiile de bătrâneți sunt grele. Tusea îl apucă mai des şi-l ține mai mult; sângele nu mai rabdă gerul; aducerea-aminte se împuținează. Deseori se ceartă el cu el:

— Ba sunt opt mii…

— Ba sunt zece!

— Ce fel zece?

— Atunci, dincolo, sunt opt!

— Aş! nu se poate, aseară i-am numărat.

Şi auzul îl cam lasă. De vorbeşte mai tare, se aude, se sperie şi se uită în toate părțile…

— Na, Hagiule, cap sec, strigi cât te ia gura, parcă cine ştie ce-ai fi având! Iaca, n-ai, n-ai, n-ai, eşti sărac lipit!

Iar în mintea lui: „Am, am ceva, dar e mai bine să zic că n-am chioară para”.

VI

Până la optzeci de ani nu i s-a întâmplat nimic serios Hagiului. Nu l-a durut un dinte măcar. I-au căzut toți de bătrânețe, pierzându-i pe unii în coajă, pe alții în miez de pâine.

Tocmai în ăst an se puse o iarnă grea. Trosneau pomii

în grădină. Pe geamurile Hagiului înflorise gheața cu frunze mari şi groase. Degeaba se încerca nepoată-sa să facă ochiuri în geam. Rotunjea biata fată gura, sufla din toată inima; se croia câte un rotocol, dar se prindea la loc.

— Suflă mai cu inimă, Leano, strigă Hagiul, cocoloşit într-un colț al patului.

— Suflu, nene Hagiule, suflu, dar mă taie frigul şi mi-a înghețat răsuflarea, răspunse nepoată-sa, tremurând c-o cergă în spinare. Ar trebui să-mi dai de lemne, că înlemnim până mâne.

— Cum?... lemne acum?... pe frigul ăsta? P-aşa frig o cioaclă de lemne costă un galben... un galben!

Leana plecă bombănind în odaia d-alături. Hagiul rămase singur. Trist, întuneric şi frig. Vântul se repede pe coş, rece ca gheața, şi nu găseşte în vatră nici cărbuni, nici cenuşă. Hagiul tremură şi morfoleşte o bucățică de pâine. Fiori reci îi trec prin şira spinării. Nu-şi mai simte picioarele din tălpi până la genunchi.

Zăpada se ridică până la geamuri. În toată mahalaua nu s-aude nici om, nici câne.

Hagiul adoarme, mâhnit că, dacă iarna va ține tot aşa, n-o mai duce fără lemne. Şi ce scumpe trebuie să fie lemnele. Aşa e, o să iasă din iarnă sărac lipit. A adormit. Se mişcă. Se învârteşte. Toată noaptea visează că se prigoreşte la un foc mare.

A doua zi nepoată-sa îl găsi pe jumătate înghețat. Abia putu să zică: „Leano, foc, că mor", şi îi întinse un bănuț de aur, închizând ochii. Îi fu ruşine ca să nu-l vază acel ochi de aur cu câtă uşurință îl aruncă în mâinile nemiloase ale lumii. Oftă dureros.

Focul pâlpâie în vatră. Mormanul de jeratic dogoreşte şi aruncă un polei cald şi rumen, pe peretele din față. Tavanul trosneşte şi zidurile asudă. Leana, cu picioarele goale până la genunchi, se părpăleşte în gura sobei.

Bătrânul a ieşit din pătură şi-i e cald, şi îl ia cu fiori. Picioarele îi tremură. E lihnit. Îi cere inima o ciorbă, ca niciodată în viaţa lui.

— Ce pui atâtea lemne? Prea multe lemne! Leano, n-auzi? Şi tot mi-e frig… Prea multe lemne!… Mi-e foame… O să dai foc casei!… Ah! pâinea nu mă mai satură… picioarele nu mă mai ţin!

— Oi fi bolnav, răspunse Leana. Să chem pe cineva. Lângă spiţerie e un doftor…

— Să nu calce nimeni în casa mea! strigă Hagiul. Cât scrie doftorul pe hârtie nu plăteşti cu viaţa toată! Sunt sănătos, voinic, mai bine ca oricând!…

Dar, voind să umble, căzu pe pat, zicând: „Oh! da, niciodată n-am fost mai bine!”

După trei zile de friguri Hagiul se sculă din pat, uscat şi galben, cu ochii duşi în fundul capului, cu părul lung şi ciufulit. Leana îl întrebă încetişor dacă n-ar vrea ceva.

— Aş vrea, răspunse trist Hagiul, aş vrea o ciorbă de găină… cu niţică lămâie… lămâia e scumpă… câteva boabe de sare de lămâie… Şi, vezi, găina să nu fie prea mare… mică şi grea.

Pe seară, Leana întinse în mijlocul patului un ştergar. Pe ştergar o strachină cu ciorbă caldă. Aburii se ridică din strachină. O aripă galbenă iese din zeama presărată cu steluţe de grăsime. Pe buzele străchinii, o lingură de cositor. Alături clondirul, cu două degete de vin, cu dop de hârtie. Hagiul privi cu lăcomie, se şterse pe frunte şi zise cu o nespusă părere de rău:

— Ce poftă de copil!…

Se văzu topind, el, cu mâna lui, bulgări de aur, turnându-i în strachină şi sorbindu-i cu lingura.

Se apropie de pat. Începu să mănânce. Plescăi; îşi supse gropile din obraji; se încruntă; şi-acoperi ochii cu sprincenele; se răsti la Leana, aruncând lingura:

— Una de lemn… asta e coclită!…

Leana, râvnind la ciorbă şi înghiţind în sec, ieşi afară şi-i aduse una de lemn.

Hagiul începu iarăşi a sorbi zgomotos. Se scutură şi scuipă de mai multe ori.

— Ia ciorba d-aci! M-am săturat… Simț pe gât o cocleală acră… sărată… un miros nesuferit… Ia-o… fugi cu ea… nu vezi?… Îmi sorb viața!

Leana luă strachina şi ieşi.

Hagiul îşi trânti capul pe o pernă de paie. Trupul lui, o flacără. Ce friguri! Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Şi se ducea adânc, adânc, tot mai adânc. Şi pe gât gustul aurului, sângelui viu al aurului! Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor lui. Ciorba îi mirosise a aur!

Când Leana intră în odaie, el se ridică în coate şi-i strigă:

— Stinge focul… să dai cărbunii şi cenuşa înapoi!… Aruncă ciorba… şi să dai fulgii şi bucățelele înapoi… Vreau banii pe jumătate, dacă nu toți!

Şi începu să plângă în hohote.

— Ucigaş!… nebun!… nelegiuit!… în veci n-o să te saturi!

Leana, înmărmurită, să uită la el. Tocmai atunci s-auzi miorlăind la uşă cotoiul, tovarăşul ei de foame şi de tremurat, singura ființă care o mângâie şi pe care o mângâie.

Leana crăpă uşa. Hagiul se uită speriat şi, văzând cotoiul strecurându-se pe uşă, se răsti:

— Să-i tai coada!… Să-i tai coada!… O coadă d-un stânjen!… Până să intre, se răceşte odaia!… Să cheltuiesc eu pentru el?… Unde e toporul?… Am să i-o tai eu!

Se ridică în picioare. Picioarele tremurară, se îndoiră, trosniră din încheieturi. Hagiul se curmă de mijloc; deschise ochii, mari şi roşii; căscă gura şi căzu pe spate.

Leana, speriată, fugi afară, închinându-se.

S-a înnoptat. Ea pândeşte la uşă. Tremură şi inima i se bate. Ar vrea să intre, şi spaima că e mort or nebun o îngheaţă. Vântul fluieră în straşina casei. Zăpada le-a troienit uşa pe dinafară. În tindă e frig şi întuneric.

Pe la miezul nopţii se păru că în odaia Hagiului se târăşte cineva de-a buşilea. Ascultă. Auzi desluşit un sunet de bani.

— El e. N-a murit, şopti Leana, banii îi prelungesc viaţa. Săracu nenea Hagiu!

Liniştită puţin, dibui pe întuneric clanţa de la odăiţa ei, deschise uşa binişor şi se duse să se culce, tânguind încet pe nen-său Hagiu:

— Săracu, ce bogat este!

A doua zi, de dimineaţă, Leana, intrând în odaia Hagiului, îl găsi numai în cămaşă, în cămaşa sa petec de petec, trântit cu faţa în jos, pe aur, îngropat în galbeni, cu fruntea p-un purcoi de lire, cu ochii închişi.

Cum îl văzu, începu să plângă.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiului se cutremură. Banii sunară d-a lungul, de la picioare până la frunte. Săltă capul; deschise ochii stinşi şi-i îndreptă, ca nişte sticle reci, asupra Leanei; bolborosi câteva cuvinte nedesluşite; muşcă în vânt cu gingiile albe şi izbuti să slomnească:

— Nu te uita... închide ochii... ochii fură... închide ochii!...

Căscă gura; limba i se mototoli în gât; capul îi căzu într-o parte; picioarele i se lungiră; mâinile i se înfipseră în bani... şi adormi de veci, cu ochii deschişi şi ţintă asupra Leanei.

Când l-au scăldat, pe genunchi, pe piept şi pe frunte se vedeau rotocoale de bani. Şi i-au rupt pleoapele de sus, şi ochii lui spăimântaţi nu s-au închis.

Leana l-a îngropat cu alai mare. Zece popi, arhiereu, oranist, colivă, steagul Bisericii Troiţa, flori, lumânări,

zăbranice. Leana, privind, zicea:

— Ce frumusețe! Bine de el!

La capul lui mergea Leana; după ea, câțiva bătrâni, cu ctitorul la mijloc.

Unul din bătrâni întrebă pe ctitor:

— Ce bani a lăsat?

— Un milion, răspunse ctitorul!

— Cât face un milion?

— Un milion? De zece ori câte o sută de mii.

— Săracu Hagiu!

— Dacă ar vedea el cum se cheltuieşte cu înmormântarea lui…

— Ar muri! răspunse unul din bătrâni.

Şi oranistul, cletănându-şi ceaprazurile de fir, intră în curtea bisericii. Mai multe glasuri s-auziră în depărtare: „Veşnica lui pomenire, veşnica lui pomenire”…

Sultănica

I

D-a stânga Râului Doamnei, razna de satul Domneşti, se vede o casă, albă ca laptele, cu ferestrele încondeiate cu roşu şi albastru. Pervazurile uşii – curate ca un pahar; prispa din față – lipită cu pământ galben; pe creasta casei, d-o parte şi de alta, scârțâie, la fitece bătaie de vânt, două limbi de tinichea, aşezate pe două goange cât gâgâlicea. Curtea, îngrădită cu nuiele de alun; hambar de fag, obor de vite şi grajd pus la pământ pe patru tălpoaie groase.

Ăst cămin fusese odinioară cu rost pe când trăia jupân Kivu. Fusese chiabur răposatul, dar biata Kivuleasă, rămasă singură, ca femeia, a luptat cu inima, iar nu cu gândul. S-a prăpădit cu firea, că Sultănica ajunsese fată mare.

Dar când e să-i meargă rău omului, pe orice-o pune mâna să sparge.

De câte ori n-o podideau lacrămile pe biata bătrână, privind acareturile mari, dar pline de sărăcie şi de pustiu... Nu cerea de pomană... da' şi viața de azi până mâine viață e, or foc?

Doi juncănaşi, o vacă, doi cârlani, zece oi ş-un berbec

e sărăcie lucie la o vatră de care alt'dată țineau opt perechi de boi ungureşti, şase vaci cu ugerul cât căldarea, nouă cai iuți ş-o turmă de oi, ce umplea valea râului de behăit când coborau dinspre munte.

II

E începutul lui decembrie.

A dat Dumnezeu zăpadă nemiluită; şi cade, cade puzderie măruntă şi deasă, ca făina la cernut, vânturată de un crivăț care te orbeşte. Muşcelele dorm sub zăpadă de trei palme. Pădurile, în depărtare, cu tulpini fumurii, par cercelate cu flori de zarzări şi de corcoduşi. Vuiet surd să încovoaie pe după dealuri şi să pierde în văi adânci. Cerul e ca leşia. Cârduri de corbi, prididite de vânt, croncăie, căutând spre păduri. Viscolul să întețeşte. Vârtejele trec dintr-un colnic într-altul. Şi amurgul serei se întinde ca un zăbranic sur.

Râul Doamnei, umflat, curge repede, cu un vâjâit mânios înecat în glasul vântului, şi izbeşte sloiuri mari de gheață şi butuci groşi de meterezele podului.

Arar se vede pui de om trecând prin sat. Pârtia e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Cea mai îngrijită leagă cârciuma de primărie.

Lumini gălbui de văpaiță joacă prin geamurile câtorva case. Vremea rea a amorțit satul, îndeobşte zgomotos. Numai în bătătura Hanului Roşu hămăie răguşit doi dulăi de câini.

În cârciumă e arababură mare. Firitiseală nepomenită ține nea Nicola Grecul, cu fruntaşii satului, de ziua sa.

O dată pe an e Sf. Niculae.

În uşa prăvăliei stă un țăran nalt, spătos, cu fața conabie ca sfecla; uneori scutură din cap, râde şi îndrugă singur.

— Aşa e omul… un ciocan, încă unul ş-al treilea, până

ajungi la tinichea… d-acolo-ncolo… Dumnezeu cu mila… torni, parcă torni într-o pârnaie… Dar Sanda ce-o să zică… că mi-a dat Sfântul muiere harnică, dar rea, topenia pământului!…

Înlăuntru s-aud ciocneli de pahare, buşeli de călcâie şi zbârnâitul otova al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea țărâna din pod. Apoi, când să mai muia jocul, numai ce-i auzeai pe toți, care mai de care:

— Hai să ne fie de bine, nea Nicola… La mulți ani cu spor şi sănătate… Cinstit socru mare…

— Suge, suge, că doar nu te-a îmbătrânit calea bisericii…

— Mai trage-i, părințele, o leturghie…

— Să te văz, logofete, care pe care…

Fitecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alții obide. Unii abia aşteaptă Ignatul să-şi taie grăsunul cât malul, alții abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deşertăciunile ei, la unii tună şi fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul, ca pe curcani cu nuci.

III

Aşa înțelenise, de pustia de vreme, mai tot satul; şi aşa, hangiul venetic, bogat putred, să răsfoia în duhoarea de țuică şi vin, pe când mama Stanca Kivuleasa stă mâhnită la gura sobei, mângâindu-şi odorul pe obraji. Sultănica aţipise cu capul în poala mă-sei.

Odaia e deretecată de ți-e drag să te uiți la ea. Pe pat o scoarță aleasă în fel de fel de migăluri. Pernele, cu fețe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plapumi groase.

Spre răsărit, trei icoane muscăleşti, roşii ca para focului. Toți sfinții se aseamănă ca două picături de apă. Toți au ochii din trei linii, nasul dintr-una şi gura din două. Cât despre sf. Gheorghe, călare p-un cal cu gâtul de cocostârc, tot omoară şi nu mai omoară un balaur de pe tărâmul celălalt. Mai jos de icoane arde candela.

Toate cele sfinte sunt înconjurate cu mănunchi de busuioc şi siminoc, din Vinerea Patimilor, strâns legate în vlăstar de salcie de la Florii.

Focul pâlpâie. Câteodată pocneşte de-aruncă spuza în sus.

Şi Sultănica deschide repede nişte ochi ca pruna de mari. Şi mama Stanca, ferind-o de scântei, îi zice încetinel: „Dormi puiul mamii, dormi!”

Sultănica strecură, printre genele ei de catifea, două lacrămi. Una se întinse pe obraz, iar alta îi încreți gura.

Fata Kivului e cum arar se mai află sub soare. Chipul ei parc-ar fi zugrăvit: alb şi cu două răsuri pe obraji. Ochi negri ca mura, frumoşi de pică, dar când îi încruntă, te sperie ca-ntunericul. Părul lins, cu unde albăstrui. Să poartă cu tâmple. Aşa a apucat de la mă-sa, şi mă-sa de la mă-sa, obicei adus de pe obârşia Ialomiței, unde nu se ştia de creţuri şi colțişori.

Sultănichii îi este dragă curățenia ca lumina ochilor, că chiar de n-ar avea sprâncenele trase ca din condei şi buze rumene ca bobocul de trandafir, tot n-ar da cu foiță şi cu muc de lumânare.

Când merge, saltă puțin şi se mlădie. Trup omenesc de n-ar fi, s-ar frânge.

Multe capete a sucit. Mulți ochi au jinduit-o.

În horă fură toate privirile, şi ea s-aprinde d-ai crede că se topeşte.

Şi ce vâlnic, şi ce năframă, şi ce cămaşă de borangic, galbenă ca spicul şi subțire ca pânza păiajenului, încât i se simte tot sânul, pietros ca poama pârguită, cum se bate când abia răsuflă de osteneală.

Să crape de căldură, nu-şi sumete mânicuțele în fața flăcăilor. Să se îmbrebenească ea cu gălbenele şi bujori, cu creițe şi cu ochiu-boului? Nu scrie la dânsa aşa țigănie. He, arareori, numai ce-o vezi cu câte-o brânduşe în păr, ori cu doi-trei didiței între betele ce-i încolăcesc mijlocul de

patru ori.

La şezători s-a dus o singură dată de când e fată mare, dar de atunci să nu-i mai pomeneşti: „Cui îi arde de zbenguit e săritoare pentru aşa treabă”. Că până se coace dovleacul în sobă, câțiva flăcăi dau iama prin fete. Le mai ciupesc, le mai sărută de le scot ruji în obraz. Ba unora le ia or betele, or spilca, or năframa, şi duminica, la horă, până să li le dea, le snopesc o toană pe după şura din spatele hanului. Unii mai împelițați numai ce-i auzi: „Sări, cutăriță, de suflă în ăl foc!” Şi când biata fată stă-n genunchi, suflând din băirile inimii, odată îi dă brânci şi cade pe spate.

Sultănica e leită-poleită răposatului. Când se aprinde, nu te poți apropia cale d-o poştie. Când vrea ceva, vrea, nu se încurcă. De să mânie, nu mai vede înaintea ochilor.

Într-o zi, la sapa porumbului, cine ştie ce i-a năzărit, că cu toate rugăciunile mă-sei, n-a voit să mănânce din zori până la amurg şi n-a lăsat sapa din mână până n-a căzut ruptă de osteneală. A dus-o biata bătrână mai mult moartă decât vie acasă. A doua zi, când s-a dezmeticit ş-a văzut pe mama Stanca la capul ei, galbenă ca turta de ceară, cu părul alb şi ciufulit, cu ochii traşi de durere, a sărit la gâtul ei şi, fără să zică nici pis, a început s-o sărute şi p-o parte şi pe alta, pân-a podidit-o un plâns d-a muiat un ştergar întreg-întreguleț.

Unele mai istețe din sat au împrăştiat zvonul că ar cam suferi de vrun farmec.

De harnică, harnică, n-are cum mai fi! Unde pune mâna, Dumnezeu cu mila! Sare din vârful stogului şi cade ca un fulg. În argea nu i se văd mâinile. Când toarce, mănâncă caierul. De cinstită, nu e obraz mai curat. Când Ioniță Rotarul, om chipeş şi hazlâu, s-a încercat s-o sărute, a sărit parc-ar fi călcat pe coadă de şarpe şi, în mijlocul flăcăimii, i-a strigat:

— Mi-aş tăia obrazul, dar ți-aş tăia buzele!

IV

Ce punea satul în nedumirire, şi mai vârtos p-ale ce cată nod în papură, e când apucă lumea în cap şi trece nouă hotare.

Numai ce-o vezi, la revărsatul zorilor, că o ia rara-rara, prin fâneață. Galbenă, cu cearcăne vinete în jurul ochilor. Merge ce merge, şi să opreşte la vrun deal, la vrun pârâu. Ascultă neclintită un ceas, două. Vântul bate holdele. Izvoarele dau d-a dura pietricelele din matcă şi le sună ca pe nişte zurgălăi auzite din depărtare.

Apoi culege flori şi le azvârlă, până ce i se aprind obrajii şi să trezeşte ca dintr-un somn adânc. Ochii îi sclipesc ca oțelul învârtit la soare.

Joița Baciului ar fi văzut-o la un apus de soare cu capul rezemat de crucea din creştetul muşcelului ce desparte apa Vâlsanii de Râul Doamnei, privind, ca dusă de pe lume, la roşeața apusului.

Obosită de gânduri, se întorcea spre casă cu căutătura-n jos, cu un nod în gât, cu gura friptă de sete. Şi de întâlnea vrun izvor, bea până i se oprea răsuflarea. Apoi, făcând mâinile căldăruşe, le umplea cu apă rece ca gheața şi limpede ca diamantul, pe care ş-o arunca în obraji.

Da' să te ferească Cel-de-sus de gura satului şi de pizma celor vinovați şi răi!

N-avea să scoată capul în lume Sultănica, ea, care, de bună ce era, ş-ar fi dat şi dumicatul din gură, că începeau şuşuitul şi ponoasele.

Câte-n lună şi-n soare-i scorneau.

— Sultănica, frumoasă? Aida-de!

Mai bine îşi pune gâtul pe tăietor Ilinca, ciupita de vărsat.

— E o fudulă, o luată din Iele, n-are toate sâmbetele.

Când umblă, calcă-n strâchini. Numai nevastă ca toate nevestele n-o să fie Sultana aia, zicea la fântână, la horă, la şezători fata Ciauşului. Ce are neica de nu i-a primit peţitul? Au nu e voinic? Or e beţiv, stricător de case, zurbagiu? Au n-are de pe ce bea apă? He, he, fata proastă şi ţâfnoasă dă norocului cu piciorul. Da' de, om sărac şi cu nasul în sus... Ştie Dumnezeu ce face!

Şi flăcăii, mai toţi, o luaseră în nume de rău. Nu, că de ce să fie aşa de mută? De ce să fugă de toţi parc-ar fi râioşi? O fată mare se mai lasă ba la un sărutat – că d-aia are gură dulce – ba la un giugiulit – că d-aia are sân cu drăgănele. Şi ştii, cum e omul, din una într-alta, se îngroaşe gluma, şi căpătuiala vine, că moş popa ce-aşteaptă? Să dezlege dorul după pofta inimii. Altfel cântă cucul pe fată bătrână şi rămâne moşoroi fără soboli.

V

S-auzea, în depărtare, chiuit de danţ şi pocnete de pistol la nea Nicola Grecul.

Vântul vuia de te lua groaza. Măzărichea răpăia în fereastra mamii Stanchii.

Sultănica ridică capul din poala mă-sei. Se alipi de bătrână. O cuprinse pe după gât cu braţele rumenite de dogoarea focului şi privi lung în chipul ofilit al bătrânii.

Buzele mamii Stanchii tremurau. Multe îi treceau prin cap şi multe prin inimă când grecoteiul se desfăta.

— Mamă, mamă, grăi bătrâna, moş popa, când spune din Vanghelie, cică să rabzi şi iar să rabzi... Aşa e, părinţele... aşa e... că Mieluşelul Domnului a răbdat scuipat, bătaie şi răstignire... Dar când mă gândesc la răposatul ş-auz chiuitul caţaonului, mă podidesc lacrămile, Sultănica mamii, şi blestem din suflet, doară de l-o ajunge mânia Domnului!

Sultănica strânse vătraiul de-i zbârnâi în mână.

— Nu mai pot, grăi iar bătrâna, nu mai pot să-mi târăsc zilele, când mă uit la tine şi nu ştiu pe ce mâni o să cazi… Aveam şi noi, pe vremea Kivului, rod şi vite cu duiumul; pătulele gemeau de pline; bătătura nu mai încăpea de vite şi lighioi. Mugeau de zguduiau casa vacile. Şi ce te pomeneai că se aruncau pe răsfăț. Rupeau pământul cu fuga, de la un gard la altul, cu coada în sus, cletănată ca o măciucă. Şase argați nu le da de cap până nu se potoleau de bunăvoie şi nu cătau spre obor, dând din cap şi băgând limba şi p-o nare, şi pe alta. Bietul tattău se uita mândru la bogăția lui cinstită. Parcă-l văz, c-o mână în şerparu-i civit, alergând de colo-colo. Ce hărnicie de om! Tot satul nu-i ținea piept. Când punea mâna pe plug, trosneau coarnele. Când da cu sapa, intra cu muchie cu tot. Coasa în mâinile lui rădea ca briciul. Tu erai mică şi nebunatică. Cum te zărea că-i ieşi înainte, cu mănuşițele pline de noroi, creştea inima în el şi se topea d-a-n picioarele.

— Bietul tata!…

Focul pâlpâia în gura sobei. Muşcelele alburii abia se mai zăreau prin geamuri.

— În toiul verii, îndată ce venea rupt de osteneală, ne ospătam bine, apoi ne odihneam pe prispă. Pe tine teaşeza ca p-o laiță pe genunchi, şi te juca, şi spunea, şi râdea, şi tu-i băgai mâna în barbă. Uite aşa ne-apuca miezul nopții. Îl luam cu d-a sila la culcare. Auz ş-acum glasul lui: „Să mai stăm, fă Stancă, fă, că parcă mă-ngraş când mă uit la voi!” Era rai, nu viață, până să pripăşi, ca pomojnic, pe plaiurile noastre, iuda de cațaon. Şi-a sosit într-un ceas rău. Lăcuste erau, secetă era, vitele boleau şi mureau p-un capăt. Dar ce să mai îndrug Sultănica mamii… Într-un an, a făcut ce-a făcut, lipitoarea, l-a băgat în judecăți şi l-a lăsat sărac lipit. Kivu era iute ş-avea ş-un beteşug de tuse. S-a luat la contră şi, de mâhnire, s-a-mbolnăvit. Când ş-a dat sufletul, mă strângea de mâni ca

c-un cleşte şi te chema, ars d-un foc nestins. „Încă doi ani… Să nu vă las pe drumuri”… a zis şi i-am închis ochii.

Pe mama Stanca o podidiseră lacrămile; curgeau picături mari pe vatra de cărămizi calde, şi de unde cădeau se ridicau aburi înghițiți de gura sobei.

— Nu mai plânge, mamă, zise Sultănica sărind în sus. Îi dau foc… să arză ca şoarecii… Doar nu s-au stins toți ai Kivului!

Mama Stanca îngheță văzând pe Sultănica năprasnică la corp şi cu ochii ca doi cărbuni aprinşi. După câteva clipiri dese, zise cu mare evlavie:

— Fă-ți cruce, fata mea, fă-ți cruce, avuseşi un gând rău… Necuratul a trecut pe lângă noi…

Bătrâna şopti de trei ori, plecând fruntea în jos: „Numele Tatălui, ş-al Fiului, ş-al Sfântului Duh, amin”.

Se liniştiră. Sultănica aruncă o buturugă în sobă. Bătrâna turnă untdelemn în candelă şi-şi şterse pe frunte deştile atinse de paharul ce ardea la sfintele icoane.

— Am să-ți fac o rugăciune, mamă. Iacă, astăzi fuse S-tul Niculae, vreau şi eu să-ncerc mila cerului. Să stau la privighere până la cântatul cocoşilor d-a treia oară. Poate să ne arunce cuviosul Niculae vro pungă cu bani, că văduva din carte avea trei fete, şi pe câtetrele le-a căpătuit…

Mama Stanca, cu tot amarul de care era covârşită, zâmbi.

— De, maică, s-a cam umplut lumea de rele, d-aia şi Milostivul nu mai face minuni. Ei, odinioară a fost cum a fost, dar acum e prea de tot… O să ne apuce judecata d-apoi… O să plouă foc şi pucioasă… Şi îngerii AtotŞtiitorului vor buciuma: „Sculați, morți, din morminte!… “ Domnul ş-a întors fața de la noi, păcătoşii…

— Să-mi încerc şi eu norocul…

— Bine, Sultănico, fie ş-aşa, răspunse Kivuleasa şi, făcând trei cruci căpătâiului, să vârî în plapumă.

Mama Stanca sforăia dusă. Din vreme în vreme ofta, înghițind în sec.

VI

Fitece oftare, năbuşită în plapumă, sugruma pe Sultănica. Gândul ei era neîndurat. Amestecase cele sfinte cu cele lumeşti.

Cine pe lume a scăpat de chinul din care izvorăşte omenirea cu bunele şi relele ei? Toți trec p-acolo, oricât s-ar ruşina.

Sultănica rătăcea ca o umbră, nu de vrun farmec; ci, când e să te biruie dragostea, să te pui în cruciş şi-n curmeziş, să te tai şi să presari sare pe crestături, spuză să pui pe piept, tot degeaba. Toate durerile trupului le uiți pe lângă focul dragostei, de este foc cu adevărat. Şi aşa fusese să fie cu Sultănica, că nu era d-alea ce pun pe ele carnea cu lopata şi trece prin toate şi buture de rovină rămâne: bâzâie fără să ia foc.

Că după cum simțea Sultănica... de s-ar fi vârât în gaură de şarpe şi s-ar fi dat vântului turbat... era ceva din altul în ea... un chip... nişte ochi... un sărutat ce-o tot săruta în acelaşi loc... şi o fura, şi o ducea, legată-ferecată, acolo unde numai focşorul ei ştia... Se prăpădea după Drăgan Căprarul.

VII

Căprarul, scăpat de militărie, cu una, cu alta, mai cu ce avea de la părinți, scoase apă din piatră şi ajunsese a fi jinduit de multe fete în sat. Unii îl făceau, nu e vorbă, pişicher, papugiu de Bucureşti, dar cum ziceau alții, din prietenii lui: „Aşa e moara trândavilor. Cățăie, că nu ține parale. Până o pune Căprarul mâna în chica vrunuia, să-i facă morişcă de vânt.”

Cârdăşia lui erau din flăcăi de muncă ca Voicu Ciauşului, ce nu se prea uita cu ochi buni l-alde Kivu, ca Ioniță Rotarul şi alții. Nu-l vedeai umblând pe două cărări. Rămânea p-oricine la prinsori. Prindea armăsarul din herghelie cu dinții de nările nasului.

Frumos, chipeş, avea o uitătură vie şi cam ascunsă, de nu-l ghiceai ce-ar vrea şi ce n-ar vrea. Mustăți negre şi dese. De le netezea, pleca puțin capul şi p-o mână, şi pe alta. Cămaşa pe el, ca floarea. Căciula țurcănească, trântită p-o ureche, îl prindea ca p-un haiduc.

Era vesel şi glumeț.

Dar de prin priar se schimbă Drăgan al nostru.

Începu să dea târcoale Sultănichii. Când îl cătai, de era şi Sultănica la horă, el sta deoparte mâhnit, privea galeş, răsucind vrun pai în mână.

D-o întâlnea la adăpatul vitelor, i-ajuta cu dragă inimă, apoi întreba încetinel de mama Stanca. Şi când zicea „mama”, i se lipeau buzele, ca unse cu miere. De-i ajuta să puie în spinare cobilița cu cofele, să n-o fi atins de mână, că pleca ochii în jos ruşinat.

Azi aşa, mâne aşa, că Sultănica, când prinse de veste, i se păru aşa de veche treabă, că d-ar fi fost de când lumea ar fi fost mai de curând.

I se făcu frică.

Ba să hotărî să nu mai dea ochii cu dânsul.

Trei săptămâni îl ocoli, şi fură trei veacuri.

Într-o zi o luă razna p-un piept de muşcel, fără să ştie încotro. Fânul îi trecea de mijloc. Arşița începuse de dimineață. Cântau păsările de te slăveau. Lăcustele zbârnâiau şi tot a bine ş-a duios spuneau şi ele. Florile îți luau ochii şi te-adormeau cu mirosul.

Sultănica căta alinare, şi, în deşert, alinare nu găsea. Toate o munceau s-o răpuie. Că d-o supunea frământarea, d-o muia dorul şi sângele de-i năvălea în colcote la cap, să trântea cu fața la pământ şi săruta florile, până ce o

piroteală plăcută o făcea nici s-adoarmă, nici deşteaptă să fie.

Şi simţea în astă zi de pribegie o nedumirire, că suia către culmea dealului, fără să-i pese de ciulinii şi rugii ce-i tăiau picioarele ca un herăstrău. Plaiul, cu podoaba lui, o ameţea într-un vârtej de întristare.

Când ajunse în vârf, pământul i se învârti supt tălpi; mintea i se clătină de spaima ce te cuprinde când te prăbuşeşti într-o vultoare... La umbra unui păducel, Drăgan sta p-un buture de stejar.

Drăgan aruncă ghioaga cu care bătea păişul, răsturnă o tivgă cu lapte bătut şi strigă ca scos din fire: „Sultănico, mă prăpădeşti!"

Cum, ce fel, de ce... să treziră strângându-se în braţe, că braţele le curma trupul.

Din acest ceas se întâlneau pe ascuns de lume.

Sultănica bolea. Nu adormea decât despre ziuă. Vise urâte îi turburau odihna.

VIII

Ş-acum, în noaptea de S-tul Nicolae, era vorba să se vază.

Mama Stanca dormea.

Sultănica suflă în văpaiţă şi căzu la icoane. Galbenă ca turta de ceară, dă să se roage, şi nu poate să-şi adune gândurile risipite. O sudoare rece îi brobonă fruntea. Îşi acoperi faţa cu amândouă mâinile. Socotise că icoanele s-au clătinat, voind să se întoarcă de la dânsa.

Încet-încet, ca o stafie, să târî până la gura sobei. La lumina focului parcă murise şi înviase.

„Înşel pe mama, necinstesc curatele sale bătrâneţi, înşel cele sfinte!" Deodată, lumina ochilor îi scăpără. Gura sobei se lărgeşte, buzele-i de pământ se roşesc, rânjesc, se întind ca un gâtlej de balaur; flăcările sunt limbi de foc ce

să răsucesc şi se desfac; duduitul dinlăuntru să porneşte ca un potop de jale.

Sultănichii, privind la vâlvătăile din sobă, i să păruse c-a văzut gura şi muncile Iadului.

Speriată, se repezi din nou la icoane şi dădu-n genunchi. Să rugă, mormăi: „Împărate ceresc, mângâietorule… “ Îndurarea să coborî pe chipul ei. Vedeniile o părăsiră. Fața i să lumină şi căzu cu fruntea la pământ.

Şi de ce mila de sus să n-o ajute? Nu s-a grijit la Paşte şi la Crăciun? Cine, ca dânsa, a mai atins Sfântul Potir cu atâta evlavie? Şi dacă dragostea curată e păcat neiertat, cum de atâtea fete mari fug cu flăcăii, şi unele neveste să dau afund cu târgoveții, şi tot bine, tot vesele, tot zile albe duc?

Ispita ei e mai afară din cale? Un sărutat o arde trei zile şi fitece bălărie o amenință s-o dea de gol satului.

După ce vede pe Drăgan, vestmintele o doboară ca nişte piei de plumb. Îndată ce scapă din brațele lui, e ceva care o încinge şi-i zdrobeşte oasele. N-o să-i mai vie minte la cap. D-ar fi de țâță, şi tot n-ar fi aşa de proastă şi de capie. Vezi bine… nu se poate… Ce e de la ea nu e… nu e după cum vrea, ci după cum îi e scris să vrea… Cine ne-a dat inima să nu ne fi înfipt dorul şi dragostea în ea…

Sultănica strânse pumnii de-i trosniră deştele.

În uşa tinzii să auzi ciocănind încetişor.

Sultănica abia-şi stăpâni răsuflarea. Îşi netezi părul. Îşi aşează fusta înaintea icoanelor. Vru să meargă şi se clătină. Îi amorțise un picior. Apoi ieşi în vârful degetelor, aruncând o căutătură speriată. Trăsese zăvorul prea repede.

Mama Stanca doarme învârtindu-se şi p-o parte, şi pe alta. Chipul ei, zbârcit, uscat şi luminat de candelă, parc-ar fi chip de moaşte. Visează… Ar voi să scape de vro primejdie… Se-ntunecă…

IX

Se crapă de ziuă. O fâşie de lumină, ca un brâu de argint, se întinde spre soare-răsare. Codrii fumurii parcă plutesc în depărtare şi ogrăzile sunt albe de zăpadă.

Sultănica gâfâie, scoțând, pe gură şi pe nas, aburi groşi ce-i cărunțesc părul şi genele. Picioarele i să scufundă până la glezne. Nasul ei e roşu-vânăt. Lacrămile i-au înghețat pe obraz. Se luminează. Ea vrea să meargă mai iute şi cade. Să scoală repede şi iarăşi cade.

Speriată, priveşte în toate părțile. Să tăiase în gheață. Câteva picături de sânge căzură pe zăpada albă.

Un vânt uşor scutură, din ramurile pomilor, o puzderie de ninsoare.

Sultănica apucă o pârtie acoperită cu zăpadă măruntă, ce sare ca praful sub paşii ei pripiți. În dreptul morarului, pune capu-n pământ, furişând o uitătură numai cu coada ochilor.

Un mârâit de câine o face să tresară ş-un țipăt de gâscan i-aruncă inima din loc. Îşi încordează puterile ş-o rupe la fugă. Case, plute bătrâne, troieni cât dealurile, ogrăzi de pruni, toate fug şi s-afundă în urma ei. Într-o clipă trece podul de peste Râul Doamnei. Nu s-ar mai uita înapoi s-o poleieşti cu aur.

A ajuns acasă. Lăbuş, câinele curții, cu păr ca de lup, începe a lătra ş-a se gudura pe lângă dânsa.

Sultănica pune mâna pe clanță, dar nu îndrăzneşte nici să deschidă, nici s-o tragă înapoi, arsă de ger.

Pielea degetelor i se prinse de clanță.

— O nălucă, mamă, a sfântului Niculae m-a făcut să alerg, să caz, țiindu-mă întruna după acel moş cu barba albă, în sfintele odăjdii…

Bătrâna, cu frica Domnului în sân, crezu. Să sperie văzându-şi fata sângerată. Îi legă mâna în cârpe curate.

Nu ştia ce să mai facă ca s-o oprească din plâns.

Atât odor mai are Stanca. Atâta nădejde. În faţa ei vede pe Kivu, vede belşugul d-odinioară, zilele senine şi nopţile petrecute pe prispă afară. În faţa ei vede căminu-i cum era când era. O durere d-a Sultănichii îi curmă viaţa ce abia se mai ţine într-o aţă. Un dar, o înduioşare, când se zugrăveşte în chipul fetei, face pe bătrâna, deşi veştejită şi uscată ca o frunză de brumar, să-şi învieze în adâncul ei ceea ce a simţit când a dat ochii cu Kivu pentru întâiaşi dată.

D-ar fi după gândul ei, Sultănica, „plăpândă şi frumoasă ca o cocoană", ar trebui să fie şi mai şi decât nevasta arendaşului. I-ar da caleşti cu telegari, poştalioane cu opt cai bidivii şi câte-n lună şi-n soare. Da' s-ar robi turcilor, numai s-o ştie bine. Şi când să gândeşte că nu poate nici pe sfert de sfert din ce ar dori, îi vine să se dea cu capul de pereţi, să intre în pământ de vie.

— Odorul mamei, odorul mamei! îngână mama Stanca, legănând capul fetii pe pieptul ei măluros şi mort.

Sultănica sughiţă. Pe umerii obrajilor îi joacă şi se schimbă două pete ca nişte nisfele de rumeneală. Privirile-i ascuţite, scăpate din umezeala ochilor, trec prin geamuri şi să îneacă în zarea zilei. Gura-i pare mai mare ca de obicei, mai răsfrântă. Buzele, aprinse, le simte calde de sărutări. Sfârcurile urechilor îi ard. Părul e mototolit supt marama ce cade pe spate. Rochia, sucită pe trup. Năjiţele opincilor, dezlegate. Se pipăie. Îşi încheie cămaşa la gât. Clipeşte zorit. Ş-ascunde ochii în umărul osos al mamei Stanchii.

Dacă ar putea să se arunce la picioarele mă-sei! Să-i sărute tălpile şi să mărturisească tot...! Dacă s-ar arunca în râu...? Dac-ar lua lumea în cap şi ş-ar pierde de urmă...?

— Odorul mamei, odorul mamei! îngână mama Stanca, legănând capul fetei pe pieptul ei măluros şi mort.

Pe Sultănica o tăie această mângâiere curată. Sări din brațele mă-sei şi s-aruncă în pat, cu fața într-o pernă, cuprinsă d-o jale cu lacrămi cari ard pe unde pică.

X

Drăgan Căprarul câştigase rămăşagul cu Ion al Ciauşului că va veni de hac Sultănichii. Un junc mai mult şi fala flăcăilor. Cum o să-şi răsucească mustața de grozav printre tineret! O să calce din pod. Câtă-i curtea hanului de mare, ca p-o beizadea n-o să-l mai încapă locul! Leicuței i-a făcut răvaş de drum. Bărbați sunt şi pentru cele sărace. Fiecare cu norocul ei. Dacă i-a plăcut, a vrut. Şi ce, nu e tot ea? Multe a văzut, multe a prefirat el prin ăl Bucureşti! Doară n-a tăiat câinilor frunză! Sporovăia, la cazarmă, Negoțoi, vistavoiul, şi de cocoana d-lui maior. Că n-o să cază el, Căprarul, în patarama d-lui sublocotenent. Doamne, ce bătaie i-a tras țiitoarea! A doua zi, la „revizie", era cu ochii ca fundul căldării.

Olio-lio! greu i-a fost lui să facă ce-a făcut, că d-aci încolo merge găitan. Pentru o cotoroanță ş-o pitpalacă, un pumn, şi le-a luat mirul!...

XI

Mitrana Tălugă a Țuțuenilor are şezătoare, nu glumă! Două lumânări de seu ard p-o masă rotundă cu trei picioare. Nu e nici un flăcău. Altfel, nu e chip să ai la şezătoare nici pe fata popii, nici pe fata primarului.

Fitece nevastă tinerică, fitece fată mare ş-au făcut poala maldăr de fuioare. Da' mai încurcă lumea câteva fetişcane ce nu s-au prins în horă şi li se scurg ochii să fie şi ele printre cele mari.

Fusele zbârnăie alene într-un râs cu hohote. Un pisoi, cu cercei roşii, cu ochii ca două scântei, sare de la un fus

la altul şi parcă le cântăreşte în labele lui neastâmpărate. Doi copilaşi, cu chica ciuf, aşteaptă să scoată daica Mitrana cartofii din spuză şi dovleacul din căldare. Şi să tot şterg la nas când le vin aburi dulci cu miros de godină.

— Aşa, soro, zise Ciauşanca, a început să cârcâie fata Kivului. Vezi unde au dus-o gândurile, c-o s-o ia Drăgan… E împeliţat Căprarul, nu-i dai de fund. Cu rămăşagul i-a păpat neichii juncul cel mai gras.

— Iată colo, strigă Mitrana, de umplu casa, fitece pasăre măiastră îşi găseşte vânătorul. Măcar de ş-ar clădi cuibul în clopotniţă ori sub streaşina primăriei, tot o să cânte, că nu se poate:

Dar un hoţ de vânător
Smulse trei fire de păr,
Le făcu un lăţişor
Şi mi-l puse de picior.

— De, dadă Mitrană, grăi Marica, fata primarului, dând ghies fetei popii, cică şi vânătorul îi zice măiestrei:

Cântă-ţi, puică, cântecul
Că mi-e drag ca sufletul.

Toată pasărea pe glasul ei piere. D-ta spui una, eu alta, cum o taie capul pe fiecare…

Marica e un boboc de fată. Cam puţintică, dar ce să-i faci, când omul e nurliu, duce ziua după el. Marica, de râde, ţi-arată două şiruleţe de mărgăritar. E prelungă la chip, codalbă, cu ochii viorii, şi să strecoară printre surate ca un prichindel. Şi gluma cu glumă bate şi spune basmele şi snoavele bătrâneşti cu atâta limbuţie, că parc-ar citi pe slove.

Mitrana simţi cuvintele Marichii ca şi cum o piersicase cu urzici. Tuşi, cântă ceva pe nas, apoi se duse să ia

aminte de mezelic, cum se cuvenea după bunele datini.

Safta lui nea Ghiță aduse iar vorba:

— O să se ducă vestea ca de popă tuns. Ce mai cinste şi pe Sultănica! Obraz smerit, suflet ascuns…

Nu sfârşi cuvântul, şi Catrina Pârvuleasa şopti la urechea Mirei, mai la o parte de celelalte:

— Uite, soro, ce ți-e omul! Auzi colo la Safta… Şi ea are un copil ce face măricel. Ăst copil l-a născut patru luni în urma măritişului cu nea Ghiță. În curând o să aibă doi, şi, de, se cam zic multe… Altfel, nea Ghiță e omul lui Dumnezeu, ce-are el cu gura lumii?… Până nu vede, nu crede… dacă o crede ş-atunci…

— Şi eu, lele Saftă, grăi Ilinca Ciupita, şi eu dam cu gândul că Sultănica n-o să sfârşească cu bine. Acum să-şi mute gândul la moşii ăi verzi, că nimeni n-o s-o ridice din gunoi. Mai bine să-şi lege o piatră de moară de gât şi să s-arunce în râu decât să-şi târască zilele încărcate de aşa păcat…

— Nu spui eu, Miră, şopti iar Pârvuleasa, pe când celelalte dau prin ciur şi prin dârmon pe Sultănica, nu-ți spui eu că naiba când n-are de ce râde face pe hoț judecător…

— Ai gură de aur, surată Catrină, răspunse încet Mira. Auzi d-ta cum sporovăieşte Ilinca Ciupita, şi ea a îmbătrânit fată mare. Se dă ea pe lângă mulți, şi mulți se dau pe lângă ea, c-ar avea bune părăluțe. Da' ce face, ce drege, că n-are lipici. Când merge, să zici curat c-ar fi un butuc cu picioare. Încai când râde, sparge țiple.

Până au început, atât le-au fost mult, c-apoi cădeau claie peste grămadă, ponoase, cârtiri, zavistii, învălmăşite într-un hohot gras şi spart.

— O să-i semene Căprarului.

— D-o fi fată, s-alerge d-a-ncâtelea pe la soare-răsare pân-o vedea pe dracu la soare-apune.

— Frumoasă zestre dăruieşte sfântul Niculae!

— Zestre cu mâni şi cu picioare.

— Ei, ei, guri rele, şi voi aţi ameţit în braţele flăcăilor! Ziceţi mai bine Doamne fereşte…

— O să vă placă…

— Da' nu ca Sultănichii…

— Pentru că inima cere, nu-şi pune fata poalele în cap.

— Vijelia le ridică.

— Nu se îngroaşe gluma… dacă nu ţi le ridici singurică, fetica mea.

Şi ţipete, şi râs, şi frământare.

Fusele dormea somnul mătuşii. Fetele fierbeau de un neastâmpăr cald şi puternic. Sudoarea curgea în cârâie pe obrajii lor graşi şi aprinşi. Unele-şi sumeseră mânecile chenăruite în stacojiu şi azvârliră coadele pe spetele largi. Altele-şi desfăcură sânul pietros, care ţipa sub cămăşile întinse.

Soba dogorea.

Fetişcanele jinduiau farmecul fetelor mari. Nu îndrăzneau, cu tot zăduful, să s-arate în bună voie: abia aveau ca două mere creţeşti.

Zbenguiala ridica casa-n sus, iar Mitrana, roşie ca coaja de rac, sosi cu dovleacul într-o tavă, spart în bucăţi mari şi galbene. Aburii, groşi şi dulcegi, se încolăcea din tavă până la grinzi. Lelea Safta, lăsându-i gura apă, aruncă marama pe spate şi, de veselie, începu să cânte c-un glas prelung:

— Pentr-un măr de fată mare
Naiba aleargă călare,
Pentr-o mură ş-o răsură
De trei ori să şterg la gură,
Şi răzeşi cu răzeşie,
Şi ciocoi cu căftănie…

XII

Sultănica nu mai băga nimic în gură. Se topea pe picioare. Îngălbenise, se uscase ca iasca şi-i scoteai vorba cu cleştele. Ochii ei, drăgălaşi odinioară, în fiece dimineață erau roşii. Noaptea, cum simțea pe mama Stanca înşelată de somn, plângea năbuşit până ce pleoapele îi zgâriau luminile.

Unde o apuca gândurile, acolo rămânea, fără a clipi, cu mâinile înțepenite ca nişte bețe. Şi după ce se întunecă, pe buzele ei, crăpate şi acoperite cu pieliță pârlite, trecea câte un surâs trist şi plin de amărăciune.

Nu mai ştia de lume, nici de rugăciunea obişnuită. Să mişca ca o vârtelniță, fără să ştie, fără să vrea. Când umbla, aluneca uşor, ca umbra ce însoțeşte paşii omului.

Aşa se văd, în codrii muşcelelor, mesteceni bălai, cu frunzişul mărunt prin care tremură cerul vioriu, şi deodată, ca arşi de var la rădăcină, se scutură de frunză, se cojesc de teaca lustruită, se-ncovoie, se usucă şi pier pe nesimțite.

Sultănica, de n-ar peptăna-o mă-sa, nu s-ar mai pieptăna. Şi când mama Stanca îi desfăşură valurile de păr, negru şi des, pieptenele îi scapă din mână ca la o ciolacă, gâtul nu-i mai ține capul fără pic de carne şi, cu un glas ce abia se aude, îi zice: „Spune maichii focul tău”…

Ce nu făcuse bătrâna?… Colindase, pe furiş, prin satele dimprejur după meştere şi cărturărese. Unei țigănci dase trâmbă de nouă cămeşi ghicirea sorții pe stele, pe bobi şi pe furtuni… Dar nici leturghiile, nici descântecele, nici vrăjile nu-i scăpa copila de veştejire.

Din zvon aflase că ai scăpa ce ți-e drag dacă te-ai da în munca Ielelor. Nu c-a crezut, dar a încercat.

Într-o noapte de marți, zărind un cearcăn în jurul lunii, s-a strecurat ca o nălucă până la biserică. Apoi s-a întors sub streaşina casei. Şi ş-a presărat în creştet pământ din trei morminte. A adăstat toată noaptea, dar

Ielele n-au venit. În altă zi a înşirat toate rugăciunile, de la moşi, de la strămoşi, până a căzut jos de amețeală.

Trecu Naşterea Domnului cu sărbătorile mari, trecu câşlegiul şi cei patruzeci şi patru de mucenici. Vremea dădu în cald. Primăvara mugură şi încolți podoaba plaiului. Şi nici-o îmbunare l-alde mama Stanca.

În dimineața Floriilor, bătrâna plecă la biserică, mânată spre locaşul mântuirii d-o fărâmă de nădejde. Se dete cu inima toată cântărilor şi evangheliei. La ieşire, câteva muieri din sat făcură roată în jurul ei şi începu vorba despre cele spuse în Duminica Floriilor.

Soarele şi un vântuleț zbiceau văile. Copii desculți goneau veseli, încinşi cu ramuri de salcie slujită de moş popa. Bătrânele, păşia-păşia, țineau drumul casei, mestecând anafura sfințită.

Viața se deştepta. Mugurii crăpau. Vrăbiile, stoluri pe moliftul din fața bisericii, ciripeau cearta lor obişnuită. Şi zoriți la trai de aerul căldicel, cocoşii s-auzeau cântând să-şi rupă beregata.

Muşcelele, acoperite d-o pojghiță verzurie, abureau un fum ce să-nălța alene, clătinat de adiere.

— Jupânească Stanca, grăi Tălugianca a mare – nerăbdătoare d-a sfârşi cu cele sfinte – se vorbeşte pân sat că Sultănica merge rău cu sănătatea. Bat-o norocul de fată, prea e inimoasă! Iacă, n-are cuvânt să se prăpădească. E tânără, curățică, harnică, ce mai vrea? Pentr-o dragoste nu-şi răpune cineva capul. Ce să-i mai faci? Că d-ta ştii, nu e ea pentru întâia oară. S-a încrezut pe mână rea, da' şi lui Drăgan n-o să-i meargă strună. Azi pângăreşte pe una, mâne pe alta, până ş-o găsi stăpânul.

Mama Stanca, apucată ca de alte alea, fără să deschidă gura, o rupse la picior, aruncând mirul sfânt în noroi.

— Prefăcătorii de vulpe bătrână, îngână Voiculeasa, plecă ca o vijelie, parcă n-ar fi ştiut de patarama

Sultănichii. Țandăra nu sare departe de buştean. Aşa a încurcat şi ea în tinerețe pe Kivu, numai că fetei nu i-a fost d-a bună.

Mama Stanca intră în casă, trântind uşa de perete. Chipul ei era ca mustul de bozii. Auzul îi vâjâia ca scocul morei. La încheietura fălcilor simțea două ghiulele de plumb. Capul îi era greu. Picioarele-i înghețaseră până la glezne... Şi, învârtind ochii în cap, aruncă un fulger de privire asupra Sultănichii...

— Ai pierdut tot... ai pierdut cinstea casei! Atât ne mai rămăsese! strigă Kivuleasa, şi căzu mototol la pământ, bolborosind şi zvâcnind din picioare.

Sultănica începu să țipe. Se plecă asupra mă-sei, ce în deşert se-ncerca a mai vorbi. Bătrâna o apucă de gât. „Tot... tot... tot!" mai izbuti să zică... ş-o sărută cu focul cel din urmă...

Satul întreg îi trecea pe dinaintea ochilor ei orbi ş-o arăta cu degetul. În urechile-i surde auzi strigându-i: „Unde ți-e fala?... Credeai c-o să ție cât lumea belşugul fără căpătâi?... N-a fost curată starea d-odinioară... Sărăcia te-a pedepsit o jumătate de viață şi necinstea te cotropeşte la moarte."

XIII

La trei duminici după Sân-Petru, soarele poleia lumea în aur cald şi tremurător. Zăpuşeala, în loc d-a da lenei viețuitoarele, le zorea, le fierbea într-o mişcare veselă de sărbătoare. Belşugul împrăştia cheful pretutindenea.

Porumbiştile primăvăratice erau o podoabă. Iarba se strecura şi pe potecile bătătorite. Ogrăzile de pruni şi mere se îndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovleci se încolăciseră unu peste altul, acoperind gardurile cu foi țepoase şi mai late ca foile de lipan. Era un an cât cinci. Săturase orice râvnă. Că din vreme veche nu se pomenise

atâta prisos de bucate. Ai fi zis că fitece bob se însutise.

În fața Hanului Roşu se încinsese o horă straşnică, de săreau scântei de supt călcâie. În vârtejul jocului, salbele de galbeni împărăteşti şi icosari turceşti zornăiau la gâtul celor avute. Vâlnecele, cu fluturi sclipitori, zburau când la dreapta, când la stânga. Suratele, împodobite cu floridomneşti, râdeau izbind pământul după hihăitul flăcăilor pletoşi, rumeni de zăduf şi de sânurile durdulii. Se mlădiau rotund trupurile, dârdâind pe picioarele lor sprintene, parcă naiba gâdila astă tinerime plină de foc, ş-o arunca în sus ca p-o minge.

Trei țigani – două cobze ş-o lăută – trăgeau „mărunțica craiului", înşirând, din când în când, chiote întocmite din senin. Lăutarul se prăpădea cu firea, trântind capul şi p-un umăr, şi pe cellalt, mai ales când zărea ulcica, plină până-n buze cu vin roşu, subțire şi înspumat.

Fruntea horii era Drăgan Căprarul. Cu mijlocul încolăcit în bete, c-un maldăr de ciucuri pe şoldul drept, cu pălăria pe ceafă, ş-ascundea mândria sub nişte sprincene îmbinate. Se simțea în lauda lumii. Se răsfăța în atâtea priviri drăgăstoase.

Femeile în vârstă nu se mai săturau privindu-şi mândrețile, îndrugând mai una, mai alta, să le treacă vremea, lipite pământului.

— Numai biata Stanca se stinse aşa cum cu gândul n-ai fi gândit… şopti morăreasa. Odinioară, când sosea în toiul horei, amuțea zarva…

— Doamne fereşte, grăi moaşa Safta, cu Sultănica lăsată pe drumuri, n-a avut parte nici de parastasul de trei zile… Şi pe deasupra mai va parastase la nouă zile, la trei şi şase săptămâni; la trei, la şase, la nouă luni; la anu, la anu şi jumătate, la doi ani, apoi la doi ani şi patru luni. Cine să i le facă? Astea-s capetele creştineşti pentru mântuirea sufletului. Şi cine poate, la şapte ani, scoate oasele din sânul pământului pentru sfânta moliftă. După

şapte ani omul e curat, că e țărână. Şi țărâna cu oasele binecuvântate să vor întrupa în ziua d-apoi, mai curate ca lacrima, în fața tronului de lumină veşnică.

— Iată la Drăgan, zise morăreasa, ce proțăpit e! Da, şi joacă, bată-l pustia, parc-ar trage tighel! O să ne nuntească satul cu fata primarului. Da' nu ca zărpălatecul de fi-meu: în loc să puie şi el ochii pe vruna, d-o vreme încoace umblă craun. Sărbătorile, când îl cauți, cu hârzobul în mână. Pe cine i-o fi căşunat nu ştiu, că nu spune să-l tai…

— Lasă, cuscră, grăi Dumitra, femeie de cinci copii, cu ochii căprui, ce-i juca la fitece cuvânt. Ăsta să-ți fie necazul ăl mare, că n-ai mai vedea fir alb…

Brâul răpăia pe-ntrecute, că flăcăii ceruseră ceva bărbătesc. Puține fete-l învârteau, da-l învârteau să se ducă pomina.

XIV

Pe pieptul muşcelului dintre Domneşti şi Berivoeşti, Sultănica suia, mânând o vacă bălaie c-un vițel, ce să da pe furiş la uger şi scăpa, în mers, țâța rumenă şi asudată de lapte. Miercana mugea, întorcând capul cu nişte ochi negri, blânzi şi genoşi. Bătrânul Lăbuş îşi urma stăpâna cu credință.

Sultănica, afundată până la brâu în fâneață, mergea privind neclintit în depărtare. Slabă, galbenă, cu pielea de pe față aşa de subțire că-i numărai vinele albăstrui urzite în curmezişul tâmplelor. Ochii ei, mari din fire, păreau mai prelungi decât sprincenele, şi nu spuneau nici dragoste, nici ură, uitându-se, fără pic de credință, la cerul întins ca un zăbranic nepăsător şi vioriu.

Părăsind vatra părintească, pustie de farmecele de odinioară, tot i să înfățişa ca o minciună deşartă. Luase lumea în cap, căutând drumul muntelui Popău, unde tatăl

său îşi ţinuse la păşune turmele de oi şi cirezile de vite mari.

Voia să-şi piardă urma şi să-şi adoarmă inima ostenită.

Fânul, de leandră, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de măzăriche vârtojită, să mişca în valuri uşoare, ca o pânză îmbrebenată cu flori. Scânteioarele se ridicau cu vârful roşu. Drăgaica stufoasă răspândea, pripită de soare, un miros ca floarea de tei. Lumânărelele, drepte şi bățoase, întreceau fânul şi stau de streajă, din pas în pas, cu flori galbene şi bătute p-acelaşi picior.

Arii de fețe să împreunau în toată întinderea plaiului, desfăşurat în colnice şi văi, închis, în depărtare, de înălțimi încovoiate ca nişte brâie verzi.

Peste toată această mândrețe plutea câte un vultur, alunecând în largi rotocoale pe aripile întinse ale căror sfârcuri abia se mişcau din vreme în vreme.

Sultănica ajunse în vârful muşcelului... Privi lung la turla bisericii din sat... Şi pieri la vale, înecată în fâneața ce cobora...

Miercana mugi, şi mugetul ei se pierdu, ca un glas de jale, în adâncimea văilor.

Pravoslavnicul şi slăninile

Era odată un biet creştin sărac şi c-o droaie de copii mărunți. Toată avuția lui era gura femeii şi a copiilor, care țipau de fitece. Guri flămânde, şi pace bună!

Bietul creştin, ce făcu, ce drese, s-alese de sfântul crăciun c-un porc gras. Crăciun fără porc, Paşte fără ouă roşii şi nuntă fără lăutari nu intră în capul românului.

La Ignat vru să taie porcul. Dar cu cine? Muierea lui era cu mâinile legate. Un' s-o lase copiii? Copiii, ca copii mărunți, se adunaseră împrejurul ei, şi cel mai mic sugea mereu ce mai avea de stors din țâțele ei slabe.

Se suci românul, se învârti, dar n-avu cu cine tăia porcul.

Nevoia îl făcu să se gândească la vecin, un vecin ciudat de tot. Bătrân, singur cuc, uscat, ducând o viață de pravoslavnic, de pusnic, de sfânt în toată legea, bombănind toată ziulica Viața Sfinților părinți.

Şi de, bietul creştin adeseori se gândise: „Într-una, într-una, cruci peste cruci; cine face într-una cruci ca crucea se usucă".

Dar, neavând încotro, chemă pe bătrânul pravoslavnic ca să taie porcul.

Tăiară porcul.

Aprinseră un foc de paie cu câteva găteje; îl pârliră, îl frecară cu cărămida; îl spintecară; slăninile le făcură în patru şi le atârnară în podul casei.

La urmă, românul, mulţumit, vroi să dea câteva bucăţi de carne pravoslavnicului. Bătrânul îşi făcu cruce, se cutremură şi cu nici un preţ nu voi să primească, zicând c-un glas de mucenic:

— Lasă, lasă, omul lui Dumnezeu, că pentru Dumnezeu am muncit.

Ei, dar cine-mi fusese omul cu crucile!

De lăcomia dracului, când eşti lacom, nici crucile, nici vieţile sfinţilor nu te scapă. Uite aşa, îi rămăsese pe suflet slăninile, groase ca un lat de palmă. Le simţea pe limbă şi în cerul gurii.

Pravoslavnicul aşteptă până după miezul nopţii fără să închidă ochii, trudindu-se cu gândul cum să şteargă slăninile spânzurate în podul casei.

Se gândi el ce se gândi, şi înainte cu „Doamne-ajută” şi cu Sfânta Scriptură.

Când ajunse la uşa vecinului, vecinul sărac, rupt de oboseală şi ghemuit de frig, dormea dus, cu nevasta şi cu copiii, claie peste grămadă.

Cucernicul bătrân vru să încerce cât de adânc le e somnul şi, bătând tare în uşă, zise:

— Deschideţi voi uşile, şi vi se vor deschide vouă porţile raiului!

Aş! bieţii oameni dormeau duşi. Nu se auzi nici pis. Unul barim să se fi întors dup-o parte p-alta. Ei, e greu să ai năravul d-a te învârti cânt îţi rămâne spatele gol. Şi ei abia se potriviseră, spate în spate, cu nasul în velinţele zdrenţuite.

Văzând cucernicul bătrân că dorm cu toţii ca nişte

bolovani de piatră, începu şi hâț în dreapta, hâț în stânga, până descuie uşa omului. Înlăuntru – iar ca să vază cum dorm – o luă popeşte, făcând cruci late:

— Acesta este întunericul cel vecinic şi scrâşnirea dinților!

Şi nimic, nici o scrâşnire de dinți.

Cucernicul iar îi trase o cruce şi puse mâna pe bărbat, şi-l hâțâi, cântând prelung şi tare:

— Balaurul acesta pe care l-ai zidit a-l batjocori pre dânsul!

Aş! pace! Parcă era mort balaurul acesta.

Dibuind până la capătul celălalt al patului, dete peste muiere şi zise:

— Marea aceasta, este mare şi laaaatăăă!

Învârti mâinile pe deasupra copiilor!

— Acolo, juvini mari şi mici, mari şi mici… corăbiile umblă!

Şi încredințându-se că dorm toți ca nişte buşteni, se duse în tindă, orbăcăi până înnemuri scara şi, aşezând-o la gura podului, zise prelung şi pe nas:

— Aceasta este scara pe care, pe care, văzutu-o-a Iacov în vis, şi îngerii Domnului se suiau şi se coborau…

Se sui în pod şi puse mâna pe slănini.

— Suitu-te-ai la înălțime şi robitu-ai robiiiimeee!

Dar hop, ce cu gândul n-ar fi gândit, când voi să se coboare pe scară, tremurându-i mâinile, de frică şi de frig, îi scapă o slănină. Slănina răbufni în nişte străchini şi le sparse cu mare zgomot, să se fi deşteptat şi pietrele.

Şi pravoslavnicul făcu o cruce şi zise:

— Întristat este sufletul meu până la moarte! Doamne, păzeşte-mă de ceasul acesta şi mă izbăveşte de cel rău!

Omul din casă se deşteptă, aprinse o lumânare şi, văzând scara la gura podului şi o slănină trântită jos, ridică toată casa în sus, înhăță un retevei şi se repezi pe scară.

Pravoslavnicul, speriat, rupse învelitoarea ca să scape şi zise cu glasul tremurând:

— Ruptu-ai sacul tău, Doamne; şi m-ai, m-ai încins cu veselie!

Hoțul de păgubaş în pod, pravoslavnicul pe casă. Când să sară:

— Şi şchiopii vor sări ca corbii!

Şi bâldâbâc jos.

Păgubaşul după hoț. Fugi pravoslavnicul cu slăninile, fugi păgubaşul. Şi zvârrr! românul cu reteveiul după cucernic şi-l pocni în cap. De unde, hoțul să cază?!

Şi de durere, gonea de-i sfârâiau picioarele!

Şi trecându-şi mâna prin păr şi dând de sânge:

— Unsu-ai, Doamne, cu unt, cu untdelemn capul meu!

Şi bietul păgubaş, auzindu-l şi văzând că nu-l mai ajunge, se opri locului, încrucişă mâinile pe piept, dădu din cap şi zise şi el cu glas lung, făcând după glasul pravoslavnicului:

— Adevăr zic vouă, că hoțul fuge mai uite decât păgubaşul...

Fata moşului

Copiii cutreierau voioşi via părăginită. Un şir, ținându-se cu amândouă mâinile de mijloc, se încolăcea, strigând de frică să nu-i înhațe „mama-gaia”. Fetele începuseră „de-a ulciorul”.

— Cum dai ulciorul?
— Cum îl vezi,
cu ochii verzi,
ş-o lingură de păsat,
să nu zacă de vărsat.

Sub castani, oamenii stau de vorbă. Numai moş Doroftei judecă cel din urmă clondir şi-l stoarce, picătură cu picătură.

— Aşa să se scurgă ochii fetelor după mine.

— Ei, aş! ți-ai trăit traiul, ți-ai păpat mălaiul, zise una dintre femei. Mai bine ne-ai spune câte ceva, da mai altfel, nu ca nea Tămădueanu.

— Hai să spunem ghicitori, zise Doroftei, începând a cânta, legănând capul, cam fără voie, aci pe-un umăr, aci pe cellalt.

Şi lumea se grăbi a-i da de nimic ghicitorile lui.

— Bulgăraş de aur, joacă pe piele de taur?

— Soarele.
— Nuia vâjâia, ocolii țara cu ea?
— Gândul.
— Şervet vărgat, pe Dunăre aruncat?
— Şarpele.
— Minți, moțato!
— Curcubeul.
— Ei, aşa, aşa mai merge.
— Sus copaie, jos copaie, la mijloc carne de oaie?
— Scoica.
— Hudurabaie-baie, bună de bătaie?
— Toba.
— Ce e mic, mititel, îşi îndreaptă Vodă hainele pentru el?
— Puricele.
— Eh! grăi moş Doroftei cam supărat, am să v-astup cloanța la toate. Ghiciți acuma, de vă taie capul, de nu, să-l tăiați voi pe el:

Din pulpă născută,
pe claie aruncată,
de vultur răpită,
de babă robită,
la domnie-ajunsă,
de țigancă tunsă:
călugăraş mă făcui.

Ce să fie? Ce să fie? Toți se uitau lung unii la alții. Cei mai pricepuți se codiră la răspuns. Vedeau ei că nu e glumă cu tata Doroftei. Tot bătrânii ştiu mai multe, nici vorbă. Câteva fete mari, necăjite de râsul lui Doroftei, cercară s-o brodească cum le-o trăsni prin cap.
— Nu e nunta? întrebă una din ele.
— Tu o să te călugăreşti după ce te-oi mărita, zise râzând Doroftei, şi-şi şterse fața de sudoare.

— Ba e curat „minciuna”, zise alta.

— Minți tu, fără să vrei, c-aşa fac proastele. Tu n-o să te măriți decât când te-oi lua eu.

Aşa-i spuse ăsteia tata Doroftei, şi-o mângâie pe sub bărbie, că nu era tocmai o glumă dulce, mai ales pentru o fată mare, frumoasă, harnică şi cu zestre.

— Ei, să vă desluşesc tot eu, că tot eu de nu v-oi desluşi. Şi nu e de mirare, urmă Doroftei, că pe când vă năşteați voi, eu însuram flăcăi, măritam fete, beam o butie, luam o casă în spinare, atingeam cerul cu deştul şi țineam douăzeci ca voi la subțioară, treizeci în brâu şi-o sută în sân. Iacă, e un basm cu ghicitoare vorba mea şi, de vreți, am să vi-l spun, dacă mi-o face poala căpătâi o fată frumoasă.

— Mai e vorbă? Vrem, vrem!

— Uite, vin’ la mine.

— Ba la mine!

— Ba la mine, că-ți caut în cap!

— Ba la mine, că-ți aduc apă de la „Susana” să-ți fac o turtă cât toate zilele.

Aşa îl rugară fetele pe bătrân, întinzându-l toate de mânecă. Doroftei îşi plecă capul în poala Marichei şi începu să povestească.

„Pe vremea când se înnodau iepurii de coadă şi iepuroaicele îşi spălau mustățile în vârful stejarilor, în nu se ştie ce parte de loc, o babă şi-un unchiaş îmbătrâniseră fără să aibă copil.

Bani aveau, bucate aveau, cirezi de boi şi herghelii sumedenie. Unde zgâriau pământul, scoteau galbenul, că nici nu mai ştiau ce să-şi mai facă capului de atâta avuție.

Într-o zi, baba trânti de la gură lingura cu zeamă şi aduse vorba aşa:

— Da’ bine, bărbate, ce ne foloseşte nouă, unor bătrâni, atâta bogăție? Mai bine am fi săraci lipiți, fără petic de cămaşă în spinare. Barem atunci ne-am trudi

pentru gură. Dar aşa, bogaţi, putrezi de bani, şi să n-avem noi un copil măcar care să ne zică „tată” şi „mamă” şi să ne închidă ochii când o fi să ne ducem?…

— Lasă, femeie, grăi unchiaşul, nu te mai amărî, că o da Dumnezeu să dobândim şi noi unul… Cine ştie… Minunile de-aia sunt minuni…

— Aida-de, dacă n-a dat Dumnezeu până acum, nu mai dă de-aci înainte. Mai bine ar fi s-o ştergi mâine din revărsatul zorilor la Sfânta Vineri, milostiva, că aşa am visat eu ăst-noapte.

— Bine, mătuşă, bine, m-oi duce pân’ la sfârşitul pământului, numai s-avem şi noi un copilaş care să ne râdă şi să ne plângă în casă, că mă topesc şi eu ca şi tine de-atâta pustietate.

A doua zi unchiaşul se sculă cu noaptea în cap. Puse şaua pe Murga, o înstrună bine, încălecă şi o şterse, luându-şi rămas bun de la babă.

Şi merse, merse, şi trecu ape limpezi şi felurite, care aci curgeau drept, două-două, ca urmele carului, aci se răsfirau şi se rotocoleau pe după dealuri, pierzându-se unele spre răsărit, altele spre apus.

Şi lăsă în urma lui împărăţia florilor, a păsărilor şi a piticilor, unde cei mai mari sunt cei mai mici. Şi tocmai când se gândea că lumea de-acolo încolo n-o să mai fie ca lumea, iar dete peste oameni ca şi dânsul.

— Un’te’ci, moşule? îl întrebară nouă fraţi, tot unul şi unul, care se trudeau la arătură cu nouă boi cu coarnele aurite.

— Mă duc, taică, să-ntreb pe Sfânta Vineri ce să mă fac eu. Că mi-a dat Dumnezeu de toate, numai copii nu, şi mai bine mi le lua pe toate şi-mi dăruia un copil.

— Moşule, să spui şi de noi că întindem de dimineaţă până seara, cu nouă boi, şi brazdă tot nu facem. Se înfige fierul plugului adânc şi spintecă în sus, apoi alunecă pe deasupra ţelinei ca un călcâi pe gheaţă. Moşule, da’ să nu

uiți!

— Bine, tată, bine. Mai merse ce mai merse, şi întâlni un flăcău, voinic, să fi spart pietre-n pumni. Şi cât era de namilă şi de rumen, sta despuiat şi lungit pe-o rogojină la umbra bălăriilor.

Cum văzu pe bătrân, vru să îndruge ceva, şi cum deschise gura, gura – clanț, falcă pe falcă. La urma urmelor, se frecă bine la ochi, căscă zdravăn, de i se văzu omuşorul şi, clefetind buimăcit de câteva ori, izbuti să spună, mai mult pe nas:

— Aba… Moşule… Încotro?… Un'te'ci pe-aşa zăpuşeală?…

— Iacă, taică, sa întreb şi eu pe Sfânta Vineri ceva de mine şi de mătuşa mea.

— Că ce bine ai face s-o întrebi şi de mine. Zac… gol puşcă… numai c-o rogojină… aci sub mine… aci-n spinare.

Şi căscă, din căscat în căscat, până-l trecură lacrimile. Şi-i căzu capul pe spate şi începu să horcănească parcă n-ar fi dormit de când lumea.

Şi tot aşa gonind goană de voinic la vreme de bătrânețe, nemaiținând socoteala zilelor ş-a săptămânilor, sosi la un deal nalt, cu fân ca mătasea de moale şi cu flori să le fi cules de-a încălarele. După ce sui dealul, dete peste o apă întinsă, liniştită şi sclipitoare ca o oglindă, din mijlocul căreia se ridică un glas ca de om:

— Moşule, moşule, nu trece aşa trecător, ci spune şi de mine, acolo unde te duci, că lată sunt, limpede sunt, adâncă sunt, şi peşte tot nu fac.

Mai apoi, un păr verde şi frumos:

— Moşule, să spui şi de mine, că nalt sunt, frumos sunt, că înverzesc, înfloresc şi mă scutur, şi pere tot nu fac.

La urma urmelor, din fundul unei fântâni:

— Moşule, de-ai simți şi foc în cerul gurii, să nu te

pleci la izvorul meu. M-ai blestema şi tu ca toţi care au trecut pe lângă mine. Mai bine ţi-ai căta de drum şi-ai întreba pe Sfânta Vineri, milostiva, că de ce izvorul meu, limpede ca roua şi rece ca gheaţa, codeşte gura călătorilor şi pleacă toţi bombănind: „Mai bine am fi băut dintr-o mocirlă, zvânta-ţi-ar Dumnezeu apele tale amare şi spurcate!”

Abia când i se mai ţinea viaţa într-un fir de păr, ajunse unchiaşul la poarta de argint a Sfintei Vineri. Şi cum se apropie de ea, Murga se trase înapoi spăimântată de-aşa mândreţe, c-o fi având dobitocul abur în loc de suflet, dar văzul e tot văz.

Peste porţi, mai dincolo de ele, un palat în lumini de toate feţele, că nici penele de pasăre măiastră, nici noaptea cu spuzeala de stele, nici zorile cu revărsatul lor, nici curcubeiele n-ar fi întrecut acest palat, minunea minunilor.

În pragul porţii bâzâia o albină, care se roti o dată şi trecu în pasăre, se roti a doua oară şi se prefăcu într-o ciută, se roti a treia oară şi se prefăcu într-o fecioară albă ca laptele, cu părul ca un abur auriu.

— Intră, îi zise ea, intră, că trebuie să fii om bun, altfel, fără să vreau, m-aş fi prefăcut într-o căţeluşă c-un dinte de fier şi cu altul de oţel şi te-aş fi făcut praf şi fărâme.

Sfânta Vineri, după ce ospătă bine pe unchiaş, îi dete trei mere de aur şi-i zise:

— Iacă, moşule, merele să le mănânce baba, iar cojile să le dai Murgii, şi vi se va împlini dorinţa, că ştiu ce vânturi te-au adus pe la mine.

Unchiaşul îi sărută poala şi se şterse cu o cută pe la ochi, îi sărută mâna dreaptă, i-o puse la frunte, apoi o întrebă şi de ce întâlnise în drum. Şi Sfânta Vineri îi răspunse ce se cuvenea fiecăruia. Moşul, nemaiputând de bucurie, întoarse Murga şi o luă spre casă. Când zări fântâna, fântâna, de departe, îl întrebă:

— Moşule, da' de mine ce-a zis?

— Că până nu ți-i scoate comoara de argint de lângă izvor, apă bună n-ai să ai.

— Moşicule, fă bine şi pune mâna pe-o cazma şi scoate-mi pustia de comoară.

Unchiaşul uşură fântâna. Sorbi o gură de apă limpede, rece şi bună, şi luă o desagă cu bani şi plecă.

Merse ce merse, şi zări părul. Nici nu-l zărise bine, şi părul începu să strige:

— Moşule, de mine ce-a zis? Moşule, de mine ce-a zis?

— Că până nu ți-i scoate comoara de galbeni de la rădăcină, pere n-ai să legi în vecii vecilor.

— Taică moşule, pune mâna pe cazma şi îndură-te de mine. Moşul, cioc-boc, până dădu de buzele cazanului. Şi când îl scoase de-o şchioapă, părul înflori. Când îl scoase de două palme, părul se scutură. Iar de-l scoase pe de-a întregul, părul legă pere care crescură cât pumnul, se pârguiră şi se coapseră galbene-ceară.

Unchiaşul mâncă o pară dulce ca mierea, umplu cealaltă desagă cu galbeni şi plecă.

Când dete la apa adâncă, limpede şi lucie ca o oglindă, din mijlocul ei se ridică un glas jalnic:

— Moşule, da' de mine ce-a zis? Moşu tăcu.

— Moşule, moşule, da' de mine ce-a zis? Moşu tăcu. Şi tocmai din vârful dealului, se întoarse şi strigă, dând vânt Murgii:

— A zis că până nu-i îneca om, peşte n-ai să faci. Şi apa să repezi năprasnic, să-l soarbă, şi mai multe nu. Dar abia ajunse să umezească creştetul dealului, şi se prăvăli clocotind iar în matca ei, strigând de băgase spaima în moşul, care gonea năuc.

— Ah! hodorog şiret, căci n-am ştiut! Întâi pe tine te-aş fi răpus! Unchiaşul nu se opri decât lângă namila de voinic despuiat, care sforăia dus, întins pe rogojină.

— Hei, voinice, cică ți-o fi de-atâta somn! Sfânta Vineri

mi-a spus că, de nu vei munci, n-ai să rămâi nici cu rogojina aia de sub tine.

Leneşul se învârti pe partea cealaltă, crăpă ochii, căscă de trei ori în şir şi bombăni amețit:

— Cată-ți de drum, că de n-ar fi să mă scol în picioare, ți-aş arăta eu… Apoi aşa leac de sărăcie ştiam şi eu… Şi închise ochii şi aţipi şoptind: Uf! da' multă vorbă!

Şi dădu Dumnezeu un soare de frigea pământul şi asudau pietrele. Unchiaşul mâna, mâna. Şi calea nu se mai isprăvea. Şi foamea îl leşuia. Şi setea îl ardea. Tocmai acum înțelese că el călcase în gura lăcomiei. În loc de apă din fântână, luase arginți, în loc de pere din păr, luase galbeni.

— Stăpâne, n-o mai duc, dă-mi ceva pe cerul gurii, zise Murga. Unchiaşul, nemaiavând încotro, scoase un măr de la Sfânta Vineri, îl mâncă, iar cojile le dete Murgei.

Mai merse ce mai merse, şi abia se mai ținea pe şa, şi Murga abia se mai ținea pe picioare.

— Stai, zise moşul, oi spune mătuşii că numai un măr mi-a dat Milostiva. Şi mâncă şi pe-al doilea.

Dar de ce mânca, de ce foamea creştea şi merele i se păreau mai bune. La urma urmelor, îşi dădu el un pumn în cap, dar mâncă şi pe-al treilea măr.

Cât înghiți cea de pe urma felie, îl apucară căldurile şi rămase greu în pulpa piciorului drept.

Pulpa creştea, Murga se umfla (apucase şi ea din cojile merelor) şi drum mai era.

Când întâlni pe cei nouă frați, care trosneau cu biciul în spinarea boilor, şi brazdă nu mai spărgeau, le grăi, ținându-şi drumul:

— Mi-a zis Sfânta, oameni buni, că până nu veți dejuga pe muma ălor opt boi, brazdă n-o să trageți, că omenie fără hărnicie se mai poate, dar hărnicie fără omenie, ba.

Ajungând unchiaşul acasă – abia târându-şi piciorul – spuse babei tot, din fir până în aţă. Şi plânse baba ce

plânse, apoi se-mbună, că tot o să aibă un copil, fie şi din pulpa moşului.

Pe unchiaş îl apucă facerea în mijlocul câmpului. Când îi plesni pulpa în două, sări din icrele lui o fată cu părul de aur, ce strălucea ca soarele, şi mirosea ca sulfina, şi tremura ca brebeneii ciufuliți de vânt, şi zicea c-un glas dulce de te topea: „Tată, mi-e frig!" Unchiaşul, zăpăcit, o culcă într-o căpiță de fân şi alergă să-i aducă un zăbun moale ca s-o înfaşe. Dar n-apucă să se întoarcă, şi un vultur, din albastrul cerului, îşi strânse aripile şi căzu glonț pe căpiță, răpi fata şi se pierdu în zarea de la răsărit.

Departe, departe, vulturul i-a clădit un cuib de puf în vârful unei sălcii pletoase ce se oglindea într-un pârâu argintiu. Vântul s-o răcorească, salcia s-o legene şi pârâul s-o descânte.

Aşa crescu fata până se făcu mare. Că „tata vultur" îi aducea câte-n lună şi-n soare, sângele murelor, mustul strugurilor, mierea albinelor şi miresmele florilor.

Într-o zi veni de la împărăția vecină o slugă domnească să adape, sub salcie, pe bidiviul împăratului. Calul plecă nările la pârâu şi începu să sforăie şi să arunce bulgării de sub copite. Auzind aceasta, împăratul trase o ceartă robului şi-l trimise iarăşi la pârâu cu calul de căpăstru.

— Uite-te bine, prostule, c-o fi văzut calul ceva, nu se sperie el de florile mărului…

N-apucă să plece, şi se şi întoarse, spunând împăratului că în apă se vede chipul unei fete cu părul de aur, aşa de frumoasă, că la soare te poți uita, dar la dânsa ba.

Împăratului pe loc îi rămni inima. Adună pe toți ai curții, ca să vadă cum să aducă în palat aşa minune. Dintre toți ieşi o țigancă, bătrână, zbârcită şi urâtă, şi vorbi aşa:

— Luminate împărate, să-mi dai un car cu boi, nişte pirostrii, o cremene cu amnar, o tingire, mălai, sită, peşte

sărat ş-o ploscă cu vin vechi, şi ți-o aduc eu cum nici că te-ai gândi.

— Dați-i ce cere, zise împăratul. Dihania bătrână opri carul sub salcie şi începu să se văicărească, de hoață ce era.

— Vaaai! vai! Păcatele mele… Că mult mi-e foame… Şi pustiii de ochi m-au lăsat. Cum să fac eu mămăligă! Vaaai! vai!

Şi puse câteva găteje şi dădu s-aprindă iasca, dar izbi cu amnarul în unghii.

— Nu aşa, mamă, zise fata din salcie, făcându-i-se milă.

— Da'… cuuum, mamă?… Nuuu văd, mamă… Că m-au lăăsat pustiii de ochi…

Şi pirostriile le puse cu picioarele în sus, căldarea o răsturnă cu gura în jos, mălaiul îl turnă alături de sită.

— Nu aşa, mamă, nu aşa, zise fata cu părul de aur.

— Da'… cuuum, mamă?… Nuuu văd, nu văd… Dăă-te jos, mamă… Fiiie-ți milă de-o biată bătrână… făără ochi… făără vedere…

Fata se dete jos din salcie. Aprinse focul. Puse de mămăligă şi-i întinse masa.

— Ține-mi de urât, bunico, zise dihania, şi gustă şi dumneata, cucoană bună şi blajină, din peştele meu.

Fata o ascultă şi mâncă cu poftă peşte sărat. I se făcu sete. Baba îi întinse un pahar de vin, două, trei, până o ameți ş-o culcă în poală, să-i caute în cap, „c-aşaaa se cade la cucoanele mari".

Pe biata fată o fură somnul şi adormi tun. Bahnița o puse în car şi, bătând să omoare boii, o aduse la tronul împărăției.

Când se deşteptă fata, plânse ce plânse, până ce se mângâie, că împăratul o îmbrăcă în mătăsării, o plimbă în caleşti şi-i făcu toate voile.

Dar n-apucă nici să aibă un cucon, şi, într-o zi, o altă

haină de cioară se furişă pe lângă ea şi-i şopti în ureche:

— Măria-ta, măria-ta, o să naşti un copil mut şi orb, că te-a fermecat ţiganca care te-a robit. Vino cu mine în grădină, să te descânt.

Împărăteasa se înduplecă. Ce făcu, ce drese, ţiganca o adormi cu capul în poala ei. O tunse frumuşel de podoaba părului, se tunse şi pe ea de părul ei de porc şi, cum îşi puse acele cosiţe, ca nişte beteli de aur, pe loc se şi prinseră, ş-o şterse p-aci încolo. Iar împărăteasa rămase cu capul pe iarbă.

Când se deşteptă şi se văzu tunsă, plânse până ameţi şi plecă pe drum, încotro or duce-o picioarele.

Când îşi văzu împăratul pramatia de împărătească, neagră tăciune, spaima copiilor, crezu c-a pârlit-o soarele, după cum spunea ea, că n-avea ce să-şi facă capului văzând-o cu pletele de aur.

Împărăteasa adevărată luase lumea în cap. Pe drum întâlni un călugăraş, îi dădu veşmintele ei şi îi luă rasa şi caucul lui. Plecă înainte şi ajunse la stâna împărăţiei. Acolo, la un foc cu vâlvătăi, baciul şi ciobanii spuneau ghicitori, care de care mai împeliţate.

— Ia spune şi sfinţia-ta una, părinte călugăraş, îi zise baciul.

— Să spun, de ce nu, dar ghicitoarea mea e cu legătură mare. Dacă veţi ghici-o, să-mi luaţi rasa şi caucul, dacă nu, să vă iau eu turmele de oi.

— Bine, răspunseră ciobanii. Călugăraşul deschise gura şi zise:

Din pulpă născută,
pe claie aruncată,
de vultur răpită,
de babă robită,
la domnie-ajunsă,
de ţigancă tunsă:

călugăraş mă făcui.

O fi tunsă… O fi rasă… Că hâr… Că mâr… Ciobanii nu ghiciră, şi călugărul le luă turmele de oi şi-i lăsă cu buzele umflate.

Călugărul merse ce merse şi ajunse la cirezile şi la hergheliile împărăteşti, şi iar se legă cu ghicitoarea şi luă şi cirezile, şi hergheliile. Şi porni mai departe.

Atunci, dădură năvală ciobanii, văcarii şi herghelegiii la împăratul şi-i spuse că un călugăr, frumos de pică, c-o ghicitoare, le-a luat turmele, cirezile şi hergheliile, ş-a pornit cu ele, tânguind mai mult ca o femeie decât ca un călugăr.

Pe loc împăratul porunci la doi cetaşi să întoarcă călugărul din cale, ca să-i spună şi lui ghicitoarea pe care nimeni nu putu s-o dovedească.

Când se înfăţişă călugărul, toţi rămaseră înmărmuriţi de frumuseţea lui şi se uitau lung, dându-şi ghiesuri:

— Da' unde-i sunt mustăţile?

— Da' n-are barbă?

— Uh! ce ochi!

— Păcat că e prea gros!

— Păcat că e călugăr!

— Ei, rogu-te, părinte călugăraş, zise împăratul, şi nu-şi mai lua ochii de la el, ia spune-ne şi nouă ghicitoarea cu care ne-ai luat avuţiile. Călugărul începu:

Din pulpă născută,
pe claie aruncată,
de vultur răpită,
de babă robită,
la domnie-ajunsă,
de ţigancă tunsă:
călugăraş mă făcui.

— Cum? cum? Mai zi o dată.

— Dă-l încolo de hoțoman! Ce te uiți în gura unui şiret… zise cioara de împărătească, albind ochii în cap. Împăratul îi întoarse spatele supărat, şi iar la călugăr:

— Mai spune, tată, mai spune o dată ghicitoarea. Părintele călugăraş mai spuse o dată ghicitoarea şi, pipăindu-se cu binişorul la cingătoare, începu să cânte:

— Copilaşul mamei,
dormi şi nu mai plânge,
că rasa nu strânge;
că rasa-i de jale
nu pentru matale;
caucul nu-i greu
pentru capul tău,
nici pentru al meu…

Aşa cântă şi-şi azvârli caucul din cap, iar din creştetul capului pân' la brâu se desfăcură valurile de păr mai strălucitoare ca lumina soarelui.

Împăratul îşi cunoscu pe adevărata lui împărătească, îi dădu în genunchi şi-i plânse pe iminei.

Dar ca o fiară se răsuci pe loc şi, umflând pe cioara haină, care se gogoțase pe tronul împărăției, porunci ca iataganele s-o hărtănească, găilor s-o dăruiască şi vântului s-o risipească.

Şi încălecai pe-o şa şi vă spusei d-voastră aşa. Şi încălecai pe-o…"

— Ho! Ho! oprea la basma, tată Doroftei, că mai sunt p-acilea şi fete mari, zise Țuguia. Şade rău. Nu fi slobod la gură. Aici nu e cumetrie cu chef şi cu lăutari.

— Aide, treacă-meargă ş-asta de la mine, mormăi Doroftei, să isprăvesc fără isprăvit, deşi mă ciupeşte gluma de limbă parc-aş fi luat în gură un furnecai întreg.

— Tată Doroftei, dar baba şi unchiaşul, dar vulturul ce

s-au făcut? întrebă un copilandru care ascultase pitulat după Marica.

— Aci fuseşi, ciufule? răspunse bătrânul. Nu mai poți după poveşti şi basme; copiii se joacă, şi tu pândeşti vorba cu urechile ciulite. O să visezi la noapte şi iar o să deştepți pe mă-ta din somn. Dar cine poate să răspundă la ce întrebi tu? O să ajungi rău, că prea vrei să ştii multe! Aşa e basmul. Baba, moşul şi vulturul or fi crăpat de dor, şi pace bună!

— Mamă, mi-e foame, hai acasă, zise un alt copil, ca de patru ani, şi se plecă la urechea mă-sei şi-i şopti încetinel.

— Ce ți-a spus, mamă Floare, spune drept! întrebară câteva fete mari, râzând să se prăpădească.

— Uite, băiat mare, şi cere țâță, ați mai pomenit una ca asta?...

— Bravo! nu ți-e ruşine, flăcău de însurat, şi adormi cu botul în sânul mă-tei.

— La şcoală, nu la țâță! Nu ți-e ruşine!

— Să-ți pui sabur, zise Doroftei.

— Am pus şi l-a spălat, răspunse Floarea. Iar copilul, ruşinat, fugea plângând spre casă, ne-ndrăznind să se mai uite îndărăt.

Scăpătase soarele. Adierea clătina frunzele castanilor. Copiii, aprinşi la față de zbenguială, se adunau unul câte unul, lăudându-se fiecare că pe el nu l-a luat „mama-gaia", pe el nu l-a tăiat „hâra" şi nu l-a făcut porcar, că nimeni n-a fost mai grozav ca el în tot jirul.

În depărtare se-auzeau pocnete de bice. Erau grânarii. Sărbătoarea i-apucase pe drumuri.

Se sculară cu toții de la umbra castanilor ş-o porniră în cârduri spre casă. Bărbații, tăcuți, gândindu-se pe-a doua zi. Femeile vorbeau de leacuri.

— Aş! Untul de sunătoare nu e aşa de bun pentru bube, tăieturi şi zgaibe ca pătlagina.

— Foile de leandru, oricât le-ai fierbe în apă sărată, tot

mai bună e țintaura pentru friguri.

— Socul, macul, salcâmul şi coada-şoricelului sunt pentru tuse.

— Pânza de păiajene dezumflă obrinteala.

— Aş! Orice umflătură e mai bine s-o moi, s-o răsufli cu abureală de bozii, cu ceapă coaptă şi cu oblojeli de lipan.

— Pe Ancuța, gropăreasa, a aruncat-o în apă rece, şi parcă i-a luat cu mâna lungoarea.

— Cătană şi-a descântat dălacul, şi l-a stropit cu apă ne-ncepută, fermecată de vestita Trandafiră, şi degeaba, a trebuit sa se ardă cu o muchie de bardă înroşită, altfel nu scăpa.

Aşa mergeau agale, spunând fiecare ce-o tăia capul. Şi sănătate, mulțumire, veselie.

A doua zi le aştepta lucrul, de dimineața până seara, şi ele îl aşteptau cu drag.

Copiii zburdalnici goneau înainte, cântând, fluierând şi aruncând cu bulgări „care mai departe”. Cei cu praştia şi-ascultau piatra cum piuia, ca un glonț scăpat din carabină. Începuse a însera.

Găinuşele bâzâiau, zburând greoaie, şi copilele alergau după ele să le prindă cu şorțul. Licuricii şi-aprindeau scânteile de argint.

Şi acea liniște adâncă, întinsă peste toată mahalaua, aui de țipetele copiilor când zăriră primul liliac care gonea, cotiş, de-a lungul ulițelor.

Cu toții începură să azvârle căciulile în vânt, cântând:

— Liliac, liliac,
trage noaptea la conac!
din clopotnița bătrână
hop o data!
hop de două,
pân’ la nouă…

Liliecii dacă scapă
sub căciulă fac calpacă.

De-atunci tot să fi trecut cincisprezece ani, şi pe-aceeaşi streaje am intrat, pe-aceeaşi cărare m-am strecurat, şi n-am mai văzut mândreţea de-odinioară…

Sorcova

I

Troienele se ridicau namilă până în tinda creştinului. Vântul spulbera fulgii de zăpadă în vârteje şi stoluri, repezite în lungul ulițelor, sparte la răspântii şi împrăştiate fără căpătâi în largul maidanelor de la Olănita. Pârtia nu se mai cunoştea. Zăpada îți trecea de glezne şi mai bine.

Fumul căminelor, zăpăcit de bătaia crivățului, se zvârcolea pe loc şi, ca şi cum ar fi fost sorbit de vetre, se prăbuşea îndărăt pe gâtul coşurilor. Mahalaua înțepenise îngropată în troiene.

Nu se pomenea nici gură de om, nici lătrat de câine. Aşa An Nou, aşa Sân-Vasile, să-l hărăzească Domnul vrăjmaşilor noştri, că şi de-ai avea tufă în bătătură, uiți şi de topor, te dai cât mai afund în plapumă, îți răstorni toate țoalele în spinare, şi tot gheață rămâi din tălpi până la creştet.

Taraful lăutarilor, al lui Sotir Ciupitul, țambalagiul Olănitei, împodobise din preziuă un cap de porc cu tibet conabiu şi albastru, cu busuioc şi cu cercei roşii în amândouă urechile, şi mi-i vârâse, în dinții rânjiți, un

trandafir umplut cu tocătură rumenă.

Toți aşteptau să vadă astă grozavă „Vasilcă”, şi nimeni n-o mai vedea, deşi trecuseră ca la trei ceasuri de când se luminase de ziuă.

Nu se pomenea nici de sorcovăială, după cum s-ar fi cuvenit de la moşi, de la strămoşi. Ți se prindea pleoapă de pleoapă, nară de nară, falcă de falcă, degera oul în găină de ger ce se pornise.

— N-am putea duce l-alde biata Bălaşa ceva curmeie de viță şi vreascuri ujujite? zicea mama Arghirița fetei-mari ce învârtea mămăliga între genunchi şi se ştergea la ochi din pricina fumului. Biata Bălaşa! o fi amorțit cu copil cu tot! Săracă lipită, bolnavă că nu se mai poate târî, văduvă, cu copilul gol puşcă, pe aşa cățea de vreme, nu ştiu, zău, de şi-o mai înnoda zilele… Scoală, Irino mamă, pune pe tine cojoaca ta şi dulama mea şi du-te de vezi, îi abureşte coşul a fum?

Irina lăsă făcălețul în mâna mă-sei, se strecură pe prispa din jurul pereților până la spatele casei, apoi se întoarse într-un suflet în tindă, se scutură de omăt şi sări pe vatră.

— Nu e, mamă, nu e fum, nu e nimic; geamurile – înghețate tun, cu frunze geruite, de nu le-ai răzui nici cu custura.

— Grăbeşte, Irină, să-i duci ceva găteje, nițică mămăligă şi ceva fiertură; să le aprinzi focul cum ăi şti, să le pui masa, c-or fi flămânzit; şi e mai mare păcatul să ştii pe femeie cu copilaşul ăla pocâltit şi degerat la o zi aşa de mare!

II

Zăpada îi pătrunsese în tindă; vântul îi cânta prin crăpăturile uşii parc-ar fi vuit în duba mare; şi Bălaşa era întinsă în pat, învelită c-o plapumă veche, soioasă şi ciuruită cu găuri prin care ieşeau gheomotoacele de lână

neagră. Pe picioare îşi trântise două scovergi. La sân îşi ghemuise copilul îmbrăcat cu nişte zdrenţe de pantaloni, c-o scurteicuţă blănuită şi încins pe la mijloc c-o basma roşie. Chipul ei, gălbejit de boală şi de sărăcie, începuse a da în vânăt; ochii, pironiţi asupra copilului, pierduseră luciul vieţii ca şi cum i-ai fi răzuit c-o gresie.

— Mamă, mi-e frig lângă tine, tu eşti prea rece, îngână copilul dârdâind, lasă-mă să mă dau jos.

— Bine, Nică, fă cum vrei, şopti Bălaşa. Câteva lacrimi îi umeziră ochii ei uscaţi.

— Mamă, mie mi-e frig când stau în casă, adăugă copilul trăgându-şi cizmele, mai bine ar fi să mă duc cu sorcova. Soba nu s-a dezmorţit de trei zile, şi eu am merişor şi busuioc uscat, pot să-mi fac o sorcovă, dacă nu am una de târg cu flori şi cu beteală: şi poate să vin cu parale; am să-ţi cumpăr pâine caldă. Aici e frig, mamă, vreau să mă duc!

Şi el, care înghiţea în sec de foame, nu-i venea să spună drept – deşi abia era de şase ani – căci simţea pe mă-sa bolnavă greu, şi tot zadarnic ar fi fost s-o mai mâhnească şi el cu foamea lui.

— Du-te, răspunse Bălaşa închizând ochii. Ştiu eu ce te mână pe tine, dragul mamei, ştiu eu, numai Dumnezeu nu ştie! Să te sărut o dată înainte de-a pleca.

— De ce sa mă săruţi, mamă, înainte de-a pleca?

— Ca să-ţi fie cu noroc, ca să câştigi parale, ca să te primească cu bine la casă de oameni.

Şi după ce-l sărută pe frunte, pe obraji şi pe ochi, copilul se uită lung în faţa ei.

— Mamă, dar gura ta este de gheaţă? Altădată, când mă sărutai, mă încălzeai, acum parcă mi-ai bătut două piroane de gheaţă în amândoi ochii.

Şi, văzând că mă-sa şi-a luat faţa în mâini, o socoti mâhnită de vorbele lui, se repezi la gâtul ei, o mângâie uşor pe tâmple şi-i strigă c-un glas între râs şi plâns:

— Vrei să te sorcovăiesc? Aşa cum m-ai învăţat tu, mamă?... „Tare ca fierul, iute ca oţelul...” Nu vrei?... „Să înfloreşti, să mărgăreşti!” Nu zic bine?... „Ca un măr, ca un păr!”...

Bălaşa, după ce zgârci de trei-patru ori din mâini şi din picioare, îşi veni în simţire ca dintr-un somn adânc.

Nică era la gâtul ei şi începuse a-şi îngâna vorbele cu plânsul.

— Nu zic bine, mamă? De ce nu mă asculţi? „Ca un fir de trandafir, tare ca piatra, iute ca săgeata”... Mai sărută-mă o dată, c-am să-ţi aduc pâine caldă de la Iane brutarul.

Îl sărută. Parcă buzele i se încălziseră într-un zbucium de viaţă fără nădejde. Nică, după ce o bătu pe frunte cu mănunchiul de merişor şi de busuioc, plecă îndesându-şi căciula pe urechi.

Când copilul ieşi afară din tindă, îl săgetă crivăţul, care te orbea şi-ţi îneca răsuflarea. Cercă să facă un pas din prag şi nu văzu înaintea ochilor. O pală groasă de zăpadă îl izbi peste ochi. În acea frământare cumplită, un singur gând îi licări în mintea lui de copil: „Vreau să aduc pâine caldă mamei, pâine caldă de la Iane brutarul!”

Şi intră în zăpadă până în brâu. Se opri încremenit. Auzise ceva. Îl striga cineva? Auzise bine numele lui. Vântul să fi fost? Şi vântul era rece, şi glasul care-l chemase fusese cald. Ca şi vântul se pierduse în depărtare, deşi venise de aproape. „Nică!.. Nică!...” Iar? Şi acest glas, care ieşea ca de sub o copaie răsturnată, era slab, năbuşit, tăiat de tuse, bolborosit într-o hârâială care-l îngheţă până la măduva oaselor.

— E mama! şopti copilul clănţănind, şi se repezi la uşă. Pe când se lupta să deschidă uşa cu mâna stângă, căci cu dreapta strângea cât putea sorcova de merişor, iacă şi Irina a mamei Arghirița, cu un maldăr de găteje şi de viţă uscată.

— Mama, dadă Irină, cere apă, deschide-mi, deschide-

mi! Când intrară în casă, biată Bălaşa se dusese pe lumea ailaltă. Plapuma şi velinţele căzuseră jos. O mână-i odihnea pe piept, iar cealaltă încremenise înfiptă în aşternut. Cu ochii pe jumătate închişi, părea că-şi caută copilul la sân. Gura ei căscată, o pată neagră ca întunericul, şi, tot ca întunericul, fără fund.

— Dadă Irină, vrea apă, să-i dăm apă, dadă Irină! îngână bietul copil, căutând prin odaie cana cu apă.

Dada Irina, în loc să-l asculte, îl luă în braţe şi se repezi cu el pe uşă afară.

Când îl duse l-alde Arghiriţa şi dădu de căldură, Nică îmbrăţişă soba, închise ochii şi zise încetinel şi dulce:

— Dadă Irină, să faci şi mamei foc, că mult e bine la căldură! Apoi, băgând de seamă cum şopteau de tainic Irina cu mama Arghiriţa, care adusese ş-o lumânărică de ceară galbenă, întrebă cu binişorul:

— Da' ce să faci, dadă Irino, cu lumânarea?

— Să duc la mă-ta foc, lele, îi răspunse Irina.

— Şi eu, după ce m-oi încălzi, mă duc cu sorcova, să-i aduc pâine caldă, mormăi copilul, aţipit lângă sobă, strângând necontenit în mâna dreaptă mănunchiul de merişor şi de busuioc.

Dar pe când Arghiriţa vorbea ceva mai tare cu fie-sa, socotind că copilul adormise, Nică deschise sperios ochii săi albaştri, înecaţi în lacrimi, sări de lângă sobă şi strigă, neputându-şi stăpâni plânsul:

— Dadă Irină, nu vreau s-o daţi popii!... De ce s-o bage în groapă?... Mama e a mea, nu e a popii!... Nu vreau să-i dea ţărână în ochi... N-a făcut nimic... Dacă e săracă... când m-oi face mare o să fie bogată... O să-i cumpăr scurteică, rochie şi şorţ... Să nu mi-o daţi popii!... Nu s-a dus la biserică c-a fost bolnavă, dadă Irină... dumneata ştii cum se ducea înainte... dumneata ştii...

Abia după multe făgăduieli se linişti, se culcă de-a curmezişul patului de lângă sobă şi adormi oftând,

nevoind să mănânce decât „odată cu mama”.

A doua zi toate i-au fost de-a surda. S-a rugat, a plâns, a țipat, că popa n-a voit să-l asculte. Pe mă-sa au pornit-o cu picioarele înainte. Degeaba le-a zis tuturor: „Lăsați-o barem până s-o muia curtea bisericii!”, auzind că pământul de groapă e tare ca osul.

Şi toată lumea i s-a părut rea de-atunci încolo, mai ales părintele Tudor. Şi din mâna popii multă vreme n-a luat nici prescură, nici artos.

Iar mama Arghirița, în loc de-o fată, avu o fată ş-un băiat.

Şuer

La răspântia căilor singuratice, unde călătorul e minune şi glasul omului poveste, o colibă, dusă pe jumătate în pământ, stă locului neclintită.

Stăpânul lumii e vântul, şi aruncă, ca în bătătură la el, clăi de nori posomorâți peste întinsul cerului. Frunzele uscate scot sunete seci şi, repezite în depărtări, se pierd spre roata pământului.

Noaptea învăluie tot ca într-o trâmbă de întuneric. Prin crăpăturile uşii licăresc fâşii de lumină, ce se mişcă, ca şi când s-ar țese, schimbându-se între ele.

Înainte vreme, în aşa loc şi-aşezau pragul cei care, biruiți de dorul libertății, fugeau de mincinosul trai al iobăgiei. N-aveau nici plug, nici boi, nici sapă. Pământul înțelenea nespart. Dar parcă se săturau cu bucuria de-a se mişca încotro i-or duce picioarele şi cu goana ce dădeau în huzmetarii vitregi.

Aşa sta, în limpezimea câmpiilor, coliba haiducului cu poturi ceadirii, cu şerparul verde, smead la față, cu mustața rară şi cu ochii ca solzul de crap.

Şuer aține, în plaiuri depărtate, poteca arnăuților cu

fes roşu şi cu iatagan adus.

Când făcu crucea, dând drumul murgului, Kira îi strigă, țintindu-l pe cale:

— Lasă murgului tot zborul, Şuere, şi să-mi întreci vântul de miazănoapte, vânt fără noroc, de suflă încotro te duci.

Kira şi-aşteaptă voinicul din haiducie. În coarne de cerb atârnă carabine cu guri largi şi pistoale cu plăsele de argint şi de sidef. Văpaița, cu feştilă de câlți răsuciți, tremură în colibă o lumină galbenă şi tristă. Flacăra ei slabă joacă, ca şi când ar voi să scape din feştilă, şi aruncă umbra Kirei, de pe perete, sus, pe grinzi.

Fusul Kirei zboară în lungul firului, ca la doi coți de degete, şi suge de sub pământzalcă caierul plăvan. Pe genunchii ei doarme somn dulce Niculina, o puiandră sălbatică, pe care Şuer o poartă în brâu ş-o schimbă pe umeri. Când a zis „mamă”, Şuer a iertat un ciocoi, când a zis „tată”, a trimis două zburături de icosar, una în frunte de urs, cealaltă în frunte de idicliu.

Mulți ani Kira a străşnicit plaiurile cu alesul ei. Pletelei, dese şi negre corb, se îndoaie din creştetul frunții până la umerii obrajilor. Ochii ei poruncesc când nu dezmiardă.

Cântă, muindu-şi pripit degetele cu care trage lână din caier. Niculina tresare; cască ochii rotunzi şi albăstrii ca o mărgea; scutură pe spate coama părului ca spicul şi, agățându-se de sânul pietros al mă-sei, îi zice:

— Tu, bâcă, ai două fuioare, unul colea, unul colo, unul în furcă, unul pe grinzi, ăla e negru, ş-ăsta bălan.

Kira, zâmbind, răspunde:

— Ăl de sus e umbra, mamă; din aşa caier trag ursitorile firul vieților de nimic.

— Şi de se rupe firul tău, fusul cu tort cade; dar de s-ar rupe firul de umbră, cade şi fusul de pe grinzi?

Şi văzând pe mă-sa dusă pe gânduri, se vârî sub o blană de urs şi adormi cu mâna aninată de cerculețele

Kirei.

Ploaia începe cu boabe mari cât oul de graur; vântul goneşte năuc şi se umflă cu un vuiet ce se ridică necontenit. O clipă, coliba se lumină pe ferestruia podului. Un fulger cât un balaur se zvârcoli în norii groşi şi negri ca zgura. Noaptea îşi închise iarăşi întunericul. O uruitură se pierdu în depărtare.

Kira îşi făcu cruce; fusul îi scăpă din mână; de greutatea tortului rupse firul, căzu jos şi se învârti în jurul măciuliei. Niculina tresări. Kira o sărută în creştetul capului, se pipăi şi oftă apăsat. Simțise mişcându-se în pântecele ei o nouă viață…

Niculina întrebă:

— Unde e fusul din perete? Unde e fusul de pe grinzi? Kira aruncă furca, se sculă de pe pătura sură şi, dreaptă şi nemişcată, ca o stană de piatră, zise pe gânduri:

— Cum mi se bătu inima… şi nu ştiu pentru cine. Nu-i bănuiesc nici partea, nici chipul, nici soarta. Dar-ar Domnul, de-a fi băiat, câmpul lui să dea nouă spice dintr-un bob, plugul lui să taie pân' la izvoare, boii lui să lase de-o şchioapă copita în pământ; să aibă umbra tihnită şi casă la văzul lumii; şi potera şi ciocoii să se ducă cum se duc stolurile de lăcuste, mânate de vânturi, în pustii locuri.

Dar – cum nu se mai pomenise – cel din urmă fulger dezlegă începutul iernii. Răcoarea se schimbă în frig. Fulgii de zăpadă cad împestrițând întunericul. Vântul amorți.

Niculina întrebă iar:

— Unde e fusul din perete? unde e fusul de pe grinzi? Kira zise încet:

— Vai de mine! bărbatul plecă pe vânturi şi pruncul se vesti pe viscol!

Într-un târziu suflă în văpaiță, îşi ghemui copila la sân şi adormi muncită de vise şi de vedenii.

Dimineața câmpul e coliliu cât se pierde ochiul în zare.

Cerul acoperă ca un coviltir de argint aria pământului.

Uşa colibei se deschide. Kira, într-o dulamă cu hărşii de vulpi, se repede înspre Cornul-Caprei şi priveşte neclintită.

La o fugă de cal, acolo unde cerul se împreună cu pământul, se zăreşte un vălmăşag de oameni care călări, care pe jos. Ei vin şi vin încet. Vin prea încetinel… Kira se cutremură. Vin şi vin domol. Chipurile lor uscățive, cu mustăți răsucite şi cu ochi de lup, se taie desluşit în moina limpede a dimineții. Cel dintâi e Ursul, care lasă pistolul în oblânc şi ucide cu pumnul. În sărici blănoase, cu căciuli cât căldările, ceilalți merg cu privirea în jos, ca într-un alai de jale. Tolopan, Cătănuță şi Deliu poartă pe umeri sarcină, ce, de-ar fi mai mare decât pământul, nu i-ar strivi mai greu. Parcă numără paşii, parcă dibuie locul în mersul lor. Să ducă ei, pe patul de tufani, cerb trântit din muchie de stâncă, ori mistreț doborât la jiriştea pădurilor? Dar unde să fie mai-marele lor? De obicei, el venea în fruntea copiilor, jucându-şi murgul, ce-şi mesteca zăbalele înecate în spume albe şi roşii.

— Unde e Şuer? strigă Kira… şi pustiul se umplu de strigătul ei deznădăjduit.

Când ceata haiducilor sosi în dreptul colibei şi puse încetinel jos patul de tufani, Kira văzu pe Şuer învăluit în bunde, vânăt, cu gura încleştată, cu capul sfărâmat, cu mâinile întinse de-a lungul trupului. Şi se repezi la gâtul lui Şuer ca o fiară care se azvârle asupra prăzii. Îi cuprinse grumajii, îşi lipi fața de fața lui…

Când se ridică, cu buzele roşii, în mijlocul tuturor, îşi aruncă dulama şi strigă:

— Deşteaptă-te, copil, în măruntaiele mele, c-a pierit viteazul codrilor! Şi codrii vor fi moştenirea ta, c-ai mişcat pe crivăț, pe fulgere şi viscol. Apoi, înduioşată, plecându-se pe trupul mortului: Iartă-mă, Şuere, că blestemai şi soarta pruncului ce n-a sosit încă…

Haiducii măsurară pe Şuer c-o trestie în lung şi în lat. La câțiva paşi, săpară groapa cu cuțitele, scoțând bulgării cu pumnii.

După ce-l coborâră în locaşul de veşnicie, îi înfipseră la căpătâi două iatagane legate cu sârmă, în semn de cruce. Semn de viteaz şi de creştin. Şi cu toții, în jurul mormântului, se rugară în gând, învârtind căciulile în mâinile lor cojite de soare şi de ger. Dar în aceste fețe de răşină, dorul şi mila se sfărâmă ca de nişte lespezi de piatră şi trec fără să lase urme.

Kira îngenunche; îşi acoperi fața cu marama udă de lacrimi şi sărută mormântul, care începuse a îngheța…

La răspântia căilor singuratice, unde călătorul e minune şi glasul omului poveste, în fața unei cruci de iatagane ruginite, stă coliba Şuerenilor, mândră şi ridicată de la pământ ca la trei tălpi de grindă. De zăvorul uşii e priponit roibul, şi suflă sperios pe nări răsfrânte, şi bate cu copita iarba de sub picioare. În colibă mama Kira se dezmiardă între copiii săi: o fată mare ş-un flăcău. Fata e bălaie; flăcăul e oacheş şi larg în spete. E Şuer-copilul, căpetenie de haiduci, ce poartă fulgere în priviri şi glasul lui te îngheață ca bătăile crivățului, căci a sosit pe vânturi, pe fulgere şi viscol.

Ş-a strâns grămezi de mahmudele ca jăraticul, zestre pentru sora sa, şaluri de Țarigrad şi chihlimbare cât oul de găină; iar zestre sieşi: carabine ferecate şi hangere de seraschier.

Acum, în toiul verii, ar dori să zboare la pândă, unde Şuer-copilul, luând din cătare în cătare conacul isprăvniciei, îşi uită de trândăvia din răspântia căilor singuratice.

Din depărtare s-auzi încetinel un cântec prelung:

— La crucea de iatagane
De te-aş prinde, cațaoane,

Să-ți dau foc la fustanele,
Să scape țara de ele,
De lepră şi de belele…

— Vin! zise Şuer, sărind de lângă masă.

— Vin, fătul meu, răspunse Kira. Spune-mi mie, Şuere, ce-ți lipseşte? Ce nu ai? Când ăi lăsa focului viața de haiducie, viață de azi până mâine?

— Când iataganele de fier de la căpătâiul tatei s-or preface în iatagane de aur, când din busuiocul de pe mormântul lui vor răsări dafini şi naramzi, când codrii or înfrunzi iarna ca şi vara, vara ca şi iarna… atunci şi nici atunci…

Văduvele

Oamenii, când n-au ce face, se-apucă de gâlceavă. Se dau la vorbă, şi destul e unul s-o apuce anapoda, că cearta e gata. Prostia pândeşte mintea omului cum pândesc lupii razna oilor. Când inima e spre rele, apoi velințe de flori să-i semeni, că tot ciulini şi pălămidă dă şi, de n-o găsi în miere fiere, iepuri la biserică, câini cu covrigi în coadă şi apa Dunării prin curtea vecinului, atunci e atunci, să te mai ții, Pârleo, că nu-şi mai vine în voie măcar de i-ai da tot mărunțişul şi pe deasupra şi toiagul lui vodă pe spinare.

Se întâmplă, câteodată, şi mai altfel de cum gândeşti. Nici lene, nici prostie, nici răutate să nu fie la mijloc, şi totuşi sare omului țâfna din senin, din iarbă verde. Ba că s-a gândit la cutare lucru când a zis cutare cuvânt; ba că a tras cu coada ochiului când se uita la mine; ba că îi dau din toată inima şi-mi răspunde: „Aş, la ce te mai superi!” Şi pe-aşa povârniş, până nu s-o izbi omul de vale, nu se mai opreşte. Din bună prietenie ajungi să te uiți chiondorâş, şi zavistie, şi chiloman tocmai când crezi că

lumea toată este a ta.

Aşa e. Că de ne-om cântări cuvântul cu cântarul şi ne-om măsura privirea cu cotul, ori să numeri câte pahare de vin a băut omul la masa ta ca să nu-l înşeli la a lui, s-a dus prietenia pe copcă, c-aşa e făcută să fie dragostea, fără şireang de gât şi fără căluş în gură.

Cine a auzit şi nu s-a crucit de neînțelegerea mamei Iana cu mama Ghira? Din vecine de omenie, cu datini frumoase, acum, toată grânărimea ştie, de la fetişcane până la bunici, c-au ajuns la cuțite. Se minunează până şi copiii; şi când, călări pe băț, îşi încură armăsarii de-abia să-i ție, pe dinaintea caselor lor, furişează câte-o privire, şi-ascut urechile, doar d-or prinde ceva, să alerge apoi să spună că „ce e nu e bine", „s-a făcut lumea rea", „se dă răilor şi umblă cu şoalda".

Mama Iana şi mama Ghira erau văduve. Mama Iana avea pe Irina, mama Ghira pe Răducanu. Atât rămăsese din două neamuri harnice, c-adusese muscalul boleşnițe şi boli de seceraseră lumea în toate părțile.

Da', slavă Domnului, nimeni pe-atunci nu pierea de foame, nici că rămânea la Crăciun fără porc, la Paşte fără veşminte noi şi la Moşi fără doniți şi ulcioare şi pomană morților.

Amândouă aveau de la răposați acareturi bune, aşezate cu temei, să tot ție şi să nu mai putrezească; ceva bani cheag, ogrăzi cu pruni şi zarzări, grădini cu flori şi legume, toate ocolite cu garduri-pleturi, să nu vezi prin ele, şi umbrite cu streşini de mărăcini.

Că după cum se sfătuiau între ele: „Omul e sărac numai când doreşte ce nu are şi nu se mulțumeşte pe ce are; cine râvneşte la bunul altuia numai cinstit nu este, că, de-ar putea, l-ar fura; bine e să rămâi într-ale tale".

Şi când se îndemnau la lucru, urzind pânza ca un brâu alb întins de-a lungul curții, ori se crăcănau în duzi să-şi umfle şorțurile cu frunză pentru gândaci, se

mângâiau cu cuvânt bun şi aşezat:

— Vezi d-ta, leică Ghiro, când te mulţumeşti pe puţin, dă şi D-zeu. Prunilor noştri li se frâng crăcile de încărcaţi ce sunt.

— Poi da, leică Iano. Da' gândacii d-tale merg bine? Ai mei mănâncă de sting pământul.

— N-au cum să fie mai bine. Sprâncenaţii mai ales, bată-i sănătatea, sunt ca pe deşt şi parcă-s încondeiaţi, să zici că le-a tras cineva sprâncenele, tocmai ei, care se deoache şi de-un copil.

— Să ştii că de Sfântă Mărie o să tai curcioaica a mai grasă şi să întindem o masă straşnică în fundul grădinii, că prea ne-au mers după plac cu toatele! Şi Răducanu meu e un zmeu de flăcău, că în postul Crăciunului împlineşte şaptesprezece ani şi mână caii mai abitir ca bietul răposat, D-zeu să-l ierte. Ţesala, ţesală; pologul lui n-are pic de gaură; să fie sănătos, că, de pune vârtejul, ridică căruţa cu cinci chile parcă n-ar fi nimic.

— Ei, leică Ghiro, nu că râvnesc, dar îţi spun şi eu, uite, mie mi-e mai greu, că alta e flăcăul, şi alta e fata la vatra văduvei. Irina mea e vrednică de n-are cum mai fi, da' tot se simte că nu e cruce de voinic în casă. Vezi d-ta, e altfel când trece bărbatul prin bătătură; unde calcă, colo, rar şi îndesat şi mi-ţi stăpâneşte c-o privire cât ţine curtea; şi păsăret, şi căţel, şi purcel se dau în lături şi se fac teacă de pământ că trece stăpânul, nu glumă. Înţeleg şi lighioile… ce gândeşti d-ta? Da' pe Irina căţeii o întind de rochie, purcelul ridică râtul în sus, procletul, şi-i guiţă a mâncare, fofologii de raţă fug de la cloşcă şi-i dau târcoale căscând ciocurile lacom.

— Şi ce socoteşti d-ta, leliţă, c-aici adică să nu fie nici o potriveală? Ce, dumitale ţi-ar părea rău ca să facem din două curţi una, din două mese una mai mare, şi lighioile noastre, toate la un cârd, să aibă şi stăpână ca să le răsfeţe, şi stăpân să le poruncească, iar d-ta să ai şi fată,

şi băiat, iar eu să am şi băiat, şi fată?

— Să dea Dumnezeu, cumătră!

— Ce, n-ai luat seama cum se-nvoiesc ei? Apoi o veni vremea şi s-or alege bătrânii cu bătrânii şi tinerii cu tinerii.

— Să dea Dumnezeu!

— Că aşa se primeneşte omenirea. Ca mâine o să te văd cu unul în poală, cu altul în cârcă şi cu altul în troacă, şi bunico, încoa, bunico, încolo, mai înțelegi, capule, dacă-ți dă mâna!

— Să dea Dumnezeu!

— Că de-o lege suntem, doar n-o să ne legăm pe pricopseală cu greci, cu bulgăroi, cu turci şi cu hantătari.

— Ferească Dumnezeu, cumătră! Într-o zi, ca niciodată, mama Ghira, după aşa vorbă bună, o aduse cam în sfârcul biciului, fără vrun gând rău:

— Leliță Iano, da' ce-ai pățit să laşi pe peretele alb ca laptele o pată de pământ galben? Nițel var stins, nițel nisip cernut, nu e a treabă. Că şi casa, ca şi noi, are obraz. Ce-ai zice d-ta de mine să mă vezi cu cârâie pe obraji?

— Uite, ca păcatele, am uitat, mânca-m-ar pământul…

— Apoi, cumătriță, asta e dat fetei să îngrijească de curățenia casei. Aşa am apucat noi de la părinții noştri.

— De, leliță, o mână de fată am, n-am zece. Cine să depene, cine să facă țeavă, cine să deretice, cine să aducă apă?

— Iar cocenii şi cojile de dovleac prea vă stau în pragul uşii. Şi curtea, ca şi masa, se cuvine să fie curată. Ce-ai zice d-ta de mine de-aş pune bucatele pe-o masă pătată?

— Aşa e, leliță Ghiră, cum m-oi da jos, am să curăț ca în palmă.

— Da, cumătră, dar să ştii de la mine, curtea e a fetei; că de n-o învăța de-acum ale ei, nici nu le mai învață. De n-o pune mâna pe târn, târnul nu-i strigă „aoleo".

— Poi, să-i mai crezi şi d-ta, că la paisprezece ani

nimeni n-a avut douăzeci de ochi.

— O dată să crezi lenei, a doua oară îi crezi fără să vrei. Lenea e ca porcul… scarpină-l o dată pe burtă, a doua oară dai în el, şi el intră în casă.

— Vezi d-ta, aici ai vorbit cu păcat, că Irina mea numai leneşă nu este.

— Se prea poate; da' eu, când eram ca dânsa, mă învârteam într-un călcâi; nici un lucru nu se clintea din locul lui. Pe dinăuntru odăile ca paharele, pe-afară curtea ca o tavă, şi prispa de s-ar fi cojit, măcar într-un locşor, mi-aş fi tăiat mâinile din cot.

Fu de ajuns mamei Iana. Îşi iubea fata ca lumina ochilor. Trase necăjit un vlăstar de dud, îndesă foile în şorț şi, dregându-şi glasul, după ce se şterse la gură, zise cam înțepat:

— De, cumătrița mea, fiecine îşi spală rufele în albia ei, şi, de-a fi floare, de-a fi cărbune, pe umerii lui îşi poartă cămaşa. Mie, din mila Domnului, Irina, atâta suflet mi-a rămas pe sufletul meu, şi de-a avea vro vină, nu pot s-o jupoi de piele. Ca copilul, nu e picat din soare, şi d-ta ăi fi trăgând multe cu Răducanu d-tale…

— Ferească Dumnezeu! Nu s-a pomenit! Unde se află! N-a avut la cin-să vadă!

— Apoi să ne vedem cu bine! zise mama Iana şi, înfigându-şi şorțul în brâu, se dete repede din vârful dudului.

— S-auzim de bine, răspunse uscat mama Ghira, apoi, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de demult, îngână sfios şi mândru: Mâine e rândul vostru. Veniți la noi? Să v-aşteptăm cu masa?

Iar mama Iana, strecurându-se printre prunii brumării, încurcă două-trei vorbe:

— Să vedem… om veni… că de… mai cu deretecatul curții… mai cu cârpitul casei… om veni… să vedem…

Mama Iana, cum ajunse acasă, trânti frunzele în

mijlocul odăii. Gândacii se târau în cârduri grase şi bălaie pe velinţele de frunze. Şi nici că se uită la ei. Nici o vorbă bună nu le spuse, de unde până aci îi mângâia cu ochii şi cu cuvântul. Irina depăna. Şi barem n-o întrebă ce face. De-a dreptul la târn. Îl smulse din colţul magaziei şi începu să măture în toate părţile câteva coji de dovleac şi doi-trei coceni, că numai grămăjuie nu-i făcea. Apoi luă grabnic un bulgăre de var, îl stinse şi trase câteva bidinele pe pata din perete. Irina lăsă rodanul şi ieşi după mă-sa, care robotea tăcută.

Cămaşa ei subţire şi creaţă, cu mânecuţe largi şi scurte, se aduna în cute la betelia rochiei, se lipea de spinare şi se încovoia pe sânu-i rotund şi cucuiat. Aşa de fragezi îi erau obrajii, aşa de curată şi limpede privirea ochilor săi negri, umezi şi lucioşi, ca ai unui viţel de trei zile, că ai fi înţeles pe loc de ce durea aşa de mult pe mama Iana când ai fi atins măcar la degetul ăl mic pe Irina ei.

Mama Iana era posomorâtă cum nu fusese de mult. Avea ceva greu pe suflet, că dădea o dată cu bidineaua, şi tot îşi vâra mereu tâmplele cărunte sub barişul verde, şi mişca buzele parcă ar fi spus ceva în mintea ei. Mai la urmă, Irina deschise gura cu sfială şi-i zise drăgăstos:

— Da' ce ai, mamă? Cin' te-a necăjit? Eu am isprăvit ţevile. De ce nu mi-ai zis mie să mătur curtea?

— Nimica, maică, răspunse mama Iana. Iată lumea, cum e lumea făcută. Ba că nu e măturată curtea; ba că nu sunt curaţi pereţii; că hâr, că mâr, şi te seacă la inimă. Ia, alde Ghira, ce-i căşună şi ei... s-a sculat cu plapuma în cap... a călcat cu stângul azi-dimineaţă...

Irina se puse pe gânduri. Să-i fi zis mama Ghira vreo vorbă rea? Să fi râs de ei? Şi ce i se părea mai ciudat e că nu-şi putea închipui cum poate fi cineva rău, mai ales mama Ghira, ea, care are un băiat aşa de voinic şi de vesel, ea, care totdeauna le-a păşit şi părăsit pragul cu

vorbă părintească: „Bun găsit, leliță”, „Bun rămas, leliță”, „Ce mai ala-bala?”, „Irino, ş-ălălalt obraz”, „Dă-mi şi ochii”, „Aşa, să te faci mare, puica maichii”. Cum, adică omul o fi şi altfel de cum se arată? Că mama Ghira dacă priveşte pe bătătura lor gâştele cu bobocii care pasc, găinile cu puii care ciugulesc troscotul şi curcile cu puii lor plăpânzi şi cu fulgii zbârliți, pune mâinile în şolduri, îi râd ochii şi zice din toată inima: „Bată-vă să vă bată sănătatea de lighioi, să vă înmulțiți ca nisipul mării!” Vrea să zică că le vrea binele. Atunci cum de-a mâhnit pe mama Iana? Şi, necăjindu-se că nu înțelege nimic, rezemă capul de perete şi întrebă pe mă-sa, să-i spună:

— Cum e omul când se înrăieşte? Îşi uită de zilele de până în ziua aia? Nu mai vede înaintea ochilor? Nu se mai întoarce în toată viața?

— Ei, Irină maică, răspunse Iana cu un zâmbet amar, aşa e omul… se întoarce, că şi lăstunii se întorc… Da’ vezi tu, de cade pustia de ploaie sărată pe şoimanele de bucate, le păleşte foile, le seacă spicul, şi bucatele nu se mai întorc…

Irina oftă. Ar fi plâns şi-i fu ruşine. Bănuia multe din vorbele mă-sei.

— Mamă, mâine e duminică şi e rândul nostru, mergem la masă l-alde maica Ghira?

— Să alegi fasole de fiertură şi mâine dimineață să arzi țestul pentru azimă, să coci ceva ardei şi pătlăgele vinete… O să mâncăm acasă.

Aşa răspunse Iana intrând în casă. Irina rămase locului. O apuca cu călduri: i se bătea ochiul drept; i-ardea o ureche; înghițea în sec; şi, nemaiputându-se stăpâni, începu să plângă, ca şi cum ar fi dus la groapă o mumă din cele două şi n-ar fi ştiut pe care din ele.

Duminica asta nu mâncară împreună. Şi unora, şi altora le părea rău. Alde Ghira se gândi:

„Aşa e… să zic că eu aş fi de vină… da’, tocmai de-aia,

de ce să nu vie ele la mine? Slabă nădejde dacă de-o vorbă le sare țâfna”…

Alde Iana înghiți cu noduri. „Bine… să zic că eu m-am zbârlit de pomană… dar cine-a început?… Şi ce, a grozăvie era să mai vie o dată şi să-mi spună omeneşte: «Ia fugi de-acolo, leliță, şi poftim la masă la noi»…”

Azi aşa, mâine aşa, până începu să le fie teamă una de alta. La început îşi mai dădeau bună ziua în față, pe urmă plecară ochii şi sfârşiră cu o moțăială drept „bună vremea” şi „mulțumim d-tale”.

Ba mai pe iarnă se plânseră copiilor, care ascultau trişti şi tăcuți:

— Mă! da’ repede mai trece Iana pe lângă mine… ca o vijelie!

— Bre! da’ s-a călugărit Ghira, pune ochii în pământ pe lângă mine… parc-aş fi luat vederile cuiva!

— Poi ce fel, mai bine dă Iana prin noroi decât să se întâlnească cu mine pe-o potecă…

— Vezi d-ta, Ghira plouă, Ghira zbiceşte, ea e nor, ea e vânt, ea e soare… ale ei sunt potecile… de mă vede, abia trece poteca, ca să mă ție smirna în capul celălalt…

— Ştii, Răducane, că Iana a dat drumul găleții când m-a văzut că vreau să apuc de roata puțului? Te-ai fi gândit la una ca asta?

— Aşa, Irino mamă, cum mă vezi şi te văd, eram la biserică, am întins lumânarea să mi-o aprind de la lumânarea ei, s-odată s-a făcut că-i cade jos, ca să se stingă. Toate muierile au înțeles.

Uneori mai venea Răducanu pe la mama Iana, da’ stătea mai mult rezemat în picioare decât pe pat. Aşa, se mai ducea Irina pe la Ghira. „Ce mai faceți?” Ş-atâta tot.

Astfel trecură aproape toata iarna. Nu se uitau de iese ori nu fum pe coşul celeilalte. Dacă s-auzea una buşind să taie lemne, cealaltă o aştepta să isprăvească, ca nu care cumva să o zărească prin gard. Ei, dar la lăsatul-secului

de Paşti e mai mare păcatul să nu-şi facă barem datinile moştenite de la părinți. Să nu mănânce plăcinta cu brânză împreună, să nu bată alvița băiatul şi fata la aceeaşi grindă, da cel puțin să schimbe doi bulgări de alviță şi două lumânări de seu.

Se aşternuse zăpada de trei palme. De pe coşurile caselor se ridicau suluri de fum ca nişte copaci. Pe seară ceața se lăsă uşurel şi îneca mahalaua. Grădinile şi acoperişurile caselor abia se mai zăreau albăstrii-neguroase. În geamurile vecinilor, lumini gălbui.

— Fă degrab', Irino, de lumânări şi de alviță pentru alde Ghira, zise mama Iana, că văd eu de turta din spuză.

Şi, după ce plecă fata, mama Iana, ea, care se gândise să apuce înaintea Ghirei cu omenia, tot ea bombăni necăjit:

— Parcă le-ar fi căzut nasul şi gionatele sa vie ei întâi… Ghira, cum văzu pe Irina cu lumânări şi alviță, încreți fruntea, se roşi, zbârci din nas, se gândi: adică cum, vecina s-o umilească apucând înainte cu „Doamne ajută"? Şi fără multă vorbă:

— Bre, ce pari de lumânări! O să ardem până la anu pe vremea asta!

Erau cam micşoare lumânările. Biata Irina săruta mâna mamei Ghira, dădu bună seara Răducanului, puse ochii în pământ, apoi plecă mâhnită că nu mai înțelegea lumea.

Răducanu veni şi el la mama Iana. Iana se uită cruciş la dânsul, se posomorî şi-i zise, dând capul pe-un umăr:

— Măăă, da' straşnică alviță! Ne scoatem şi măselele într-însa. Unde o găsirăți voi cu atâtea nuci?

Ce e drept, alvița era cam sfărâmată, cam negricioasă şi nu prea se vedea să aibă nucă. Raducanu se roşi; îşi strânse căciula la piept; şi, după câteva binețuri încurcate, se uită lung la Irina, care abia îşi ținea lacrimile. Plecă. În poartă mormăi, ars de nimicurile astea:

— De hotărât, şi mama şi mă-sa şi-au pierdut mințile. Aşa se învrăjbiră, fără sa vrea, ca şi cum Necuratul şi-ar fi vârât coada. Bombănea una într-o parte, alta într-alta. Într-o bună dimineață, ce i se păru Ianei? Că Ghira ar fi aruncat peste gard lăturile la dânsa. Ca sorbită de vântul turbat, aşa veni de cătrănită şi-i zise fie-sei:

— D-apoi ce, Irino, s-a sfârşit pământul? Alt loc nu găsea să-şi verse murdăriile? Eu nu pun palma la scuipatul nimănui.

A doua zi şi-aruncă lăturile şi gunoiul peste gard, la mama Ghira. Vecinii şi vecinii vecinilor începuseră a şopăi: că bătrânele prea sunt de tot, prea se ocolesc, prea se uită chiondorâş, prea-şi dau, la vreme de bătrânețe, barişul pe ceafă şi poalele peste cap.

Zvonurile astea le împuiară urechile şi le aţâţară una contra alteia, fără nădejde de pace, ceea ce le ustura şi mai rău.

Într-o zi, spre primăvară, mama Iana înhăță de şorț pe Irina şi-i zise cu mânie:

— Vezi, tu zici că nu ştiu ce şi nu ştiu cum, dar cine mi-a ciopârțit toți prunii de pe lângă gard dacă nu dumneaei, cu mânuşița dumneaei?

— Poate că vântul, mamă, răspunse Irina.

— Vorbă să fie; să vorbim să n-adormim! Vântul frânge plopul, pluta, nucul, salcâmul, zarzării, perii, merii şi gutuii, dar nu prunii, când n-au pic de frunză şi de rod în ei. Aşa? Lasă pe mine, au să treacă vijeliile şi pe la ei!

De-a doua zi începu să reteze crăcile prunilor care treceau peste gardul ei. Prunii de pe lângă gard se înjumătățiră şi la una, şi la alta.

Mahalaua se crucea. Doamne fereşte!… Ce e să nu mai fie! Mai era ca la trei degete de zăpadă, încolțea urzica şi ghioceii. Mama Iana ieşi din casă şi se duse aşa, în neştire, în ograda cu pruni. Ce n-ar fi dat să fie tihnită şi cu vechea prietenie, prietenie. Şi, în vreme ce-şi învârtea

gândurile în cap, ce i se păru ochilor că o scurteică neagră s-apropie de gard şi o mână omenească azvârle, în grădină la ea, un stârv de cioară.

Aşa! lumea-şi bate joc de bunătatea ei? Ea se căieşte, şi ceilalți râd şi-şi scutură puricii în cojocul ei? Să vedem: care pe care? Şi încet, pâş-pâş, se apropie de cioară, o luă de sfârcul aripilor, o învârti de câteva ori ş-o azvârli cât putu în grădina Ghirei. Cioara se întoarse înapoi, şi iarăşi se duse, şi iarăşi veni. Fiecare din bătrâne, cu capul în jos, aduse de mijloc, căutau în pământ – ca doi cocoşi care se lasă din bătaie şi se pregătesc să înceapă din nou – aşteptau, tremurând, bombănind, cu nerăbdare, cu necaz, să arunce stârvul în ograda vrăjmaşei. Îşi sărau inima când auzeau cum răbufnea de pământ mortăciunea. Iana plecă şi rămase Ghira. Se întoarse Iana şi plecă Ghira. Cu aşa poftă se mârâie câinii când îi despart gardurile.

— Vasăzică, ograda mea vine ca un fel de groapă de murdării pentru Iana… zise Ghira, vorbind cu Răducanu, şi-şi frecă buricele degetelor înghețate.

— Adică de ce să nu-mi mânjească casa, de ce să nu-mi puie cuțitul dacă îşi descarcă toate scârbele în curtea mea? lrino mamă, să nu-ți mai calce piciorul pe la ei!… Să creadă lumea că mori după cine ştie ce?…

Aşa se tângui Iana fie-sei. Iar Ghira, mânioasă foc:

— Răducane, una şi cu una fac două. Câinele care cerşeşte din uşă în uşă nu păzeşte nici o casă. Din două praguri, unul: al meu sau al lor!… Ce, vrei să zică mahalaua că te-au obrocit?…

Copiii sufereau pe tăcute şi, de ce sufereau mai mult, mai mult doreau să se vadă, să-şi vorbească, să-şi verse focul…

Bătrânele vedeau pârjol înaintea ochilor. Adeseori visau că le ia casa foc, că vin turcii, de oțelite ce erau una contra alteia.

Se puseseră Babele cu un ger în neştirea lui

Dumnezeu. Ce să te pomeneşti cu Ghira, ce i se păru ei, că ar fi lipsind câteva nuiele din gard, tocmai de unde începea împletitura ei.

— Ei! apoi stăi-mi-te, jupânească Iano... de-alea mi-ai fost?... A doua zi, cu noaptea-n cap, începu să scoată nuiele din gardul împletit de-alde Iana. Şi smulse, şi smulse, până ce văzu prin gard ca prin geam. Iana, prinzând de veste, muri şi învie.

— Aşa? aşa? aşa?... Bine! bine! bine!... Pe la miezul nopții se sculă binişor de lângă Irina, se îmbrăcă, trase ivărul uşii şi se duse puşcă la gard. Măsură ce măsură, de colo până colo, apoi, când se încredință bine care era partea gardului împletit de-alde Ghira, începu să smulgă pleture întregi.

— Na, dacă e-aşa! na! na! na! Până la Fiorii, una rupând, cealaltă smulgând, din gard nu mai rămăsese decât parii, înşiruiți ca dinții unui pieptene rar.

Toate bune. Ajunseseră bătrânele la cuțite, da' ce stricau copiii? O viață întreagă împreună. Copilăria cu desişul ogrăzilor, cu fluturii, cu zarzărele crude, cu ghicitorile, cu basmele, cu spaimele care îi ghemuiau unul într-altul... naivitatea că ar fi „nevasta şi bărbatul" când Răducanu venea c-o troacă cu nisip, ca şi cum ar fi venit cu grâu de pe drumuri... şi ea, legându-se la cap, îl aştepta la umbra deasă de măturică, de poala Maichii-Precistei... Răducanul i-aducea crăițe, calomfir şi busuioc, busuiocul şi foile de calomfir să le bage în sân, iar crăițele să le puie la ureche. Greu să trăiască unul fără altul. Şi aşa, făcându-se din zi în zi mai mari şi mai tăcuți, se iubiră din ce în ce mai mult. Câte nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele şi cu păsăretul vesel? Câte nu simțeau, fără să înțeleagă, simțind, lămurit, unul lângă altul, că le ard umerii lor lipiți! Şi când, la şaisprezece ani, Răducanu încălecă rotaşul din stânga şi pocni şarpele de bici pe deasupra cailor, luându-şi ziua bună de la Irina, fu

mândru, deşi ar fi dat şi cai şi căruță, numai să nu se despartă de Irina, care-l privi până îl pierdu din ochi într-un nor de praf şi într-un bălăngăit depărtat de clopote.

Păcat de Dumnezeu! Copiii, de la un cârd de vreme, îşi pierduseră veselia. Cap greu, inimă grea, ochi galeşi, obraji păliți.

— Răducane mamă, îi zise Ghira în ziua de Pasti, de ce nu te piepteni?... Şi ce-ai tu de eşti ofilit la față?

El tăcu, iar bătrâna furişă o privire spre alde Iana şi bombăni înghițind în sila un ou răscopt.

Mama Iana se pârpălea cu Irina la soare.

— Irino mamă, ți-ai pus rochia cu gura sucită, şorțul şoldiu, coadele pe ceafă şi mărgelele ale mai urâte tocmai în ziua de Paşti? Şi te jigăreşti... să juri că cu tot dinadinsul...

Irina tăcu. Mama Iana fulgeră o privire spre alde Ghira, dădu din cap şi oftă... „Ei! he!"

Frumoase şi blânde nopți! Luna argintie plutea în văzduhul plumburiu şi limpede.

— Răducane, ce tot ieşi nopțile afară? Nu eşti bine? Aşa mormăi Ghira la un miez de noapte. Băiatul se strecură pe uşă, în vârful picioarelor, uşurel, ca o pisică.

— Irino mama, un' te duci?... Întruna ai ieşit nopțile afară... N-ai fi bine... ai?

Aşa întrebă Iana, trezită din somn, iar Irina, tresărind, răspunse încetinel:

— Ei, şi dumneata... Nu trecuse săptămâna luminată. Ghira şi Iana se treziră din somn. Pipăiră locurile goale şi calde ale copiilor. Le săgetă la inimă acelaşi gând. Îşi făcură cruce, se îmbrăcară grabnic şi ieşiră în vârful picioarelor, căutând cu ochii în toate părțile. Intrară în ogrăzile lor. Pitiş-pitiş, se strecurară prin ramurile înțesate ale prunilor. Cum ajunseră în mijlocul ogrăzilor şi aruncară ochii la gardul din care nu mai rămăseseră decât parii înşiruiți, înmărmuriră de ce le văzură ochii.

Pământul li se învârti sub picioare.

Între doi pari, Răducanu şi Irina stăteau unul lângă altul şi unul pe altul se rugau să nu mai plângă. Luna, deasupra lor, ca un taler de argint, le înflorea veşmintele albe.

— Spune drept, Răducane, ți-e frig ție?

— Mie nu… Dar ție?…

— Nici mie…

— Irino, vrei să te duci, spune drept…

— Eu?… Dar tu?…

— Nici eu… Bătrânele pândeau ca doi câini, încremeniți cu gâtul întins în fața vânatului. Se văzură una pe alta şi nu îndrăzniră să se mişte nici una, nici alta.

Răducanu şi Irina scoaseră din sân câte un ou roşu şi ciocniră.

— Hristos a înviat, Irino!

— Adevărat c-a înviat, Răducane! Răducanu sărută pe Irina.

— Sa ciocnim şi cu vârful… zise Răducanu.

— Vrei înc-o dată?

— Hristos a înviat!

— Adevărat c-a înviat! Şi Răducanu încolăci brațele pe după mijlocul ei subțirel şi o sărută.

— Irino, tu ieşi din cuvântul mamei Iana?

— Nu, Răducane, ferească Dumnezeu…

— Nici eu! Dar de nu s-or împăca…

— Niciodată?… M-arunc în fântână…

— Şi eu în picioarele cailor… Bătrânele tresăriră. Fiorul morții le cutremura pe-amândouă şi plecară năbuşindu-şi plânsul, de teamă „să nu-şi sperie copiii". Toată noaptea au plâns. Cum, să rămână far' de copii? „Eu sunt de vină!" „Capul meu ăl sec!" „Fudulia mea!" „Mă duc eu la dânsa". " „Eu? Mă spânzur în uşa ei". Şi nu-nchiseră ochii pân' se lumină de ziuă.

Copiii dormeau obosiți. Ele, pocăite, cu capul în jos,

porniră una spre alta, gândindu-se cum să înceapă vorba. Când ridicară ochii din pământ, se întâlniră, față în față, tocmai lângă parii unde copiii îşi vărsaseră focul.

Fără vorbă îşi dădură mâna şi se priviră multă vreme…

— Cumătră Ghiro, cine are mai multă minte, noi ori copiii? Ghira-şi făcu cruce.

— Nu-ți spuneam eu d-tale, că toate se potrivesc pe lume când vrea Ăl-de-sus să le potrivească? Necuratul ne îndemna: „Rupeți-vă gardul”, iar Dumnezeu, bunul: „Bine, împelițate, tu rupi gardul, şi eu voi face din două curți o singură curte…”

După zece ani, bunicile, cu părul alb ca zăpada, sorbeau din ochi pe nepoții pletoşi, cârlionțați şi nebunatici…

— Ba, Cioca seamănă mă-sei ca două picături de apă…

— Ba, Udrea buflei e tat-său gol, leit-poleit… Aşa îndrugau, torcând la umbra salcâmilor… c-aşa fusese să fie…

Apă şi foc

De la streaja Vergului până la Biserica Delea-Noua, un nor de praf galben se ridica de la pământ, mânat ca într-o albie printre casele si grădinele şoselei nepietruite.

Grânarii se întorc de la sate, de la mori şi porturi. Unii încărcați cu vârf pân' la cercul coviltirului, alții cu căruțele goale şi cu maldăr proaspăt în cadârle. Bicele pocnesc pe dasupra naintaşilor; caii voinici şi aprinşi joacă în hamuri şi ninchează, mirosindu-şi din depărtare grajdurile. Tinerii, rumeni şi năduşiti, cu zăbunele şi cu cămăşile deschiate, cu hamurile pe după gât, călări pe rotaşii din stânga, dau chiote în goana cailor; iar dacă căruța le e greu încărcată şi roatele abia li se învârtesc în osii, ei cântă prelung „Mumă dragă, mumă", „Dine, Dine, Constantine", or „Ghiță, Ghiță, Cătănuță", bătând cu călcâile goale în pântecele cailor.

Înaintea lor ies, în cârduri, copii dolofani, desculți şi cu pletele cârlionțate pe grumaji şi se uită cu jind cum mai-marii lor mână câte şi şase cai, fetițe săltate cari

furişeaza câte o ochire pe cine mai ştie ce flăcău voinic, muieri cu furca în brâu, ş-apoi, în urma lor, toţi cânii mahalalii, lătrând şi chefnind a bucurie.

Şi vorba se deschide, de la biserică până la streajă, între cei din caruţă şi din şei şi cei de pe jos.

Femeile întreabă pe alţii de ai lor, pe ai lor de cât chila şi cum au dat-o.

Copiii vor pepeni verzi şi galbeni, şi mai ales să-i ducă în braţe, măcar de i-ar doborî bosarii la pământ. Ba tărtăcuţe, ba tivgi, ba porumb verde, ba să-i suie şi în căruţă. Pe cei mai mici femeile i-aruncă în braţele celor de pe cai, iară aceştia, ca pe nişte dovleci i-azvârlă în culmea grâului; şi copilaşii se scoală cu nasul, cu gura şi cu părul plin de boabe, şi scuipă, şi se şterg cu dosul mânelor pe la nas, şi răd, şi ţipa, şi nimeni pe pământ nu e mai fericit decât ei.

Dar printre lumea veselă se strecoară Maria Sandului.

E naltă şi slabă, înbrobodită c-o maramă; caută neclintit în lungul caruţelor ce se perd în norul de praf. De poalele rochiii e agăţat, cu amândouă mânele, un copil ca de şapte ani.

Maria calcă lung şi repede.

Copilul plânge:

— Mamă, stai mai încet; mamă, mă dor tălpile…

Câteva femei se uită după ea, dau din cap şi-şi soptesc încetinel şi sfios:

— Nu e d-a bună Sandului.

— N-a venit de două săptămâni.

— Nu mă uit eu că e tânăr, căci de, ei trăiesc bine de la Dumnezeu. Doar nu şi-o fi ieşit din minţi, aşa din senin.

— Nu se află… E om de treabă.

— Mie mi-a spus al meu că când s-a dus la Oltenița nu l-a mai văzut.

— Şi mie, că s-a dus pe Şabăr în jos.

— Eu am aflat ca s-ar fi despărţit de Mitran ca să

treacă Argeşul.

— Argeşul? Argeşul? Ce mânia Domnului! Ce apă lacomă! Cum te înşeală şi te fură; pe câți n-a răpus; şi ai noştri nu se mai învață minte, capete seci ce sunt!

Aşa zise una dintre ele şi-şi făcu cruce mare şi apăsată, iar după ea cu toatele se închinară îngânând:

— Doamne, fereşte, Doamne, şi pe duşmanii noştri!

Maria, nezărind nici pe Sandu, nici căruța lui nouă şi ferecată, nici prăştiaşii lui, cari sforăiau şi ninchezau, deşi îi îngheață inima să mai auză „Nu l-am văzut, cumătră", „nu i-am dat de urmă cu nici un chip", deşi abia-şi stăpâneşte plânsul ca să nu-şi sperie copilul, nu mai poate răbda şi întreabă de la un cârd de vreme pe toți, în şir, şi oftează adanc, neavând veste de zilele Sandului.

Din căruță în căruță, din „nu ştiu" în „nu ştiu", a ajuns la cel din urmă grânar, la tata Moțoc Neadormitul.

Copilul îi plânge că-l dor tălpile şi călcâile.

— Tată Moțoc, d-al meu nu ştii nimic, întreabă Maria, nu l-ai aflat pe drumuri? Că de mai bine de două săptămâni nu s-a întors p-acasă.

Bătrânul, cu barba albă până la cingătoare, cu plete lungi ravărsate pe umeri şi cu sprincenele albe şi stufoase, îşi opreşte caii, tuşeşte în sec şi prefăcut şi dă să vorbească.

— Tată Moțoace, spune-mi drept ce ştii, n-o mai potrivi, că tot degeaba este; mai bine să ştiu la un fel unde i-o fi osciorul.

Aşa taie Maria cuvântul îngânat al bătrânului.

— De, Marie, tată, ține-ți inima, dar de când s-a hotărât să treacă Argeşul, singur-singurel, cu căruța cu ovăz, nu i-am mai dat de urmă. A doua zi am aflat ca Argeşul a venit mare, topenia pământului, că şi-a surpat malurile, c-a sorbit toate podurile şi şi-a ravărsat apele afară din albie cât îți bate ochiul. Dar tu fă-ți gânduri bune, că nimeni nu moare cu zile. Când ai zile, treci prin

foc şi prin apă şi n-ai habar, când nu, te pârjoleşte cărbunele din lulea şi te îneci într-o picătura de apă. O să vie el, o să vie, de i-o fi scris să vie…

Astfel îi vorbi tata Moţoc şi, încolăcind biciul pe dasupra cailor, arse pe naintaşi, dădu ghies rotaşilor şi urni din loc căruța care trosnea de încărcată ce era. Caii, aţâţaţi de şarpele bătrânului, smâciră în ham, se opintiră în picioarele de dindărăt, înfipseră în pământ pe cele dinainte, proptiră capetele în latele lor pepturi şi-o porniră la trap, ca şi cum n-ar fi târât nimic după ei.

Maria, dreaptă şi naltă, ocoli cu privirea întinsele câmpii din faţa Pantilimonului, tăiate drept pe la mijloc de drumul gălbiniu care se îngusta şi se ascuţea ca un par spre capătul înfipt în zarea cenuşie a dăpărtării. Când îşi întoarse privirea pe urma grânarilor, nu mai zări pe nimeni. Norul de praf se stingea dincolo de biserică; soarele alunecase la vale sub verdele posomorât al grădinilor.

Se întoarse spre casă, luându-şi copilul de mână.

Păşea încet-încet, dând din cap şi negândindu-se la nimic.

Ca niciodată era ostenită, era obosită fără să fi muncit; îi era frică, îi era cald şi înota în praful fierbinte din mijlocul drumului, fără a se abate pe cărăruia de pe marginea viilor. Copilul o întrebă somnoros şi trist:

— Mamă, de ce nu vine tata cum venea al'dată? Toţi copiii au pepeni, tărtăcuţe şi tivguliţe mici, numai eu n-am de unde, parca n-aş avea pe nimeni…

Maria tresări, închise ochii o clipă; când îi deschise erau calzi, roşii şi umezi.

Se gândi; se opri în loc; îşi luă copilul în braţe, se uită lung la el şi oftă, luând iar calea spre casă. În fundul urechilor auzea necontenit cuvintele bătrânului Moţoc: „O să vie, o să vie, de i-o fi scris să vie". Şi când îi trecu prin minte cum vine Argeşul şi-şi rostogoleşte valurile cât

dealurile de mari, că uneori e ca zidul, drept şi înalt, urlând ca o fiară, mâncându-şi malurile cu copaci înfipți acolo de veacuri, şi când se gândi câte suflete a răpus, câte hârci şi câte ciolane de oameni şi de dobitoace a împrăştiat în luncile lui, şi când se mai gândi că Sandu a vroit să-l treaca, şi a doua zi s-a lățit vestea că Argeşul s-a aruncat afară din albie, Maria începu să plângă pe-nfundate, înecându-şi hohotul, sugrumându-şi oftatul şi strângându-şi copilul la sân, care, neştiutor de grijile şi durerile mumii, ațipise, ostenit de drum şi de căldură.

Când intrară pe streajă, soarele apusese; luceafărul clipea ca un ochi de diamant, singur şi viu în toata nemărginirea seninului albastru.

Apropiindu-se de casă, Maria Sandului nu-şi mai putu prididi plânsul; lacrămile îi picurau câte trei-patru boabe dodată, scuturându-se de pe cerculețele ei pe picioarele goale ale copilului.

Copilul îşi frecă picioarele şi mormăi furat de somn:

— Ah! cum mă ustură…

Maria ajunse în poartă, o dăschise, ocoli grădina, se întoarse spre grajd şi când şopti: „O fi avut zile?”, un cârlan, legat la ieslea grajdului, nichează; copilul tresări speriat şi începu să plângă.

Ea intră în casă, încuie uşea tinzii, întrebându-se: „O fi avut zile?… O fi avut zile?”

Copilul doarme cu fața în sus, cu mânele aruncate pe pernă, cu gura căscată, c-un picior peste plapămă, liniştit, fericit în odihna neturburată a somnului. Arar mişcă câte un deget şi dă să dăschiză pleoapele prinse una de alta. Capul îi e înconjurat de părul învolt şi bălai.

Maria, în genunchi, înaintea icoanelor, se roagă; ochii i-au încremenit la ele.

Candela arde, cletănându-şi puțintel flacăra mică şi gălbuie.

Maria se scoală; începe a mormăi rugăciunile apucate

din părinți, apoi se pleacă la pământ şi săruta pământul; se ridică în sus; face trei cruci; şi altă mătanie, şi alta, şi nenumărat de multe, până când, doborâtă de dureri de la mijloc, cu mintea aiurită de rugăciuni, cu ochii storşi de plâns, se suie în pat, se înalță în vârful picioarelor şi sărută icoanele din creştetul până la tălpile sfinților, fără să-i scape un locşor, cât de mic, nesărutat.

La urmă scoase de supat un ulcior şi turnă untdelemn de umplu până sus păhărelul candelii.

Candela se mişcă, căci ținta în care e bătută s-a slăbit.

Maria se dă jos, se dezbracă, închină copilul ca să-l adăpostească cu sfânta cruce, îl sărută pe frunte şi se vâră binişor lângă dânsul.

De trudă şi de griji, puterile i s-au dus, şi adoarme cu lacrimile în ochi, strângându-şi copilul la sân.

Candela arde.

Muma şi copilul, cum stau îmbrațişați, parcă sunt una, o singură ființă…

Opaițele şi lumânările de seu s-au stins în toată mahalaua. Un vânt care adiase până către miezul nopții dodată s-a pornit în neştire să bată cu mânie. De la apus se ridică nori negri şi mari şi înghit seninul cerului. Norii se rostogolesc posomorâți, dasfăşurându-şi pânza lor cernită. Întreaga boltă a cerului s-a stins, a pierit în întunericul lor. E un haos negru şi nepătruns. Nu se mai aude nimic, afară de vuietul vântului care se umflă şi îndoaie plopii nalți parc-ar fi nişte trestii.

D-odată să auzi un țipăt daznădăjduit în casa Sandului. Geamurile săriră în bucăți şi cercevelele trosniră şi căzură la pământ. Un fum galben bufni pe fereastră şi câteva scântei se duseră în sus ca nişte săgeți lungi, sorbite de mânia vântului. Fumul se înroşi şi năvăli pe fereastră, pe coş şi prin acoperiş. Într-o clipă fâşii de flăcări ascuțite izbucni pe fereastra sfărâmată. La lumina lor înfiorătoare Maria se zări galbenă, cu gura căscată, cu

ochii roşii şi scânteietori; se repezi în uşi să le spargă, apoi se întoarse repede, înfipse amândouă mânele în vergelele groase ale ferestrii, le zgudui, le depărtă una de alta şi izbuti să-şi arunce copilul care țipa spăimântat; copilul se sculă de jos şi se perdu în întunericul ulițelor strigând: „Arde, oameni buni, arde măiculița mea!”

Când s-a ridicat mahalaua în picioare şi s-a adunat în curtea Sandului, casa întreaga era o flacără care se rupea în fâşii de bătăile vântului, mistuind tot… tot trosnind, crăpând şi prefăcându-se în cenuşe în gura focului. Şi când văzură trupul Mariei atârnând pe fereastră, jumătate afară, jumatate în casă, cu ochii săriți din văgăunele lor, cu gura căscată şi desfăcută în două (o carne vie sfârâind la pălălăile focului), cu toții plecară ochii în jos, se înfiorară şi încrucişară brațele pe piept.

Nu mai era nimic de scăpat.

Câțiva se repeziră prin flăcări să-i scape barim trupul, şi când cercară să o tragă de mâni, mânele se dăsfăcură din umeri; femeile şi copiii izbucniră într-un hohot de jale.

O flacără era de la pământ până în negura văzduhului; zidurile trosniră, se despicară şi acoperişul casei se pleoşti, căzu şi acoperi pe Maria…

Cerul posomorât s-a înroşit ca un fund de căldare. Câinii, speriați, urla.

Grânarii privesc şi se închină şi se minunează d-aşa blestem neauzit.

— S-o fi răsturnat candela de la icoane, că n-are de un’ să fi luat foc.

— Aşa şi e, că biata Marie, de când nu mai ştia de Sandu, ardea candela şi ziua, şi noaptea.

— El se înecă, ea arse, ce urgie nemiluită!

— Dar bietul copil, o fi cenuşe…

— Nu, se zice că l-ar fi auzit alde Kiruleasa țipând pe uliță şi fugind spre gropile de nisip.

— Mititica Maria, şi l-a aruncat pe fereastră, şi ea, ea,

vai de trupşorul ei… ce chinuri… ce chinuri nespuse!

A doua zi casa era un morman de cenuşe.

E dumineca; bărbaţii şi femeile se duc spre biserică, dar cum se apropie de curtea Sandului pun ochii în pământ şi lăcrimează. După leturghie se întorc în şiruri spre casele lor, trişti şi ofiliţi c-au pierit doi dintre ei, ţărani ca şi ei, d-o vorbă şi d-o lege ca şi ei, suflete de creştini ca şi ei.

Vro câţiva, cu tata Moţoc în frunte, se abat în curtea Sandului.

Şi tot vorbind şi uitându-se la grămada de cenuşe şi de tăciuni, dodată le tâcăi inima tuturora… Copilul dormea cu capul p-o grindă şi cu picioarele vârâte în cenuşea caldă încă…

— Vedeţi, zise tata Moţoc, dorul de vatră l-a adus în cenuşea caselor; dar când i s-o răci cenuşea pe picioare, plapămile noastre, ale tuturora, să-i încălzească picioarele.

Bursierul

Din maidanele, vara împodobite cu flori şi iarna cu zăpadă, de la umbra castanilor verzi şi stufoşi, unde se adunau batrânii cu snoavele lor, de la vatra cu jeratic clipind ca nişte ochi de aur, în jurul căreia se prigoreau bunele mele surori, din atâtea cântece, şi basme, şi povesti, când ai avut ochi, închipuire şi inima, să te pomenesti închis în nişte ziduri înalte, să te izbeşti de chipuri străine şi reci, de inimi domoale şi nepăsătoare, de mai-mari cari nu vor să ştie de cântece şi de basme... iaca cea mai mare nefericire din viața mea! Dezordinea şi sclavia liceului, masa bursierilor, soioasă şi murdară, duhoarea bucatelor grase, cafelele cu lapte mirosind a câne plouat, plescăitul lacom a optzeci de tovarăşi, şi pedagogii cu ifosul lor de parveniți, aşezați în căpătâiele celor două mese lungi... iaca ce mă înfioară şi astăzi când mă gândesc la acea viață de şeapte ani.

Eram de doisprezece ani. Nu cunoşteam pe nimeni din tot dormitorul. Când lampa din mijlocul tavanului cu arabescuri albe şi cenuşii se stinse, închisei ochii, ascultai

răsuflările ostenite şi grele ale bursierilor şi mi se păru că sub mine se deschide o prăpastie fără fund... Unde era blânda mână a mamei, ca să-mi vare plapăma pe sub mine şi să-i simt cele trei degete atingându-mă pe frunte, la mijloc şi pe umeri, în semn de cruce, iară eu să adorm sub paza ei şi a crucii?... Unde era Lăbuş, cânele meu, cu care hoinăream toata ziulica? Unde, pisica neagră, care mi se tolănea d-a lungul spatelui?... Înțelesei că fericirea şi libertatea mea periseră şi, închizând ochii ca să adorm, simții pleoapele umflate de lacrămi.

Acei cari schimbaseră lacom codrul pe pâne şi bucățica de brânză pe o cafea şi pe trei feluri de bucate, dezbrăcându-se voios de zdrențele lor ca să se îmbrace cu tunica de bursier, acei cari de mici se gândisera că învătând carte multă vor ajunge bogați şi fericiți, acei cari din întamplare nu gustaseră farmecul mângâierilor şi nu auziseră vorba bună intrând pe uşa părinților lor... aceia nu vor înțelege de ce mă podidi plânsul şi de ce somnul şi odihna nu se lipiră de mine pân' la revărsatul zorilor. Mângâierea se preface în trebuință fatală a vieței; libertatea, gustată de mic copil, este viața însăşi. Şi nu vorbesc de libertatea care dă naştere la atâtea neînțelegeri şi lupte. Libertatea mea?... Goana din câmpiile fără margini... şanturile sărite dintr-o aruncătură... vârful dudului bătrân, în care mă suiam, înecându-mi ochii în albastrul cerului... colindările de prin stufişurile de soc cu flori mirositoare... găitanele verzi presărate cu rochițele-rândunicii, învoalte şi străvezii, ca nişte pâlnioare de ceară...

Libertatea mea era fără păcat, frumoasă, cu poteci şerpuite printre ciucuri de flori sălbatece, cu drumuri gălbui adâncite în depărtări, părând că fug şi să înfig în fără-fundul cerului... Năluciri fermecatoare. În prima noapte de tortură mă simții înjosit, rob, năbuşit de atâtea păreri de rău. Închideți un pui de leu în gratii de fer şi

îndopați-l cu carne proaspătă... va privi lung îngusta sa încăpere, va închide leneş şi ofilit ochii şi-şi va pleca binişor capul pe labe, visând, desigur, pustiul cald şi nemărginit. Mă vânduseră ai mei pe o învățătură neghioabă şi perversă. În nopțile de iarnă, când viscolul mă trezea în sforăitul celorlalti, îmi dăşiram în minte frumusețile de odinioară, şi toate se încheiau cu ticăloşiile din clasă. Un profesor bătrân şi rău. Tace ca o momâie. Deschide gura parc-ar fi un mort care-şi scuipă pământul din gură şi slomneşte îndesat prin ştirbiturile dinților: „Afu-ri-situle!" Altul, gros, roşu-verzui, ca un ficat; fără gât; cu ochii umflați şi repezi; mânile îi bănănăie în toate parțile; înfige degetele în urechile cuiva şi scrâşneşte: „U! boule!" Altul, soios, c-un palton larg şi vechi; nu-l încheie niciodată; ciupit puțin de vărsat; cu ochii verzi, barba albă; țipă pițigăiat, parc-ar fi o femeie: „La loc, găgăuță!"

Cum s-au prefăcut într-o clipa nevinovatele mele plăceri! Cine mi-a mototolit nemărginita perdea pe care se zugrăveau câmpiile mele, cerul meu, zilele şi nopțile mele, smălțuite cu flori şi semănate cu ținte de aur? De mi-ar fi lăsat barim pisica şi cânele, poate că mi-ar fi curs mai puține lacrămi pe declinările latineşti, învățate de spaimă, ca să nu deschiză asupra mea ochii reci şi răi profesorul neclintit şi galben ca un mort, în jețul catedrei! Nici un câne n-a fost mai încolțit de vrăjmaşi. Cartea, pe care trebuia s-o născocim noi (afară de doi-trei profesori, toți ceilalți nu deschideau gura decât ca să ocărască), colegii mei, rău nărăviți, spioni şi laşi, afară de câțiva săraci, sălbatici, prinşi ca cu arcanul, pedagogii îngâmfati, provizorul, un neamț cu favoritele roşcate până la brâu, directorul, un suflet bun, strigând de se auzea cale d-o poştă, economul, clipind des numai dintr-un ochi, bucătarul, cocoşat şi cu mustăți lungi şi groase, bursierii din clasele superioare, cu palmele gata pe bătaie... iaca vrăjmaşii mei!

Clopoțelul care ne speria din somn, iarna, la cinci ore, cu noaptea în cap... apelul... rugăciunea pe care n-am vroit s-o zic niciodată, cu toate pedepsele ce am suferit... meditația cu fearele groase... vizita pedagogilor, cari ma făceau să tresar fără să ridic ochii din carte... clasa... zgomotul zvăpăiat al externilor... masa cu duhorile ei... culcarea şi bătăile cu pernile... aşa de repede veneau una peste alta, că eu, copilul libertății, al seninului şi al nemărginirei, îmi simțeam inima rănită şi neînțeleasă, chinuită şi nemângâiată de nimeni, ea, răsfățata de odinioară! Multe nopți am plâns cu fața în pernele glodoroase.

Şi când lacrimele se zvântară, mă pomenii altfel de cum fusesem. Strigam; dam dracului; înjuram; ca şi ceilalți. În umezeala sălii de meditație, cu băncile murdare şi încărcate de litere şi necuviințe, cu atâtea chipuri nespălate şi oțelite de nevoi, injuriile aveau un mediu prielnic; blestemul plutea în aer: n-aveai decât să-l sorbi şi să-l azvârli. Lupta pentru aceeaşi tablă, pentru aceeaşi cretă, pentru aceeaşi lumânare năpădea sângele la cap, smâcea mânele din încheieturi. Pumnii mei începuseră a se încleşta mai des şi mai grabnic; gesturile mi se zvăpăiau; fața mi se aprindea şi mânia mă întuneca, fără să prinz de veste.

Dupa doi ani mi-era uşor să răstorn mesele, să trântesc băncile, să dărâm soba, să dau cu planşeta şi cu lemnele de la sobă. Tot ce mă înconjura mi-era duşman. Viața din liceu îmi ucisese iluziile. Ea înlocuise rugăciunea cu blestemul şi mă învăluise într-o coaje de fer, egoistă şi rea. Şi, cu toate acestea, ascundeam în mine o viață, străină celorlalți, blândă, frumoasă, neînțeleasă. Ghemuit într-un colț pe care niciodata nu l-am părăsit, cu tâmplele strânse între pumni, mut şi cu ochii pe jumătate închişi... parcă mă văz şi astăzi... Tăcerea avea farmecul gândirii; gândirea, farmecul nălucirilor; nălucirile mă absorbeau

din lumea reală... În mirosul greu al atâtor inşi, când duşmăniile ațipeau o clipă, mă visam cu fața în sus, în mijlocul câmpiilor, sub coviltirul adânc al cerului. Până nu mă mişcam pe banca de lemn şi nu simțeam masa cenuşie, miresmele florilor din nări, albastrul infinit din ochi şi concertul de păsări din fundul urechilor nu dispăreau. Mişcarea aceea, ca un vânt care mi-ar fi stins lumina din lumea iluziilor mele. Deştept, eram rău... violent... uram; visând, eram bun, liniştit... iubeam.

Aş fi dat în genuchi înaintea lumii; aş fi iertat-o; aş fi adorat-o; dar să nu fi fost aşa de îngustă, aşa de lacomă şi de laş închinată legilor aspre cari o cârmuiau. Liceul, murdar, ruinat. Uneori mi se părea ca un imens cadavru, iară noi, copiii, ca nişte viermi, mişuind într-însul. Porțile se deschideau externilor. Priveam la roiul de şcolari cum se ducea, zgomotos şi vesel; mă luam după ei, fără să vreau... şi aceleaşi porti vechi de stejar mie mi se închideau... niciodată inima bolnavă n-a jinduit mai dureros libertatea perdută! Şi d-atunci, când toamna îmi trece pe deasupra dunga de cocori şi aud pe câte un tovarăş d-ai lor țipând şi bătându-şi aripele smulse, prin curțile bogaților, mă gândesc că libertatea este dorul cel mai adânc al tutulor vietăților de pe pământ. Uneori închipuirile din lumea de odinioară mă adormeau cu capul pe bancă. Iaca viața mea. O luptă înverşunată între vis şi realitate.

Cel mai crud duşman, acela care ma deştepta din colțul de lângă un dulap negru. Duşmani mi-erau toți, fără ştirea şi voința lor. Anii de chinuri trecură încet. Capul mi se încărca cu cunoştințe nesuferit de urâte. Învățam de frică şi de ruşine. Iluziile amorțite se deşteptau mai anevoie. Închipuirea nu mai clădea minuni într-o clipă. Limbile moarte şi vii (haos de sunete noi pentru noțiunile vechi şi indiferente), aritmetica, geometria şi algebra, cu socotelile lor reci, simbolice, micşorara focul sufletului

meu încet-încet, pe nesimțite. O ghiulea înroşită la foc, când o arunci în apă rece, azvârlă apa în lături, o turbură; apoi fierberea se linişteşte; apa acoperă ghiuleaua răcită de jur împrejur… În mine nu mai rămăsese decât un pic de căldură, o fărâmă de viața din focul şi nebunia de altădată. Trecuseră patru ani. Ma îmblânzisem. Slab şi galben. Liniştit. Ascultam. Mă mişcam încet. Din tot avântul nu-mi rămăsese decat saltul mortal de la trapeze, în zilele de gimnastica. Când îmi desfăşuram trupul în aer, plutind cu mânele întinse, o plăcere ciudată îmi furnica de la călcâie până la creştet, îmi amintea visele fericirii perdute. În toată ființa mea, deşirată şi slabă, învinsă şi oprită în loc, nimic nu mă turbura, biruit de scârbă şi de anemie.

Neputând fi cum venisem pe lume, nu puteam să fiu ca ceilalti. Ca ei ar fi fost bine. Cu ei, veselia şi odihna. Cu ei, tinerețea, plăcerile furişi, cearta, murdăria şi păcatul. Cu ei, viața. Cu mine, dezgustul, bătrânețea la cincisprezece ani, pacea sângelui slăbit de fumul lumânărilor ş-al lămpilor, de duhoarea meditațiilor ş-a sofrageriii, de năduful dormitoarelor şi de umezeala zidurilor. Din soare şi nemărginire, la întuneric şi umezeală. Ceea ce mă mâhnea puțin erau şoaptele sfioase ale colegilor mei. Vorbeau încet şi râdeau. Adeseaori schimbau vorba. Poate de ruşine, poate de milă. Lângă un mort nu se vorbeste de plăceri. Dar degeaba, le bănuiam şoaptele. Iarna, la gura sobei, vorba se încingea pătimaş. Unul, nalt, subțire, roşu la față, povestea frumusețea şi meşteşugul unei femei tinere, „o brună, cu părul lung, cu rochia scurtă şi cu ciorapii roşii”.

— Cum mă vede, mă ia de gât; mi-a jurat ca e nebună după mine, numai după mine; şi mă sărută, şi mă strânge în brațe. De multe ori am amețit în brațele ei. Nu vă puteți închipui.

— Se poate, dar nu e ca a portarului, zicea un altul,

gros şi scurt. De câte ori nu este nimeni în înfirmerie, eu ma îmbolnăvesc. Doctorul îmi scrie o rețetă. Ea intră binişor pe uşe, cu condica medicamentelor. Îndată ce mă vede, aruncă condica, se învârteşte într-un picior, ochii i s-aprind de bucurie şi, aducând degetul la gura, după ce face: „Sut, sut, siiit", s-apropie de patul meu. Mă joacă în brațe. Îmi zice că sunt rotund şi gras ca un purcel. Noaptea, târziu, târziu, când pleacă la bărbatu-său, mă mângâie până în pragul infirmeriei, apoi mă sărută, şoptindu-mi: „Să nu fii bolnav mai mult de două zile, că rămâi îndărăt cu lecțiile... Vai de mine, să nu te dea afară din bursier!" Îşi spun fericirile lor. Carnea li s-aprinde la gura sobei. Cei mai mici ascultă din toată inima. Eu mă învârtesc în plapămă, cercând zadarnic să nu-i auz. Ei vorbesc şi se întind, oftând, luminați de flacără.

— Eu, eu, i, eu, i, am gasit una, i (un blond gângăit înjurând la fiecare cuvânt), am gasit un, un bo-bo-boc de fată. O, i, i, o, cu-cusutoreasă, dur-durdulie. Mă scăldam în gârlă, toc-tocmai la apă mică, şi s-a amorezat de mine. S-a ui-uitat un pedagog la dânsa, dar ea nu s-a ui-uitat la el. E fata unui po-popă bătrân. Vara peste uluci, bă-băiete, şi la Florescu în grădină. Iarna, mai greu. O, o, iu-iubesc la nebunie...

— Dar mie (altul cu părul ca de arap şi cu pestrui pe obraz) nu-mi iese din cap o fetiță de paisprezece ani. Să nu care cumva să vorbiți ceva! Este sora unui bursier din clasa întâia. O dată am fost pe la ei, şi d-atunci numai în scrisori o ducem. Ea plânge pe rânduri, eu plâng pe rânduri. S-o vedeți ce bună e şi cum îi tremură mâna când mă ia de mână! Dacă am rămânea singuri acasă... măi, măi, ce fericiți am fi!... Mă-sa e văduvă, bună prietenă cu unul din profesorii noştri...

— Copilării, răspunse unul dintr-a şeasea, se vede că n-ai trecut în cursul superior. Eu trăiesc bine, pe moale şi la cald. Fără poezii, fără scrisori şi fără parale.

— Cum? Cum? întrebă cel care se prăpădea după aceea cu rochia scurtă şi cu ciorapii roşii... Cum?... A mea, deşi mă iubeşte, mi-e frică însă de... şi cinci franci în fiecare săptămână...

— Foarte bine. Nu meditez pe Ionaşcu?

— Şi dacă meditezi pe Ionaşcu?

— Ionaşcu, ca să fie un Ionaşcu, nu trebuia să aibă o mumă?

— Dar ca să fie un Ionaşcu, nu trebuie să aiba şi un tată, ziseră râzând doi dintre ei.

— Asa e, dar muma lui, înainte d-a fi muma lui, fiind săracă şi frumoasă, ştiind franţuzeşte şi cântând la piano ca să ajunga bogată, vara cu trasură şi iarna cu sanie, şi cu operă, şi cu rochii de mătase, şi cu dantele, n-a trebuit să se mărite cu un Ionaşc-moşier, Ionaşc-bogat, Ionaşc-bătrân, Ionaşc-urât, Ionaşc-prost, Ionaşc care să fie mai mult pe la moşii?...

— Ei şi?! întrebă altul, care sta pe jos, lungit, cu faţa în sus şi cu mânele încrucişate sub cap.

— Cum, ei şi?! N-ai înţeles? Ea e tânără, eu sunt tânăr. Ea brună, iute, capriţioasă, cu gura largă, cu buzele groase, roşii ca sângele, gata să-ţi spuie în urechi nebunii; şi eu sunt eu; i-am plăcut fără să mă gândesc. Nu ştiţi cum îşi trimete la plimbare băiatul şi o fetiţă mai mică şi cum se uită la mine, parcă mă mănâncă, când zice: „E vremea frumoasă, să înhame caii la trasură şi să vă duceţi la plimbare, copiii mamei". Şi ce sofa... ah! ce sofa... Pe ea n-o mai încape locul. Ce trup, ce braţe rotunde, ce buze cari ard, ce păr negru, ca nişte valuri de păcură pe umerii ei albi ca laptele! Numai nu plânge când plec dumineca seara. Pe director l-a făcut imoral în faţa copilului, fiindcă am învăţat la Sfinţii Grigore, Vasile şi Ioan, şi mi-a şoptit: „Ce n-aş fi dat să te văz!" Plăcerile, în zăpuşala dormitorului, se revărsau, dând pofte şi piroteală. Vorbele lor mă frigeau ca nişte cărbuni d-a lungul spinării.

Închideam ochii. Somnul nu se lipea de pleoapele mele ostenite.

Ma gândeam la copilăria nevinovată şi fericită, dar nimic din acest trecut mort nu se mai deştepta. Auzul era un vrăjmaş neînvins. Vream să despreţuiesc ce auzeam; apoi eram curios să le aflu secretele. În sfârşit, mă aprindeam. Dam la o parte plapăma. Oftam fără să ştiu de ce. Pedagogul intra în dormitor; toţi fugeau speriaţi; începeau să sforăie furaţi de somn. Eu însă, nevinovatul, mă frământam în pat fără să adorm. Mă chinuiam în aerul gros şi greu, încărcat cu plăcerile şi viţiile celorlalti. Viţiile lor se întrupau înaintea ochilor mei închişi. Mă apropiam de femeia cu rochia scurtă şi cu ciorapii roşii. O vedeam răsturnată. Ca prin minune, zăream cum se apropia, ca din fumul depărtării, o sofa largă şi moale. Pe sofa se rostogolea o femeie cu umeri rotunzi şi albi; ochii ei umezi se deschideau leneş, voluptos; braţele i se întindeau spre mine; se răsturna cu faţa în jos, cu dantelele de la picioare mototolite, cu părul împrăştiat în şuviţe negre pe nişte umeri albi ca laptele.

Acele femei, pe jumatate goale, dispăreau. În fundul urechilor auzeam un vuiet depărtat. O mulţime de spirite. Femei cu părul blond şi parfumat, goale şi uşurele, în contururi albăstrii, pluteau în aer, licăreau, despicau spaţiul ca nişte săgeţi de lumină şi, surâzând, mă atingeau cu degetele lor subţiri şi cu aripile lor aurii. O dată am prins mâna uneia; mâna i s-a topit într-a mea şi întreaga ei fiinţă s-a risipit în aer ca o pală de fum suflată de vânt. Desigur, carnea revoltată vieţuia şi gândea în locul creierului meu trist şi adormit. În vacanţia Paştelui mă plimbam prin grădina internatului de pe albia Dâmboviţei. Cald. Caişii înfloriseră. Vrăbiile ciripeau în merii cu boboci rumeni. Mă plimbam cu capul gol şi cu ochii în jos. Hainele, pătate de cerneală, rupte şi fără nasturi; ghetele, largi şi nelustruite. Acele scene povestite, de cari la

început mi-era frică, acum mi le desfăşuram în minte. Îmi plăcea să mi le spui, să le schimb. În locul femeilor desfrânate, o fată tânără, cu ochii în jos, rumenind la fiece vorbă. Mă apropiam de ea. O luam de mână. O priveam, o mângâiam, o iubeam. Oh! ce mult iubeam iluzia mea! Ea înlocuise câmpiile netezi, cerul albastru, basmele şi poveştile de odinioară. Reînviasem, aveam la ce gândi.

Din nomolul viţiilor născuse o iluzie. Cine, la şaisprezece ani, neavând pe cine iubi, nu şi-a adorat năluca închipuirilor lui? A treia zi de Paşte goneam dupe acel chip fantastic. Lumina soarelui juca în geamurile unei ferestre de la otelul „Neubauer". Mă trezii din visuri. Privii la acea fereastră. Cercevelele se deschiseră. O femeie tânără, cu părul bălan, privi drept şi lung la mine. Tresării. Blondă, albă, ca viziunea mea. Era ea, desigur. Voind să plec, nu putui mişca picioarele. Mă despărţea de dânsa grădina, un zid vechi, nişte prăvălii mici ş-o uliţă. Nu-i vedeam bine decât părul blond şi rotunzimea feţei. Închipuirea îi zugrăvi ochii, nişte ochi albaştri şi limpezi; îi potrivii gura cu două buze rumene şi umede. Sta nemişcată ca o icoană în pervazul ferestrelor. O cream inconştient; o adoram fără să vreau.

— Pot să trăiesc, am pentru cine! Din acea zi viaţa mea era mai mare, mai puternică. Sângele, repede; răsuflarea, adâncă; vedeam mai limpede, mai departe; mâncam cu poftă.

— Mă va iubi!

Cum o văzui, mă repezii la peria de vax, lustruii ghetele întâiaşi dată în viaţa mea. Mă dusei în dormitor; mă dezbrăcai; un ac; mă chinuii să bag în ac; cârpii hainele cu aţă albă, muiată în cerneală; căutai nasturi şi mi-i cusui; întorsei legătura pe dos, o fâşie albă cu bobiţe negre; mă spălai pe ochi cu săpun; mă peptănai în geam; mă frecai pe dinţi cu ştergarul. Haina, o redingotă veche, pătată. Mă dezbrăcai ca să mi-o spăl. La şease, când suna

de prânz, eu intrai cel din urma în sofragerie. Toți băieții se uitară lung la mine, şi unul din ei şopti vecinului:

— Desigur, e amorezat. Ce răutate! Numai eu să nu iubesc? Hainele mă trădaseră. Să le fi lăsat îmbâcsite şi zdrențăroase. Mi-era frică şi ruşine. Mi se părea că toți se uită la mine şi se întreabă: „Unde e pata de sos care se întindea de la guler până la pulpane?... Unde sunt cele două petece cari i-atârnau la spate?... Pentru ce şi-a cusut nasturii toți, când n-avea nici unul?... Pentru ce s-a peptănat?... Braavo!... Şi-a ales cărarea la o parte! Braavo! Şi-a lustruit ghetele!”... Când ieşii de la masă, auzii pe un bogătaş, un solvent, care în viața lui nu pricepuse nimic, şoptind:

— Mă miram eu de ce se învârtea prin grădină! Trebuie să fie ceva. Dacă cel mai prost bănuise aşa de repede, ceilalți desigur ştiau tot. Mi-ardeau obrajii. Ce n-aş fi dat să tacă! Cel care şoptise în urma mea era cel mai înverşunat dusman. Mă bătusem cu el. Nu-i vorbeam de doi ani.

E noapte. Toți dorm. Puteam să iubesc în tihnă. O vedeam. Se uita la mine. Privirile ei mă ardeau. Părul balai, ca nişte sculuri de borangic, îi lumina obrajii, gâtul şi umerii. Cu capul pe genuchii ei... voi iubi, voi visa, voi povesti dragostea mea cu glasul tremurând... Şi de câte ori mi se părea că închide ferestrele, întindeam mânele şi-i ziceam:

— Mai stai, lumină adevărată! A doua zi, cum se crăpă de ziuă, tresării din somn. Mă îmbrăcai în vârful picioarelor şi mă repezii în grădina. Ajungând în locul de unde puteam să privesc în fereastra ei, plecai capul în jos, sfios, ruşinat şi-mi zisei: „Dac-o fi la fereastră?... Dacă, ridicând ochii, voi întâlni ochii ei?”... Privii spre „Neubauer”. Fereastra era închisă; perdeaua, lăsată în jos. Ciudat, mi-ar fi fost frică să o văz la fereastră şi, văzând că nu e, mă întristai. O adevărată luptă, ca şi cum m-aş fi

desfăcut în două ființe:

— Aşa iubeşte cineva când iubeşte? Nu ştie nici măcar că o aştept?

— Dar e frig... abia s-a luminat de ziuă... şi de unde să ştie?... Nu i-ai spus nimic...

— Dar ea mi-a spus?...

— Nu vezi cum tremuri?... Soarele n-a răsărit...

— Dac-ar fi la fereastră, mi-ar fi cald. Nu e frig. Oh! nu mă iubeşte... nu mă iubeşte!...

— Nu se poate. E scris. Erai singur în lume. Goneai dup-o închipuire; o fereastră se deschise, şi ea răsări ca o nălucă blondă...

— Şi cum m-a văzut, să mă şi iubească?

— Da...

— Aşa e... eu cum am văzut-o am iubit-o... Am tremurat degeaba. Nu s-a arătat.

Am plecat spunându-mi necontenit: „Mă iubeşte... dar e frig... e de dimineață...” În dormitor, cald. M-am trântit în pat. Am început să plâng. De frică să nu deştept pe cineva, mi-am îndesat fața în pernă. Am adormit. Pentru toți răsărise soarele, pentru mine nu. Mi-era frig. S-o mai văd încă o dată!... Soarele era sus. Mă învârtii prin grădină amețit. Aşteptai să se arate la fereastră. Inima mi se bătea speriată la fitece zgomot care venea dinspre otelul „Neubauer”. În sfârşit, fereastra se deschise; ea răsări iarăşi, în alb, cu părul despletit; privi drept şi nemişcat în grădina liceului. Soarele îi poleia obrajii. O clipă mă uitai la ea şi plecai ochii în jos, amețit de acea frumusețe care mi s-arată în depărtare ca o lumină, ca o speranță. Ridicai ochii din pământ. Fereastra se închisese. Ce laş! Să n-o privesc mai mult! Timiditatea mea să nu-i fi părut despreț?

— Mai arată-te o dată... Abia sfârşii aceste cuvinte, şi un râs cu hohote auzii în spatele meu. Prin uluci zării mai mulți inşi. Clopoțelul ne chema la masă. Când intrai în sofragerie, toți mă spionară cu privirile. Duşmanul meu,

cu care nu vorbeam de doi ani, râdea cu lacrămi şi şopăia cu câțiva, furişând coada ochiului spre mine. Nu mâncai nimic. Câteva zile nu privii pe nimeni drept în față. Prima seară dupe vacanția Paştelui. În dormitor. Toți se adunară în patul vrăjmaşului meu şi începură să-şi povestească izbânzile. Ascultam, vârât în plapămă. M-aş fi robit tuturora numai să nu fi pomenit, în râs, de curatul meu păcat. Ş-acum aud crudele cuvinte cu cari îmi străpunseră inima. Ş-acum cred că Dumnezeu n-a plăsmuit nimic mai rău pe pământ ca copiii.

— În Vinerea Patimelor, zise unul, eram la S-tul Spiridon în spatele unei domnişoare. O curtam de demult. Când îngenuche, rochia şi fustele îmi veniră pe piept. Se uita la mine. Râse. Eu mă îndesai în fustele ei. Timp de şase evanghelii ne iubirăm, şi a doua noapte după Paşte, ne întâlnirăm în grădina lor. E fata unui profesor de clasele primare. Deşteaptă, frumoasă, învățată. A terminat Şcoala Centrală. Doamne, ce trai trăii câteva nopți!

— Eu, începu altul de la Călăraşi, la douăsprezece evanghelii, am cusut rochia unei cocoane de pardesiul directorului de prefectură. Să fi văzut, când s-a ridicat de jos, cum întindeau unul de altul! Toata lumea a bufnit de râs, mai ales că directorul se ținea cu acea cocoană.

— Ba eu, zicea al treilea, mi se pare din Piteşti, eram nebun dupe o vară a mea. Dupe ce se ocoli crucea împrejurul bisericii, toată lumea plecă acasă, cu lumânările aprinse. Eu o duceam de braț. Dând într-o uliță îngustă şi pustie, am suflat în lumânări şi am rămas cu ea pe întuneric. Ce să va mai spui... Mă liniştisem. Începuse ploaia de laude şi minciuni, cu unguroaice, cu căpitănese, cu fete de pension... Dar, din senin, auzii glasul sitav al duşmanului meu:

— Nu ştiți însă ceva nou... Sfinții fac poezii, oftează, se prăpădesc, ca oricare, dupe îngeri căzuți...

— Ce sfinți... ce îngeri?

— Ia, pe unii din noi, sfiicioşi şi sfinți, i-am prins cu ocaua mică. De unde credeți că răsare soarele?

— Din colo…

— Aş… de la „Neubauer”! Soare blond, descheiat la piept, cu părul vâlvoi… soare de chelnări… de cinci lei… şi a învins pe „mitropolitul” internatului…

Mă făcui lac de sudoare. Parcă aş fi leşinat într-o baie caldă. Începură să şopăie. Mi se păru că mi-aud numele. Oftai, cerându-le iertare cu acest oftat dureros. Ei râdeau, râdeau, făcând din inima mea o minge pe care o azvârleau din mână în mână. O! unde erau câmpiile în cari mă născusem, ca să pot plânge în voie, neauzit de nimeni? Dupe ce, câteva zile au şopăit între ei, ca prin minune se potoliră. Unii din ei deveniră mai buni ca mai înainte. Gândindu-mă cum m-ar fi putut chinui, îi iertai pe toți, ba chiar, d-aş fi îndrăznit, aş fi întins mâna duşmanului meu. În toate zilele mă duceam în grădină, nespionat de nimeni, ca să privesc la fereastra ei. Noaptea, pe lună, înainte d-a ne culca, săream ulucile, dacă poarta grădinii era încuiată. Lumina din ferestrele ei mă fermeca. O zăream. Visul unei fericiri desăvârşite mă sorbea şi mă arunca la gâtul ei. Sărutările mele se îngropau într-o bărbie albă şi rotundă. De mi-ar fi spus cineva că la ea poate veni oricine, i-aş fi răsucit gâtul.

Ea n-avea pe nimeni în lume. Era singură. Nevinovată, ca şi mine! Se născuse numai pentru mine. Şi târziu plecam din grădină cu o senzație vie d-a lungul brațelor, ca şi cum aş fi înbrațişat-o, cu buzele arse de plăcere, ca şi cum aş fi sărutat-o. Miresmele merilor înfloriți, plutindu-mi în nări, îmi da iluzia ca aş fi sorbit parfumul acelor valuri de păr uşurel. Iubirea mea era un extaz, o nebunie! Chipul ei răsărea în aer. Încotro întorceam privirile, tremura, se stingea şi iaraşi licărea blând şi fermecător. De mi-ar fi strivit cineva ochii, în fața orbitelor goale aş fi văzut chipul ei! De când ceilalți mă lăsaseră în pace, toată

lumea era a mea. Nu mai auzeam ocările din meditație, nici râsul desfrânat din dormitor. Nu mai simțeam mirosul greu al zidurilor vechi. Nu mai vedeam cu aceiaşi ochi trişti crâmpeiul de cer care începea de la porțile înalte de stejar şi se sfârşea pe dupe pomii din fundul grădinii. Mă miram, neputând înțelege, cum tot ce mă înconjura se prefăcuse în câteva săptămâni. Ura se schimbase în dragoste. Sclavia mi-apărea ca o deplină libertate.

Nu eram tot eu? Nu era tot aceeaşi închisoare veche şi umedă? Nu erau tot aceiaşi oameni lacomi, săraci şi răi? Ce frumoasă duminica de mai! Lumina şi căldura tremurau în aer. Mă plimbam singur prin grădină. Mă gândeam la ea, aşteptând să se arate. În geamurile ei se frângeau razele soarelui. O pândeam, cotind pe cărările galbeni, gata să plâng, gata să-i zâmbesc. Cât de încet trece vremea când aştepți! Simți clipele timpului! Le înnumeri şi, ascultându-ți inima cum bate, îți vine să strigi: „Mai iute, mai iute, timp nesimțitor!" Obosit de aşteptare, mă rezemai de tulpina unui măr. Ea apăru la fereastră; se uită la mine; întinse o mână, o aduse uşurel şi lung la gură, apoi o destinse repede... Scutură o batistă albă... Ma chema?... Dispăru. Înmărmurisem cu ochii în acel pervaz din care perise minunea mea. Obrajii îmi ardeau. Mi se păru ca visez şi că auz pe cineva care voia să mă deştepte. Mă striga.

— Domnule, domnule, hei, n-auzi, domnule?

Mă întorsei spre poarta grădinii. Dintr-acolo venise glasul.

Tresării. Nu era vis.

Un ungurean cu o scrisoare în mână.

— Ce pofteşti?

— Coconița la care te uitai m-a trimes.

Îmi întinse scrisoarea şi plecă.

O pungă cu aur dacă aş fi avut, i-aş fi dat-o.

Privii în toate părțile. Sărutai plicul. Îl rupsei.

Nu ştiu de câte ori am citit rândurile următoare:

„Sgumbul meu, Te gum de-am vazud, de-am iubid, ziuo şi noapde mă cântesc la dine, pân-agum n-am iubid pe nimeni, vino tizeară, pe la 10 ore de-aştept. Vino, fino, fino, de saruth te mii te ori. Fei afla gine zund. Ata, ata, numai ada, BERTHA Hotel „Neubauer" etajul 3, nr. 8" Dupa ce-mi îmbătai inima, recitând în minte cuvintele ei, mă dusei în dormitor şi mă lungii cu fața în sus. Închisei ochii şi amorții în pat. Germană... Bertha... Ce nume frumos!... Numai germanele ştiu să iubească... Rândurile ei, rău scrise, sunt fermecătoare, tocmai fiindcă sunt rău scrise... Ea n-a voit să-i scrie altcineva scrisoarea... Bine, scumpa mea Bertha!... Literele sunt strâmbe şi tremurate... Nu ştie să scrie... stie să iubească... Mai bine că n-a învățat carte... E o inimă curată şi sinceră... Voi afla cine este... Mă iubeşte... Bertho, Bertho, viața mea va fi jucăria ta!... S-o mângâi, s-o torturi... numai s-o iubeşti... Eu să-ți torn apa limpede în mâni ca să te speli... eu să te sterg pe obraji... eu să-ți închei ghetele şi rochia... eu să-ți dau părul pe spate... eu să ți-l curm pe la mijloc c-o panglică albastră... eu să-ți „înteleg" capriții le, numai din privirile tale... Ce dulce şi curat vei zice tu „de iubezg"!... Dacă ai vorbi bine, n-ai vorbi aşa de drăguț... Închipuirea imi lipea buzele de mânele ei albe, mi le afunda în obrajii ei rumeni, mi le îneca în părul ei învolt. Seara se lăsă ca un zăbranic sur.

Mă sculai din pat; mă uitai pe fereastra. Pomii din grădină, afundați în întuneric, ca nişte fantome. La nouă ore răspunsei la apel. Ce bine că duşmanul meu lipsea! Unul dintre cei mici ieşi din rânduri şi zise rugăciunea. N-auzii nici un cuvânt... Ma gândeam la ea... o vedeam... De nu m-ar simți nimeni când oi fugi! Intrarăm în dormitor. Ca niciodată, ceilalți se grăbiră să se dezbrace. Se vârâră în plapămă. Nici o ceartă; niciun zgomot; nicio vorbă. În patru ani nu se întâmplase aşa minune. Dupe o jumătate

de ceas, toți sforăiau şi, ciudat, mai tare ca de obicei. Eram îmbrăcat. Mi se bătea inima. Ridicai capul. Încredințat că toți dorm, luai cearceaful de pe pat şi ieşii în vârful picioarelor din dormitor. Când închisei uşa mi se păru că auz pe cineva şoptind: „S-a dus…" Mă oprii cu mâna pe clanță. Nimic. Desigur, visase cineva. Încet-încetinel, trecui printr-o sală lungă şi întunecoasă. În fundul ei, o fereastră da în gradină. Toate uşile fiind închise, pe nicăieri n-aş fi putut fugi decât p-acolo. Ajunsei la fereastră; o deschisei; privii în jos printre vergelele de fier de la al doilea cat. Băgai capul printre vergele. Când mă gândii că ea m-aşteaptă… înfipsei amândouă mânele în vergeaua din mijloc ş-o zguduii. Degeaba. Încercai patru din ele. Degeaba. În sfârşit, fără nicio nădejde, pusei mâna pe cea din urmă.

Oh! cum mi-a tresărit inima! Tocmai aceea sări din pervazul putred. Legai un cap al cearceafului de vergeaua d-alături. Mă suii pe fereastra, îmbrățişai cearceaful şi alunecai în jos, cletănându-mă ca o ghiulea atârnată d-o funie. Mi se sfârşise cearceaful… şi eu în aer… Îmi dam drumul de la trapez, de la înălțimi de necrezut, dar întunecimea mă speria… Mi se păru că n-are fund… Mă gândii la chipul ei auriu… fără voia mea, mi se descleştară mânele… Căzui pe un morman de moloz şi de cărămizi. Încremenii cum căzusem… Nişte târşâituri de paşi… Cine m-o fi urmărit? Mă târâi pe brânci până lângă uluci, mă strecurai binişor în fundul grădinii. Când mă uitai îndărăt, văzui în întuneric fâşia alburie a cearceafului cum se ridică în sus. Mă urmărise cineva! Ei şi?…

Putea să mă dea afără… Bertha mă aştepta! Sării peste un zid vechi. Într-o clipă ajunsei la hotel. Intrarea, luminată. Când ajunsei în sala lungă de la catul al treilea, eram rece ca gheața. Mi-era frig; tremuram; răsuflarea mi se oprise. O lampă atârna din mijlocul tavanului; flacăra roşietică abia lumina sala îngustă şi tristă. Ajunsei la uşa

ei; întinsei mâna să bat în uşe; mâna mi se muie din umăr şi-mi căzu d-a lungul coastelor… Cu cine şoptea ea?… Desigur, glasul ei… Pe cine săruta ea?… Auzeam şi trăiam, ori mi se părea ca auz şi trăiesc? Cine-mi sufla în urechi: „Soarele tău e de chelneri, soarele tău e de cinci lei?" Când mă gândii că e în braţele altuia, moleşită de plăceri şi vândută, când o auzii sărutând pe cineva care-i zicea sugrumat: „Încă o dată! încă o dată!" mă năpustii în uşe… uşa se dete de perete, răsturnând scaunele… Înmărmurii în prag…

Duşmanul meu, în braţele Berthei! El?… Voii să strig… nu mi-auzii ţipătul. Voii să azvârl c-un scaun şi nu putui să mişc mânele. Voii să mă repez asupra lor şi, în faţa mea, într-o oglindă, mă văzui vânăt, cu ochii albi, cu părul vulvoi. Căzui greu şi drept, ca o pârghie de fer. Ş-apoi nimic… întuneric… linişte. A doua zi m-am deşteptat într-un pat din infirmerie. La capul meu citea biletul gângăit, singurul care nu intrase în complotul celorlalţi. Cum deschisei ochii, începui să plâng cu focul cu care se plânge prima iluzie moartă. Îmi înmormântam inima şi dupe rămăşiţele ei numai eu singur! Prietenul meu mă consola:

— Nu mai plânge ca un copil. Ei, ce, ce-ce e… i… i… o… o… copil-pilărie. Pe… pe… el l-a, l-a dat afară. Pe… pe tine te-a ierta-tat, ca n-ai… n-ai fost nicioda-dată pe-pedepsit. Ca… caută şi tu o cu-cusotorească dur-durdulie, cum am gă-găsit eu. Vara peste uluci, bă-baiete, şi la Flo-Florescu în grădină. Ia-iarna e mai greu, i… i… i… ascul-cultă-mă pe mi-mine. Bertha-tha… era o… o… feme-meie de ci-cinci lei…

— Oh! taci, te rog! Îmi întorsei faţa aprinsă de friguri şi scăldată de lacrămi… Sunt d-atunci douăzeci de ani. Astăzi îmi vine să râz d-această nenorocire. Cine ar fi zis ca eu voi ajunge un bun cârciumar ş-un harnic moşier? Cine s-ar fi bănuit că eu voi fi vrodată tatăl a trei copii graşi, voinici şi nebunateci? Singura grije a mea sunt ei. Şi

tot ei ne dau un nesfârşit prilej de ceartă. Nevastă-mea voieşte să-i facă tobă de carte, şi eu țiu întruna:

— Să scrie şi să citească. Sunt sătul de carte. Câmpie nemărginită, şipote cu apă rece şi străvezie ca sticla, umbra deasă, pădure, valuri ruginii de holde, pace şi frăție, iaca ce le voi da. Sunt sătul de cartea noastră: spoială şi amărăciune.